

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๔ เรื่อง

การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
The creating a buddhist happiness community statute to support the
aging society at sub-district

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์
Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in
Nakhon Sawan Province

โดย

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

รศ.สยาม คำปรีดา

ดร.ภราดร แก้วบุตรดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765014

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๔ เรื่อง

การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
The creating a buddhist happiness community statute to support the
aging society at sub-district

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์
Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in
Nakhon Sawan Province

โดย

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

รศ.สยาม คำปรีดา

ดร.ภราดร แก้วบุตรดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765014

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 4

The creating a buddhist happiness community statute to support the
aging society at sub-district

Under Research Plan

Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in
Nakhon Sawan Province

BY

Dr. Rattiya Nua-amnat

Associate Professor Sayam Dampreda

Dr. Pharadon Keawbudde

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การสร้างธรรมาณูความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
ผู้วิจัย	: ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ รศ.สยาม คำปรีดา ดร.ภาราตร แก้วบุตรดี
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนาระบบทศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมาณูความสุขชุมชนในระดับตำบล ๒) สร้างธรรมาณูความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล และ ๓) ถอดบทเรียนการสร้างธรรมาณูความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน โดยการวิเคราะห์ชุมชนและการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนากระบวนการออมชุมชน โดยการเปิดเวทีสาธารณะ ผ่านเวทีชวนคิดชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านการออกแบบร่วมกันของชุมชน ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ โดยการประเมินผลโดยใช้แบบประเมิน CIPPI Model และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ โดยถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า

๑) การพัฒนาระบบทศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมาณูความสุขชุมชนในระดับตำบล พบว่า ๑) การรู้ทุกข์ พบว่า ผู้เข้าร่วมการประชาคมตำบลทุกคนมองไปในทิศทางเดียวกันว่า “ความยั่งยืน” เป็นเป้าหมายที่ทุกคนคาดหวัง แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทุกคนจำเป็นต้องร่วมกันดำเนินการแก้ไข ดังนี้ ๑.๑) การเพิ่มปริมาณของผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ๑.๒) ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ๑.๓) เยาวชนขาดความตระหนักในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ๑.๔) การขาดบุคลากร/ลูกหลานที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน และ ๑.๕) การอยู่ร่วมของคน ๓ วัย ๒) การรู้ทุน พบว่า มีการคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมจะมาจากฉันทามติของชุมชน ซึ่งจะมาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๑ คน และตำบลหนองนมวัวอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มีการนำฮีต ๑๒ คอง ๑๔ มาเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและราชการ ตามเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ๓) การรู้เท่าทัน ประกอบด้วย จำนวน ๒ กิจกรรม ดังนี้ ๓.๑) การสร้างสุข ๕ มิติ จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ ๓.๒) การสร้างข้อตกลงชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนตำบลหนองนมวัว ผ่านฉันทามติร่วมกัน

๒) การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ขั้นตอนที่ ๒ การทบทวนเป้าหมายร่วมของคนในตำบลหนองนมวัว ขั้นตอนที่ ๓ การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยยึดเป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ สุขสบาย (Health) สุขสนุก (Recreation) สุขสง่า (Integrity) สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness) ขั้นตอนที่ ๔ การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ขั้นตอนที่ ๕ การรับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตามความต้องการของชุมชน ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ผ่านเวทีประชุมของหมู่บ้าน และขั้นตอนที่ ๗ การทบทวนการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

๓) การถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า ๓.๑) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยใช้แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) พบว่า (๑) การประเมินด้านบริบท พบว่า เป้าหมายโครงการมีความเป็นไปได้และในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชน และทุนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง (๒) การประเมินปัจจัยป้อน พบว่า ความศรัทธาในภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ, การบริหารจัดการชุมชน, ศักยภาพชุมชน และการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่าย (๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) พบว่า มีการสร้างข้อตกลงชุมชน และข้อจำกัดและแนวทางการแก้ไขในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ คือ การประสบปัญหาอุทกภัย (๔) การประเมินผลิตภัณฑ์ (Product Evaluation) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามข้อตกลงของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกกิจกรรม และ (๕) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) พบว่า มีผลกระทบในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น คือ ความยั่งยืนของชุมชน และมีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว ๓.๒) ผลการถอดบทเรียน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า (๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และการจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม และ (๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ การมีส่วนร่วม ทุนทางสังคม และผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

Research Title : The creation of the Buddhist happiness community statute to support the aging society at the sub-district

Researchers : Dr. Rattiya Nua-amnat
Associate Professor Sayam Dampreda
Dr. Pharadon Keawbudde

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Nakhonsawan Campus

Fiscal Year : 2565

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objective of this research is to 1. develop community processes and perceptions towards the community happiness charter at the sub-district level, 2. creation of the Buddhist happiness community statute to support the aging society at the sub-district, and 3. extract lessons on the creation of the Buddhist happiness community statute to support the aging society at sub-district. This is a practical research that includes four steps: step 1 is planning by analyzing the community and creating a public platform through brainstorming and discussions with stakeholders, step 2 is action by driving the development through community co-design, step 3 is observation, tracking, and evaluating the progress of the activity using the CIPPI model and researcher and local research participant observations, and step 4 is a reflection on the results of the activity through post-activity reviews and content analysis. The research found that;

1. Development of processes and public awareness towards community happiness constitution at the sub-district level found that 1) in terms of suffering, all participants in the sub-district community regard “sustainability” as a common goal, but there are limitations that everyone needs to work together to solve, including: 1.1) increasing the number of elderly people in Nong Nom Wua sub-district, 1.2) the current technological advancement which has changed the traditional way of life, 1.3) youth lack awareness in participating in religious, cultural, and traditional activities, 1.4) a lack

of personnel/offspring to inherit local knowledge in each village, and 1.5) cohabitation of three generations. 2) In terms of funding, it was found that the selection of representatives for community savings management comes from the consensus of the community, which is represented by individuals from each village, totaling 21 people. Nong Nom Wua sub-district in Lard Yao district, Nakhon Sawan province, used a “HIT 12 KONG 14” as a strategy to promote good relationships among houses of worship, schools, government, and civil society organizations in the public sector network. 3) In terms of knowledge equality, there are two activities: 3.1) creating “Five-Dimensional Happiness” which classifies happiness into 5 dimensions: comfort, pleasure, elegance, brightness, and calmness; and 3.2) creating a community agreement for living together happily in Nong Nom Wua sub-district through a consensus.

2. The creation of the Buddhist happiness community statute to support the aging society in the sub-district, consisting of 1) establishing a mechanism to drive the Buddhist-based community happiness constitution of Nong Nom Wua sub-district, Lard Yao district, Nakhon Sawan province, 2) reviewing common goals of the people in Nong Nom Wua sub-district, 3) drafting the Buddhist-based community happiness constitution based on the shared goals of the sub-district, which is the Nong Nom Wua model of well-being, an experience of happy living together, classified into 5 dimensions of happiness: Health, Recreation, Integrity, Cognition, and Peacefulness, 4) reviewing and improving the draft constitution, 5) approving the constitution based on the community's needs, 6) announcing and implementing the Buddhist-based community happiness constitution through a community meeting, and 7) reviewing the mechanism to drive the Buddhist-based community happiness constitution.

3. Lessons Learned from The creation of the Buddhist happiness community statute to support the aging society at the sub-district with a Wee-Tee Buddhist Culture: 3.1) Community Process Assessment using the CIPPI Model found that (1) the project goals were feasible and the activities were consistent with the community context, with strong cultural resources; (2) input factors included strong support from spiritual leaders, community management, community capacity, and support from government and networks; (3) process evaluation found that a community agreement and

limitations were established, and solutions were developed to overcome problems, such as natural disasters; (4) product evaluation found that the agreed-upon activities were successfully implemented, and (5) impact evaluation found sustained community impact, including the establishment of a sub-district social assistance center. 3.2) Lessons Learned through After Action Review (AAR) found that (1) problems and limitations included natural disasters and time management issues between individuals and groups, and (2) success factors included government support, community participation, social funding, and community leaders/management/caregivers.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อค้นหากลไกและกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนมากขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาทางเลือกในการก้าวข้ามปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับตัวให้เกิดความสมดุล

กราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้โอกาส และให้กำลังใจแก่ประชาคมนักวิจัย มจร. ให้คิดงานต่อก่อนใหม่ และดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง กราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, ผศ.ดร. และคณะ ในนามของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน และขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของวิทยาเขตนครสวรรค์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณทุกข้อมูลในระดับพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง เกิดความครบถ้วน ครอบคลุม และเพียงพอที่จะนำเข้าสู่การประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย

สุดท้ายขอขอบคุณทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยรวมถึงนิสิตที่ร่วมลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนามและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูปหรือคน ที่มีส่วนเติมเต็มให้โครงการวิจัยเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จและบรรลุยังวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ขอขอบคุณดีและอรรถประโยชน์ได้อันเกิดจากโครงการวิจัยนี้ ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบเป็นปัญญาบารมีทานแด่ผู้ที่สนใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้และสู่การปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

๑ มีนาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

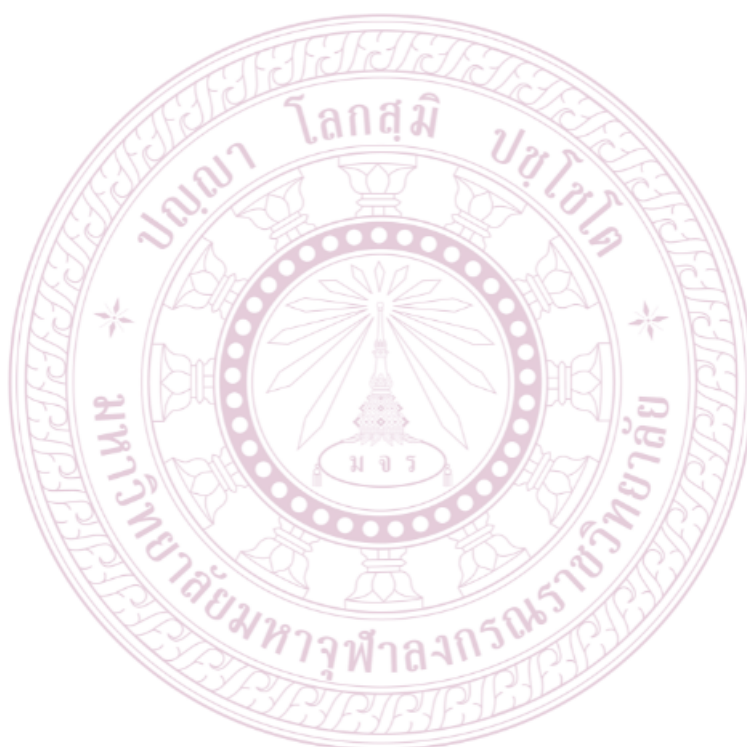
เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดการสร้างธรรมณูญความสุซซุซซุซ.....	๗
๒.๒ แนวคิดความสุซซุซซุซ.....	๑๗
๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม.....	๓๐
๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคม.....	๓๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๐
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๔๖
๓.๒ พื้นที่วิจัย ประชากร และคณะทำงานยกร่างธรรมณูญฯ.....	๕๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๑
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๕๑

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ การพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญ ความสุขชุมชนในระดับตำบล.....	๕๕
๔.๒ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัย ระดับตำบล.....	๖๓
๔.๓ การถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับ รองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล.....	๗๖
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๘๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๘๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๙๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๙๒
บรรณานุกรม	๙๓
ภาคผนวก	
ก. เครื่องมือวิจัย.....	๙๗
ข. ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	๑๐๑
ค. การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๔
ง. ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	๑๐๙
จ. ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๑๑
ฉ. ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	๑๒๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๕
๒.๑	การสังเคราะห์การขับเคลื่อนธรรมนูญเพื่อการอยู่ร่วมกัน.....	๒๗
๔.๑	การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ.....	๖๕
๔.๒	การทบทวนโครงการการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ.....	๖๗

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	องค์ความรู้รัฐธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองสาหร่าย.....	๑๔
๒.๒	องค์ความรู้รัฐธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองหิน.....	๑๕
๒.๓	องค์ความรู้รัฐธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านม้าร้อง.....	๑๕
๒.๔	องค์ความรู้รัฐธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านวังกรด.....	๑๖
๒.๕	องค์ความรู้รัฐธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนวัดปลักปลอม.....	๑๖
๒.๖	ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง.....	๑๗
๒.๗	การวิเคราะห์ผลการขับเคลื่อนธรรมนูญ.....	๒๖
๓.๑	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๕๑
๓.๒	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	๕๒
๔.๑	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑.....	๕๕
๔.๒	การประชาคมตำบลหนองนมวัว.....	๕๖
๔.๓	ข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในมิติสังคม.....	๕๗
๔.๔	ทุนทางวัฒนธรรมในตำบลหนองนมวัว.....	๕๙
๔.๕	ทุนความรู้และภูมิปัญญาในตำบลหนองนมวัว.....	๕๙
๔.๖	โครงสร้างคณะกรรมการระดับชุมชน.....	๖๐
๔.๗	แนวทางการพัฒนาด้านสังคม.....	๖๑
๔.๘	Timeline กิจกรรมการพัฒนาในมิติสังคม.....	๖๒
๔.๙	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒.....	๖๓
๔.๑๐	การทบทวนเป้าหมาย และการยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ.....	๖๖
๔.๑๑	การลงนามและประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ.....	๖๘
๔.๑๒	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓.....	๗๗
๔.๑๓	ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว.....	๘๐
๔.๑๔	กระบวนการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนตำบลหนองนมวัว.....	๘๑
๔.๑๕	การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน.....	๘๑
๔.๑๖	กลไกและกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว..	๘๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ดุขฎิณิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ส. (ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ขุ.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
อง.อรรถก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อรรถกนิบาต (ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่าระบุถึงสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท ฉบับภาษาไทยพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้า ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งหมด และกำลังก้าวสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ คาดว่าจะมีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ นอกจากนี้ยังมีการสำรวจพบว่า ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเสียชีวิตจากการพลัดตกหรือหกล้มปีละ ๑,๐๐๐ คน และ ๑ ใน ๕ ของผู้สูงอายุที่หกล้มไม่สามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติ^๑ จากการคาดการณ์ขององค์การสหประชาชาติ ปี ค.ศ. ๒๕๖๘ ทั่วโลกจะมีประชากรที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี ถึง ๑,๒๐๐ ล้านคน และในปี ค.ศ. ๒๕๙๓ จะมีประชากรที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี กว่า ๒,๐๐๐ ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วน ๒๐% ของประชากรโลกทั้งหมด และในปี พ.ศ. ๒๕๙๐ จะเป็นครั้งแรกของโลกที่จำนวนประชากรอายุ ๖๐ ปีจะมีมากกว่าจำนวนประชากรเด็ก ประเทศไทยก็เช่นกันโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า จำนวนผู้สูงอายุในประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในปี ๒๕๘๐ หรืออีก ๑๙ ปีข้างหน้าไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยมีผู้สูงอายุเกิน ๖๐ ปี มากกว่า ๒๘% ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในวันข้างหน้าอย่างมาก หากพิจารณาอัตราการพึ่งพิง ในปี ๒๕๖๐ ซึ่งหมายถึง ประชากรวัยทำงาน ๑๐๐ คน จะต้องรับภาระประชากรสูงอายุและ วัยเด็ก ๕๑ คน และคาดว่าจะเพิ่มเป็น ๖๔ คน ในปี ๒๕๗๐^๒ สังคมไทยควรตระหนักและเตรียมรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้ในอนาคต ส่วนสถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จำนวน ๑๑,๑๓๖,๐๕๙ คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๖๖,๕๕๘,๙๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗๓ จากสถานการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาที่ความเจริญในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ด้านการสาธารณสุข ด้านสังคมเช่น สิทธิมนุษยชน และด้านอื่น ๆ แต่จากสถานการณ์บ้านเมืองในรอบกว่าสิบปีที่ผ่านมา ประเทศไทยกลับต้องประสบปัญหาในหลายด้านที่ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้ร่วมกันด้วยความพยายามแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น แต่ปัญหาต่าง ๆ กลับมีความรุนแรงและทวีคูณขึ้นเป็นเงาตามตัวกับความเจริญ ซึ่งปัญหาที่สำคัญที่พบบ่อยในห้วงที่ผ่านมา เช่น ประเทศ สังคมไทยเผชิญวิกฤต

^๑ ภรณ์ ภูประเสริฐ, “แนวคิดการสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ”, ไทยโพสต์, เข้าถึงได้จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/๔๒๘๒๐>

^๒ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ข่าวประชาสัมพันธ์ “สถิติบอกอะไร ผู้สูงวัยปัจจุบันและอนาคต”, เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/Pages/PressRelease/๒๕๖๑/No๐-๐๔-๖๑-๑.aspx>. [๗ สิงหาคม ๒๕๖๓].

ความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม และจริยธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของ ยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนันโดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก และเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาทางการเมือง และความแตกแยกของคนในชาติ เป็นต้นแม้ในหลายช่วงปีที่ผ่านมารัฐบาล หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินนโยบาย แผนงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศ และช่วยแก้ไขปัญหาความต้องการหรือความเดือดร้อนของประชาชน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนผู้บริหารเปลี่ยนนโยบาย หรือไม่มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควร และไม่มีคามยั่งยืนดังนั้น หากมองจุดแข็งหรือโอกาสที่สังคมไทยมีอยู่ จะพบว่าสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นเกี่ยวข้องกับชุมชนและหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นรากฐานการปกครองที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาและแก้ไขปัญหของตนเองดังนั้นภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงทำให้เกิดปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นต่อการบริหารจัดการ ส่งผลให้เกิดภาวะสังคมที่ไร้ระเบียบ ขาดหลักยึดในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ธรรมนูญความสุขชุมชน จะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม ซึ่งชุมชนจะกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกัน (ศีลของชุมชน) ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ และประโยชน์ของชุมชน ด้วยการพัฒนาทั้งสามมิติ คือ ความดี ความสามารถและความสุข เพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ธรรมนูญความสุขชุมชนจึงเป็นหลักยึดเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

จังหวัดนครสวรรค์ มีจำนวนผู้สูงอายุ จำนวน ๒๐๙,๖๘๘ คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๐๕๙,๘๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๘ เป็นอันดับที่ ๑๕ ของประเทศ^๓ เมื่อพิจารณาประชากรที่มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ตามกลุ่มอายุ ปี ๒๕๖๒ พบว่า ประชากรอายุ ๐-๑๔ ปี มีจำนวน ๑๕๙,๙๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔๑ อายุ ๑๕-๖๐ ปี จำนวน ๖๘๒,๕๖๗ คน หรือร้อยละ ๖๕.๗๗ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๙๕,๒๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๑ ประชากรวัยเด็กและแรงงานลดลง ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น^๔ โดยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑,๑๘๘ คน จากประชากรทั้งหมด ๕,๑๑๕ คน คิดเป็น ๒๓.๒๓%^๕ ซึ่งสถานการณ์ที่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว ด้วยมีประชากรที่อายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปถึงกว่าร้อยละ ๒๔ จากสถานการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การได้รับ

^๓ กรมกิจการผู้สูงอายุ, “สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย ๗๗ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒”, เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/side/๑/๑/๒๗๕>

^๔ สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, “ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๓”. (อัคราเนนา).

^๕ กรมกิจการผู้สูงอายุ, “สถิติผู้สูงอายุผู้ใช้บริการภายใน ศพส. กรมกิจการผู้สูงอายุ เดือนกันยายน ๒๕๖๔”, เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/1> [๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

สวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ และการจัดสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้^๖ เป็นเพียงการบรรเทาด้านร่างกายในฐานะผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้สะท้อนถึงความต้องการอย่างแท้จริง ดังนั้นแล้วการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกัน ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบธรรมนูญความสุขของชุมชนที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อพัฒนาระบบบันทึกและการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบล

๑.๒.๒ เพื่อสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑.๒.๓ เพื่อถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยการบูรณาการองค์ความรู้และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาระบบบันทึกและการรับรู้ของประชาชน และสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

สถานการณ์ด้านผู้สูงอายุของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มีค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๒๓.๒๓ (ผู้สูงอายุ ๑,๑๘๘ คนจากประชากร ๕,๑๑๕ คน) ถือว่าได้เข้าสู่ความเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (ค่าเฉลี่ยเกินร้อยละ ๒๐) ขณะที่ในภาพรวมของจังหวัดนครสวรรค์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๑๙.๗๘ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั้ง ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม จึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน รวมถึงบริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต

^๖ พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง, “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์”, วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๕-๒๘.

วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและดูแลผู้สูงอายุใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการศึกษา

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่ย้ายอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ หนองนมวัว หมู่ที่ ๒ หนองตาเชียง หมู่ที่ ๓ หนองนมวัว หมู่ที่ ๔ ดอนขวาง หมู่ที่ ๕ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๖ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๗ หนองเดิน หมู่ที่ ๘ โป่งยอ และหมู่ที่ ๙ ดอนยาว จำนวน ๑,๔๙๔ ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น ๕,๑๑๕ คน

๒) นักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน จำนวน ๒๔ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research: AR) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการขับเคลื่อนพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยครอบคลุมใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถียุทธการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีผู้สูงอายุในตำบลมีค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๒๓.๒๓ (ผู้สูงอายุ ๑,๑๘๘ คนจากประชากร ๕,๑๑๕ คน) ถือเป็นตำบลสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ ๒๐

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งให้เกิดการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถียุทธการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ตั้งแต่การลงพื้นที่เพื่อศึกษานำร่องไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการศึกษาวิจัยที่จะมีการสังเคราะห์และถอดบทเรียนกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถียุทธการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๔ ไปจนถึง ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๖ รวมระยะเวลา ๑๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย

๑.๕.๑ ธรรมนูญความสุขชุมชน หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นเจตจำนงค์และพันธะร่วมในการสร้างความสุขมวลรวมเป็นหลักกับการทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การจัดระเบียบ ระบบการทำงานของชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

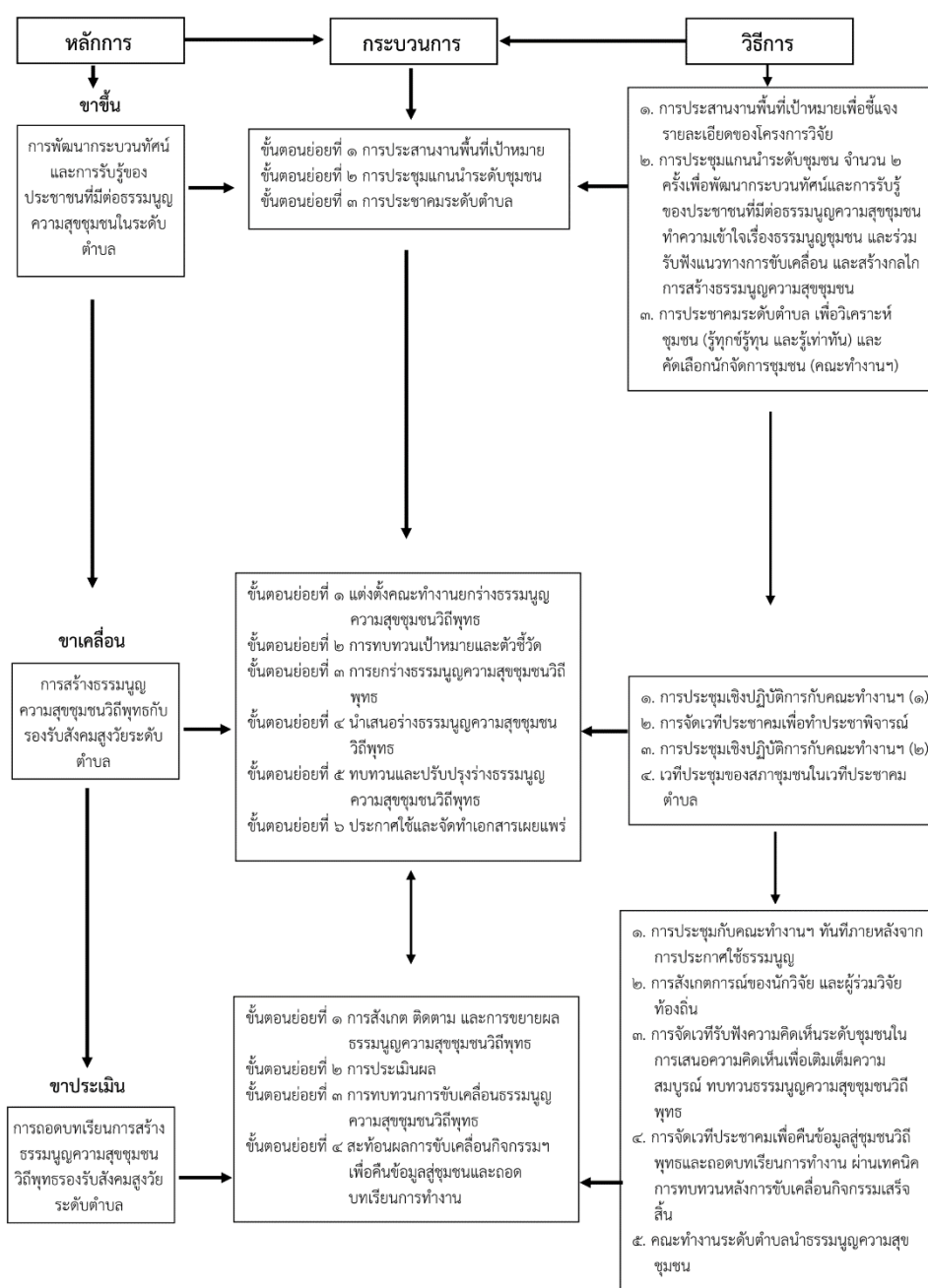
๑.๕.๒ กลไกและกระบวนการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลโดยใช้กลไกของหลัก “บวร” หรือบ้าน วัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนและยกระดับกลไกการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน

๑.๕.๓ สังคมสูงวัยระดับตำบล หมายถึง ตำบลที่มีผู้ที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี มีมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากร

๑.๕.๔ นักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมณูความสุขชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีจิตอาสา ร่วมกันทำหน้าที่ในการยกย่องธรรมณูความสุขชุมชน ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็น เพื่อทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าวาระที่ประชุมเพื่อขอรับการรับรอง

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) เรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษา รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ กระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบลบนพื้นฐานแห่งค่านิยม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของหมู่บ้านชุมชนจะเป็นฐานข้อมูลในการนำไปศึกษาและพัฒนาธรรมนูญความสุขชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๒ ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดระบบ ระเบียบและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ และรอบด้าน

๑.๗.๓ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลเพื่อขยายผลและต่อยอดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และชุมชนคุณธรรมในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๔ เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้และบทเรียนในการการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลไปสู่หมู่บ้าน ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมณูญความสุขชุมชนวิถึพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ โดยแบ่งการนำเสนอ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดการสร้างธรรมณูญความสุขชุมชน

๒.๒ แนวคิดความสุขชุมชน

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดการสร้างธรรมณูญความสุขชุมชน

ธรรมณูญชุมชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยกำกับการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคมภายใต้แบบแผน และกฎเกณฑ์เดียวกัน โดยใช้หลักพื้นฐานการอยู่ร่วมกันแบบ “กัลยาณมิตร” และหลักทางศาสนาสู่ “การพึ่งพาตนเอง” หัวใจสำคัญของธรรมณูญชุมชนจึงไม่ใช่แค่การกำหนดกฎ กติกาและเขียนลงกระดาษเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ต้องเกิดจากพลังภายใน และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่การร่วมคิด ออกแบบวางแผน ปฏิบัติโดยต้องไม่สูญเสียอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของชุมชน จึงจะทำให้เกิดการยอมรับ เข้าใจ และมองเห็นคุณค่าร่วมกัน

๒.๑.๑ แนวคิดธรรมณูญชุมชน

“ธรรมณูญชุมชน” เป็นกฎเกณฑ์ที่มีการปฏิบัติใช้จริงในหมู่บ้าน (Law in Action) และเป็นกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านที่ชาวบ้านยอมรับเนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการมองเห็นปัญหาในชุมชนร่วมกันของชาวบ้าน (Law of the Commons) จึงได้มีการร่วมกันตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมา และมีสภาพบังคับซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขของชุมชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์นี้มากกว่ากฎหมายรัฐ^๑

ธรรมณูญชุมชนนอกจากเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่มีอยู่ในสังคมแล้ว ยังเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนในสิ่งที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น ธรรมณูญชุมชน จึงมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้เนื่องจากอาศัยหลักการที่เน้นเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยแท้และอาศัยภาวะความเป็นผู้นำอย่างเป็นประชาธิปไตย ใน

^๑ บงกช ดารารัตน์, “ความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การจัดการความขัดแย้ง”, ใน **การประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๑**, (เชียงใหม่: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑), หน้า ๖๔-๘๑.

การจัดการชุมชนร่วมกัน ซึ่งการจัดการตนเองของชุมชนนั้นมีข้อดีคือ ประการแรก ชุมชนสามารถตั้งกฎเกณฑ์อย่างใด ๆ ตามความต้องการของตนเอง และการพัฒนาเช่นนั้นมีความยั่งยืนกว่าการพัฒนาที่รัฐออกแบบและวางแผนมาให้ประการที่สอง ชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะประชาชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมคิดร่วมกันอย่างกว้างขวาง^๒ ดังนั้น สิ่งที่รัฐต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนากฎหมาย คือ ส่งเสริมทำให้ชุมชนได้รับรู้ถึงคุณค่าและศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีต้นทุนทางสังคมของชุมชนเอง และสร้างสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วม และตระหนักว่า รัฐไม่ใช่ผู้มีอำนาจชอบธรรมแต่เพียงผู้เดียวกระบวนการทำงานขององค์กรชุมชนมีการสร้างสรรค์ พัฒนายกระดับความเข้มแข็งนับตั้งแต่ชุมชนพึ่งตนเอง ชุมชนเข้มแข็ง มาถึงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น แผนแม่บทชุมชนประชาธิปไตยชุมชนในรูปแบบของสภาองค์กรชุมชน พัฒนาสู่ธรรมนูญตำบล ธรรมนูญประชาชนในระดับจังหวัด การสร้างอำนาจขององค์กรชุมชนจากฐานรากนั้นเริ่มจากการจัดการตนเองจากเรื่องเล็กๆ พัฒนามาสู่การทำกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชนเป็นประเด็น การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบบูรณาการซึ่งถือเป็นการเชื่อมร้อยคนในชุมชนที่จะเริ่มทำแผนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จนเกิดความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาระบบประชาธิปไตยชุมชนที่มีกฎหมายรองรับ การพัฒนาและดำเนินการในพื้นที่จนกระทั่งตกผลึก ถึงขั้นชุมชนจัดการตนเองที่สามารถเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมบางประการได้เกิดการร่วมจัดทำธรรมนูญตำบล ธรรมนูญที่บัญญัติโดยชุมชนและที่สำคัญ คือ การนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ กระบวนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง คิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน การปฏิบัติการร่วมกัน การสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ฟื้นฟูอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนให้ขยายผลอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมจากรากฐานอย่างแท้จริง หัวใจของธรรมนูญ คือ การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเริ่มต้นทำธรรมนูญต้องเริ่มต้นจากหันกลับมามอง คำว่า “ชุมชน” ทั้งนี้มีปลายรูปแบบและหลายระดับ เช่น ธรรมนูญประเด็น ธรรมนูญสุขภาพ ธรรมนูญชุมชน ธรรมนูญตำบล ธรรมนูญภูมิวิเศษ ธรรมนูญจังหวัด ดังนั้นธรรมนูญ คือ กฎ กติการ่วม ข้อตกลงร่วมของคนในชุมชนและสามารถกำหนดเป้าหมายอนาคตของตนเองตามวิถีชีวิตแห่งจิตสำนึกร่วม โดยการบูรณาการทุนชุมชนสู่การปฏิบัติเพื่อนไปสู่เป้าหมายของการจัดการตนเอง การทำธรรมนูญจึงมีองค์ประกอบหลายส่วน หลายระดับและหลายกระบวนการ ขั้นตอน เทคนิครวมทั้งหลายคำเรียก ไม่ว่าจะเป็นธรรมนูญ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ระเบียบชุมชน เป็นต้น หัวใจสำคัญของธรรมนูญนั้นอยู่ที่การจัดรูปแบบของอำนาจใหม่ให้เกิดปฏิบัติการ เกิดการยอมรับร่วมกันในเงื่อนไข กฎเกณฑ์ และมาตรการการควบคุมต่าง ๆ โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของ ๔ หลักการดังนี้

- ๑) หลักความมุ่งมั่นที่จะก่อให้เกิดการสร้างสำนึกรักชุมชน
- ๒) หลักร่วมคิด ร่วมทำ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องที่เห็นความสำคัญ
- ๓) หลักการจัดความสัมพันธ์แนวราบโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง คือ คนในชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเอง

^๒ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, *ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง สู่การปฏิรูปประเทศจากรากฐาน สุขภาพคนไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗), หน้า ๙๗.

๔) หลักความเข้าใจที่จะนำไปสู่ความมั่นใจในการจัดการตนเองของชุมชน

ธรรมนูญชุมชนเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงกระบวนการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน เพื่อสร้างพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง หากคนในชุมชนนำหลักคุณธรรม ความดี ซึ่งเป็นหลักคำสอนของศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และข้อบัญญัติทางกฎหมาย มาใช้เป็นหลักกำกับพื้นฐานให้ชุมชนดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นประโยชน์แล้วก็จะส่งผลให้เกิดความสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล

๑) ธรรมนูญกับหลักศาสนา

ศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนบนความเชื่อของหลักศรัทธา ที่หล่อหลอมใจคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขโดยใช้พื้นฐานของหลักคำสอนทางศาสนา เช่น ศาสนาพุทธสอนเรื่อง “หิริโอตตัปปะ” หรือความละอายและเกรงกลัวต่อบาป หรือการละเมิดของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลฮ์ และเป็นการผูกสายใยของมุสลิมกับพระผู้เป็นเจ้า การนำคำสอนทางศาสนามาใช้เป็นข้อกำหนดในธรรมนูญนั้น นอกจากจะช่วยยกระดับให้คนในชุมชนเกิดการพัฒนาจิตใจแล้ว ยังช่วยให้เกิดความสงบสุข ร่มเย็นแก่ชุมชนอีกด้วย

๒) ธรรมนูญกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมมีองค์ประกอบที่หลอมรวมมาจากหลักศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐานที่สร้างดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ของชุมชน เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งสามารถนำมาเป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของชุมชน เช่น การฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมที่สะท้อนด้านคุณงามความดี โดยการสืบสาน ถ่ายทอดความรู้และขยายแนวคิดให้แก่ชุมชน

๓) ธรรมนูญกับข้อบัญญัติทางกฎหมาย

เป็นสิ่งที่กำหนดไว้เป็นระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน สามารถนำมากำหนดเป็นข้อปฏิบัติตาม หรือข้อห้ามมิให้มีการกระทำผิด หรือหากฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมาย เช่น การจับหรือล่าสัตว์ จะต้องได้รับโทษจำคุก ๔ ปี และปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท เพราะเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและห่วงโซ่อาหาร

๔) ธรรมนูญกับกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ในชุมชน

เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสานสัมพันธ์ และสร้างความสมัครสมานสามัคคี โดยขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมที่เป็นวิกฤต หรือปัญหาร่วมของชุมชน หรือกิจกรรมที่จะพัฒนา และยกระดับจิตใจของคนในชุมชน เช่น การจัดค่ายฝึกอบรมด้านคุณธรรม การจัดกิจกรรมในพิธีต่าง ๆ ทางศาสนา การจัดการขยะเพื่อดูแลด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

หลักสำคัญของธรรมนูญชุมชน

๑) คิดเอง ทำเอง ไม่ลอกเลียนแบบ ชุมชนต้องร่วมคิด ร่วมกันกำหนดทำความความเหมาะสมของบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่เลียนแบบใคร ต้องเป็นตัวเอกและเป็นตัวเอง ไม่ทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และสิ่งสำคัญ คือ ต้องคำนึงถึงผู้ที่ได้รับประโยชน์ร่วมกัน

๒) ผสานพลังมุ่งสู่การปฏิบัติ ในการกำหนดข้อบัญญัติของธรรมนูญชุมชน ต้องมีองค์ประกอบที่มาจากคนหลากหลายกลุ่มมาร่วมกันกำหนดเพื่อให้ได้ผลที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น

ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ปราชญ์ชาวบ้าน ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทเอกชน หรือคนที่สนใจ เพื่อให้เกิดการรวมพลัง และมุ่งสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง

๓) มุ่งมั่น เริ่มต้นจาก “สิ่งที่พอทำได้” โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนอยากทำให้สำเร็จ หรือสิ่งที่พอทำได้ก่อนเป็นลำดับแรก ไม่ยาก และไม่ยากจนเกินไป เช่น หากต้องการฟื้นฟูเรื่อง วัฒนธรรม การแต่งกายก็มาร่วมกันกำหนดเป็นข้อบัญญัติในธรรมนูญชุมชนเป็นข้อเริ่มต้น เพื่อเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการปฏิบัติร่วมกัน

๔) อย่าคิดอย่างเดียวให้ “ท.ท.ท.” (ทำทันที) โดยธรรมชาติของมนุษย์ หากมีการคิด แล้วไม่ลงมือทำ ก็เท่ากับประสบความสำเร็จไปครึ่งหนึ่งแล้ว ดังนั้นอย่ามัวแต่คิดอย่างเดียว “ต้องทำทันที” (Right Now) ไม่ต้องร้องขอหรือรอให้คนอื่นมาสั่งให้ปฏิบัติ หลุมพรางของการพัฒนา คือ เมื่อผู้นำคิดแล้ว ไม่ปฏิบัติ หรือไม่จริงจังก็มักจะไม่เกิดความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

๕) วางแผน ลงมือ วัตถุประสงค์ ปรับปรุง หมั่นศึกษาหาความรู้ หรือแนวทาง เทคนิคใหม่ ๆ มาปรับใช้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้เป็นวงจรการพัฒนา โดยเริ่มจากวางแผน ลงมือปฏิบัติ วัตถุประสงค์ หรือประเมิน และปรับปรุงพัฒนา ควรมีการทบทวนอย่างน้อย ๓ เดือนต่อครั้ง เพื่อค้นหาข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข หรือเพิ่มเติม เพื่อให้ทันกับกระแสหรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

๖) หาเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เดินหน้าไปให้สุด เมื่อจัดทำธรรมนูญแล้วต้องมีการขยายผล และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่าย หากเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน เช่น หน่วยงานในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการชักชวนเป็นขบวนการเดียวกัน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายไปสู่เครือข่ายอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมพลังให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

๗) มองที่ “ความสุข” เป็นหลัก การทำธรรมนูญชุมชน ไม่ควรไปยึดติดกับกฎระเบียบ แบบแผนมากเกินไป เพราะอาจเป็นการผูกมัด หรือฝืนใจ ทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกอึดอัด ดังนั้นจะต้องหาวิธีให้คนในชุมชนเกิดความพอใจร่วมกัน โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาจะต้องมองที่ความสุขของชุมชนเป็นหลัก^๓

การเขียนธรรมนูญจะต้องผ่านการร่วมกำหนด ร่วมออกแบบ และยกร่าง หลักจากได้ข้อมูล เห็นสภาพปัญหาจึงร่วมกันออกแบบวิธีการ แนวทางในการจัดการกับปัญหานั้น ๆ กำหนดเป็นธรรมนูญที่เป็นของตนเอง “คิดเอง เขียนเอง ทำเอง” เพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน กำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมของคนในพื้นที่ ซึ่งองค์ประกอบของธรรมนูญ ประกอบด้วย ๓ กรอบเนื้อหา คือ

- ๑) ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย หมวดพื้นฐาน ปรัชญา แนวคิด สภาพทั่วไปของชุมชน
- ๒) เนื้อหาของธรรมนูญ ประกอบด้วย เรื่องสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ แบ่งเป็นหมวดหมู่ และมีรายละเอียดที่ชัดเจนในแต่ละหมวด โดยแต่ละเรื่องควรประกอบไปด้วย หลักการของประเด็นนั้น ๆ เป้าหมายที่จะทำร่วมกันและมาตรการรวมถึงข้อตกลง กติกา

^๓ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๑๙๒๔ สตูดิโอ จำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ๑๓-๑๖.

๓) บทเฉพาะกาล ประกอบด้วย เรื่องบทลงโทษต่อสิ่งที่จะมากระทบต่อชุมชนให้ปรากฏอย่างชัดเจน เพราะการเขียนระบุบทลงโทษจะใช้อ้างอิงได้เมื่อเกิดกรณีปัญหาหรือการละเมิดเกิดขึ้น รวมทั้งเงื่อนไขในการแก้ไขธรรมนูญว่าสามารถดำเนินการได้อย่างไร

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ธรรมนูญชุมชนเป็นหลักก้ากับการทำงาน และการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการจัดระบบระเบียบการทำงานของคนในชุมชน นำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาและการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสุข ดังนั้นการสร้างธรรมนูญชุมชนไม่ได้มีสูตรสำเร็จตายตัว สามารถใช้กระบวนการที่หลากหลายได้ หรืออาจจะลองศึกษาจากบริบทของพื้นที่อื่น ๆ สิ่งสำคัญต้องไม่เลียนแบบเขา ต้องให้ชุมชนพิจารณาถึงความเหมาะสมในการนำข้อบัญญัติต่าง ๆ หรือความสำเร็จของชุมชนอื่นมาใช้ในการพัฒนาโดยใช้ความเห็นร่วม หรือฉันทามติเป็นตัวตัดสินใจ

๒.๑.๒ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน

ธรรมนูญความสุขชุมชนเป็นหลักก้ากับการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เป็นเสมือนกติกาการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการจัดระเบียบ ระบบการทำงานของผู้คนในชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ ให้ชัดเจนร่วมกันเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ความอยู่เย็นเป็นสุขที่พึงปรารถนาของชุมชน และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม ซึ่งชุมชนจะกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกัน (ศีลของชุมชน) ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการ และประโยชน์ของชุมชนด้วยการพัฒนาทั้งสามมิติ คือ ความดี ความสามารถ และความสุข

หลักการสำคัญของธรรมนูญความสุขชุมชน ประกอบด้วย

- ๑) ทำดี ละชั่ว กลัวบาป
- ๒) หลักhiri โอตตปัปะ (ละอายชั่ว กลัวบาป)
- ๓) หลักแห่งความไม่ประมาท มีการดำรงอยู่อย่างมีสติ และตั้งมั่นไม่ประมาท
- ๔) หลักเมตตาธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร
- ๕) หลักแห่งการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันเอง

ทั้งนี้เมื่อเราปฏิบัติได้ตามหลักการนี้จะนำพาชุมชนนั้นไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืนร่วมกัน นอกจากจะสร้างให้ตนเองมีความอยู่เย็นเป็นสุขแล้ว ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ หรือชุมชนอื่น ๆ ได้เดินตามเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม

หลักการสำคัญของกระบวนการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน

หลักการสำคัญในกระบวนการจัดทำเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสุขชุมชนเป็นหลักการร่วมที่ควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ บนพื้นฐานความแตกต่าง หลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ศาสนา ความเชื่อ กลุ่มชาติพันธุ์โดยมีการปรับปรุงแก้ไข และเรียนรู้ร่วมกันเป็นพลังเครือข่าย และสร้างการเปลี่ยนแปลงร่วมกันในอนาคต หลักการสำคัญของกระบวนการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนนั้นเป็นการนำหลักการสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขมวลรวมของชุมชนมาปรับใช้ เพื่อเป็นหลักในการกำกับ ตรวจสอบ ๗ ประการ ได้แก่

๑) คิดเอง กำหนดเอง ต้องกำหนดกันเอง ใช้กันเอง ให้เหมาะสมกับตัวเราเอง ไม่สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ และไม่ลอกเลียนแบบใคร

๒) ร่วมมือ รวมพลัง ควรมีองค์ประกอบจากปลายฝ่ายในชุมชนมาร่วมกันกำหนด ให้เป็นข้อตกลงร่วมกัน ไม่ใช่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

๓) เริ่มจากอะไรก็ได้ เมื่อตกลงกันแล้วว่าอะไรดี ก็ปฏิบัติตามนั้น

๔) คิดจริง ทำจริง เมื่อคิดได้แล้ว ก็ลงมือทำ ไม่ต้องร้องขอหรือรอคนอื่น

๕) เรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำไป ปรับปรุงไป ทบทวนประเมินผลเป็นระยะ

๖) ร่วมสร้างเป็นขบวนการ สร้างเครือข่ายเพื่อร่วมอุดมการณ์ เสริมพลังให้กันและกัน ขับเคลื่อนร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๗) แข็งขัน บั่นเทิน ทำอย่างสนุก และมีความสุขจากการที่ได้ทำ และส่งเสริมยกย่องผู้กระทำให้ตามธรรมนูญความสุขชุมชนอย่างต่อเนื่อง

วิธีการและขั้นตอนการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน

ขั้นตอนที่ ๑ จัดตั้งกลไกขับเคลื่อนที่เหมาะสมกับระดับที่จะจัดทำ

กลไกการดำเนินการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน จะมีหลายระดับตามความเหมาะสม ได้แก่ การจัดทำในระดับหมู่บ้าน การจัดทำในระดับตำบล และการจัดทำในระดับเมือง ทั้งนี้การจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน จะต้องดำเนินการให้เกิดผลเป็นจริงและต่อเนื่อง กลไกสำคัญที่จะทำให้เป็นจริง ต้องเริ่มจากการมีผู้นำที่คิดดี มีแกนนำที่เห็นด้วย มีกลุ่มคนที่ช่วยทำ หากเราจะดำเนินการในระดับหมู่บ้านก็ควรเห็นชอบร่วมกันในสภาผู้นำหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกขับเคลื่อนดำเนินการ หากเราจะจัดทำธรรมนูญความสุขของชุมชนในระดับตำบลก็ควรใช้สภาประชาชน หรือสภากลางของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ควรประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ สภาองค์กรชุมชนตำบล สภาวัฒนธรรมตำบล ส่วนการจัดทำระดับเมือง ต้องให้มีกลไกร่วมที่สำคัญในการขับเคลื่อน ที่นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือนายกเทศมนตรีเป็นแกนกลาง

ขั้นตอนที่ ๒ ทบทวนประเด็นเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขของชุมชน

ในขั้นตอนนี้ ชุมชนท้องถิ่นนั้นต้องร่วมกันทบทวนเป้าหมายความสุขของชุมชนว่ามีหรือไม่ ถ้ามี มีเพียงพอรอบด้านหรือไม่ และมีตัวบ่งชี้อะไรที่จะบอกว่าเป็นรูปธรรมที่จะเกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ ร่วมกันร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

ในขั้นตอนนี้ สิ่งที่กลไกการขับเคลื่อนงานควรดำเนินการ คือ

๑) ตั้งคณะกรรมการทำงานยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชน โดยให้คณะนี้มีองค์ประกอบมาจากผู้นำที่หลากหลายมิติ ทั้งเพศ วัย อายุ ประสบการณ์ และกลุ่มคนที่เป็นผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ๆ

๒) ประกาศแผน ขั้นตอน หรือ Road Map การจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนว่าจะดำเนินการให้แล้วเสร็จในระยะเวลาใด และเชิญชวนให้ชาวบ้านที่สนใจรับรู้สิ่งที่จะเข้าร่วมกัน เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีได้อย่างอิสระตามวันเวลาที่กำหนด

เมื่อคณะทำงานได้รวบรวม กลั่นกรอง จัดหมวดหมู่ ยกร่างแล้ว (ภายใน ๑-๒ เดือน) ก็ให้คณะทำงานที่ยกร่าง ยกร่างนำเสนอในที่ประชุมกลไกขับเคลื่อนหรือเวทีกลาง ตามที่ประกาศในแผนงานนั้น เพื่อให้ที่ประชุมพิจารณา ในขั้นตอนนี้ จะต้องให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็นของตนเองที่

เป็นประโยชน์ในการนำมาใช้เป็นหลักการในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งคณะทำงานจะต้องรับมาพิจารณา ทั้งนี้หลักการของธรรมนูญความสุขชุมชนต้องยึดเป้าหมายความสุขของชุมชนท้องถิ่นแต่ละด้านเป็นหลัก ซึ่งลักษณะการเขียนจะต้องประกอบด้วย หลักการข่มพฤติกรรมที่ควรข่ม ซึ่งจะออกมาในลักษณะห้าม หรือจะไม่ปฏิบัติรวมถึงการลงโทษ และยกย่องพฤติกรรม การกระทำที่ควรยกย่อง ซึ่งจะออกในลักษณะให้ปฏิบัติ ส่งเสริม ร่วมมือ ให้คุณค่า หรือให้รางวัลแก่การทำความดีในเรื่องนั้น ๆ แบบอย่างการเขียนในลักษณะ “ห้าม” และ “ให้”

ขั้นตอนที่ ๔ ทบทวนข้อเสนอ ปรับปรุง

หลังจากที่สมาชิกเสนอความเห็นกันแล้ว คณะทำงานยกร่างควรได้รวบรวมความเห็นอันหลากหลาย นำมาทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ (ประมาณ ๑ เดือน) และนำเรื่องการเสนอพิจารณาร่างธรรมนูญความสุขชุมชนเข้าเป็นวาระสำคัญ เพื่อขอรับรองจากที่ประชุมอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ ๕ รับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

คณะทำงานยกร่าง จะนำร่างธรรมนูญความสุขชุมชนนำเสนอต่อเวทีกลาง เพื่อตรวจสอบว่าได้จัดทำขึ้นโดยยึดความเห็นชอบตามข้อเสนอที่ประชุมได้เสนอขึ้นมาหรือไม่ และทำการลงมติว่าจะรับร่างตามนั้นหรือไม่ หากข้อที่ไม่ผ่านก็ให้พักหรือตัดออกไปก่อน เพื่อให้เกิดการรับรองในข้อเสนอที่เห็นชอบร่วมกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนนี้ ควรจะมีการทบทวนอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง และอาจมีการเสนอเพื่อเพิ่มเติมได้ตามความเห็นชอบร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชน

การประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน สามารถในลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม เช่น

๑) การประกาศใช้ทั่วไป ผ่านเวทีประชุมของสภากลางของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ พร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

๒) ประกาศใช้ทั่วไปในเวทีประชุมของหมู่บ้านพร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

๓) ทำพิธีปฏิญาณตนว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญความสุขชุมชนนั้น ๆ ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเคารพนับถือ พร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

๔) ทำพิธีสาบานตนว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญความสุขชุมชนนั้น ๆ ต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเคารพนับถือ พร้อมจัดทำเป็นเอกสารแจกจ่ายให้ทุกครัวเรือน

ทั้งนี้ การประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนให้พิจารณาความเป็นไปได้ระดับที่เหมาะสมกับกลุ่มคน และชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าควรจะทำในลักษณะใด และเหมาะสมประการใด

ขั้นตอนที่ ๗ ทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชน

เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมนูญความสุขชุมชนไปได้สักระยะหนึ่ง ก็ให้มีการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยทั่วไปควรมีการทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชนอย่างน้อย ๓ เดือนต่อครั้ง เพื่อค้นหา ชื่นชมความสำเร็จร่วมกัน จากนั้นก็ขยายจากจุดเล็ก ๆ ไปสู่เรื่องอื่น ๆ เมื่อครบ ๑ ปีแล้วจะต้องมีการทบทวนใหญ่อีกครั้ง เพื่อพิจารณาว่าสิ่งใดที่บัญญัติไว้ดีแล้ว สิ่งใดที่ควรบัญญัติเพิ่ม โดยไม่

หักล้างหรือทำลายข้อบัญญัติเดิมที่ได้อยู่แล้ว เมื่อคิดไป ทำไป ปรับปรุงไป ทบทวนประเมินผลเป็นระยะ ๆ แล้วกลับมาพัฒนาใหม่ให้ดีขึ้น ก็จะพบกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

๒.๑.๓ องค์ความรู้ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล^๔

๑) ธรรมนูญตำบล ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

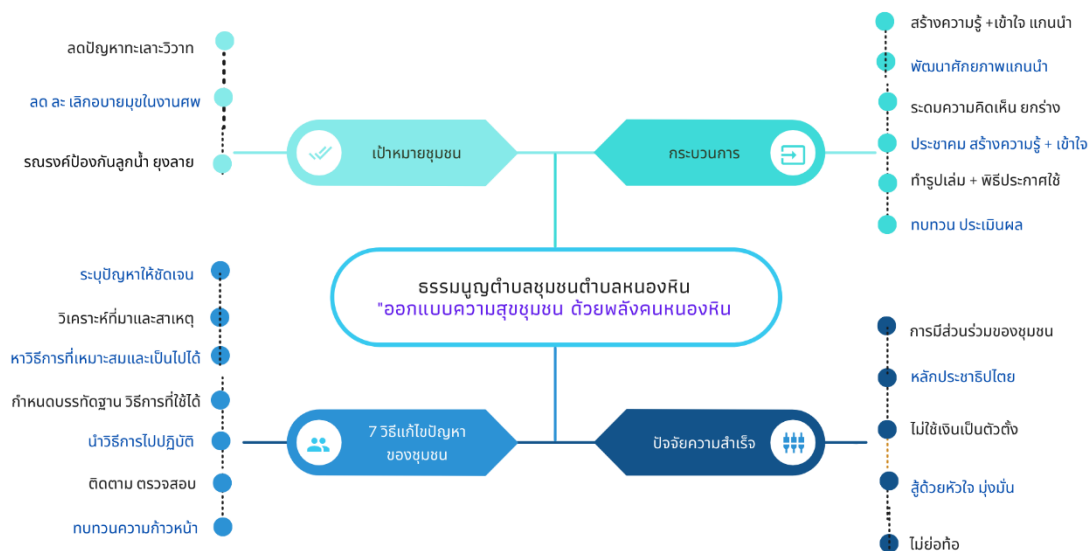

ภาพที่ ๒.๑ องค์ความรู้ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองสาหร่าย^๕

^๔ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), องค์ความรู้ชุด ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๑๙๒๔ สตูดิโอ จำกัด, ๒๕๖๒).

^๕ เปลว สีเงิน, “ธนาคารความดี ตำบลหนองสาหร่าย ใช้ความดีกู้เงินแสน ส่งเสริม ‘ชาวนาอัจฉริยะ’ ใช้เทคโนโลยีใหม่ช่วยลดต้นทุน”, ไทยโพสต์, เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/๑๔๕๒๗> [๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒) ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาพที่ ๒.๒ องค์ความรู้ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองหิน

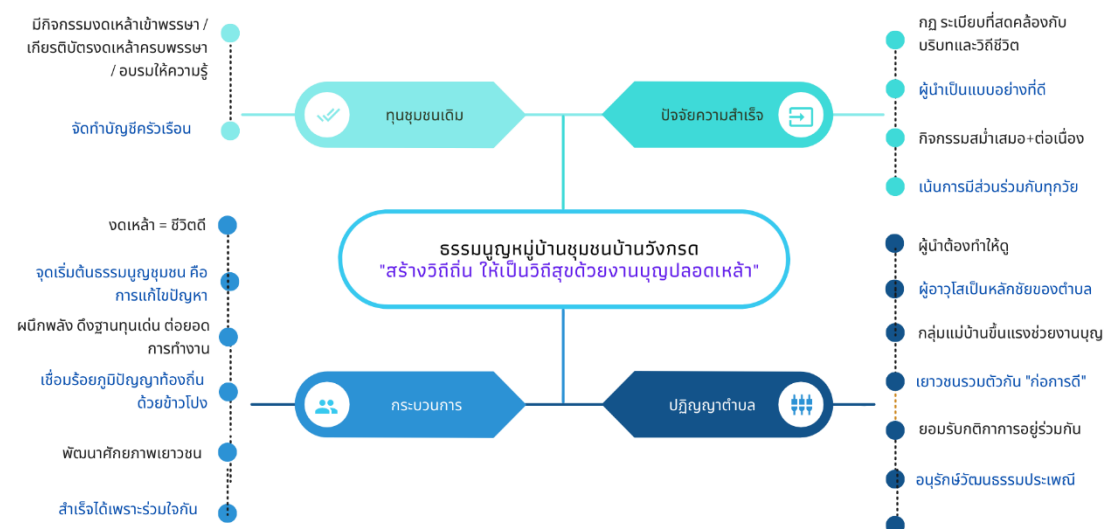
๓) ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านม้าร้อง ตำบลพงศ์ประศาสน์ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ ๒.๓ องค์ความรู้ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านม้าร้อง

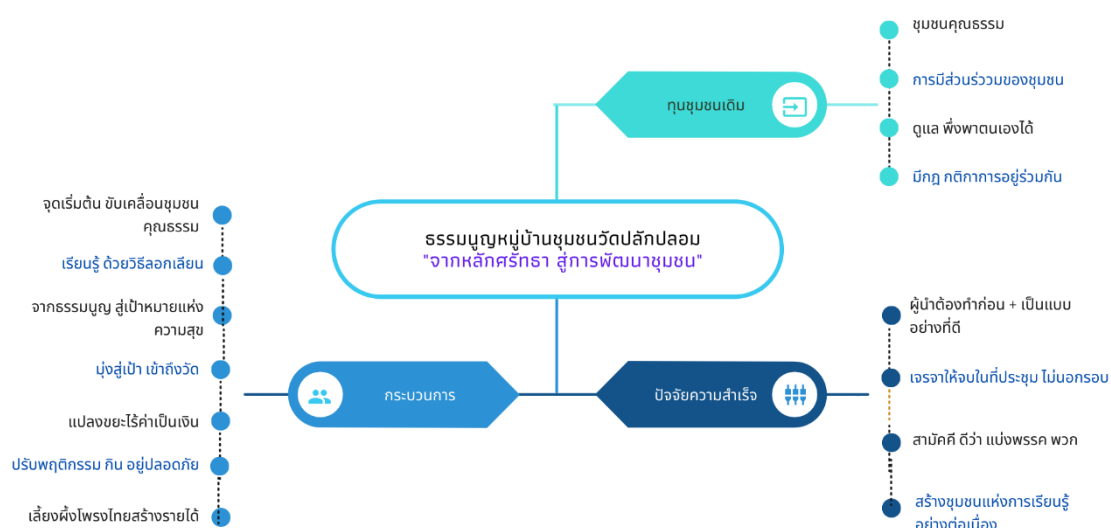
๔) ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านวังกรด ตำบลวังกรด อำเภอบางมูลนาก จังหวัด

พิจิตร

ภาพที่ ๒.๔ องค์ความรู้ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านวังกรด

๕) ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนวัดปลักปloom ตำบลแม่ขี อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง

ภาพที่ ๒.๕ องค์ความรู้ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนวัดปลักปloom

กล่าวสรุปได้ว่า ธรรมนูญชุมชนเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำกับการทำงาน และการใช้ชีวิต ร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการสร้างความอยู่ดีมีสุข และเกิดการพึ่งพาตนเองได้ โดยกระบวนการในการขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนนั้นไม่มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว อาจจะเริ่มต้นจากสิ่งที่ พอทำได้ก่อนเป็นลำดับแรก และลงมือปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หัวใจของธรรมนูญชุมชนจึงอยู่ที่กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และทุกภาคส่วนใน ชุมชนท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยสามารถจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสำเร็จตามเป้าหมาย จาก การถอดองค์ความรู้กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนด้วยเครื่องมือธรรมนูญชุมชนทั้ง ๕ แห่ง พบปัจจัย แห่งความสำเร็จ ดังนี้

ภาพที่ ๒.๖ ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง

๒.๒ แนวคิดความสุขชุมชน

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข

การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความสุขและความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์นั้นเริ่มต้นในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ โดยมีการศึกษาอย่างแพร่หลายในหลายสาขาวิชา เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา ปรัชญา และ เศรษฐศาสตร์ โดยการศึกษาเกี่ยวกับความสุขในเชิงสังคมวิทยานั้น เป็นการศึกษาที่พัฒนามาจาก การศึกษาตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ แนวความคิดทางสังคมซึ่งเป็นเชิงนามธรรม ให้เป็นตัวแปรเชิงรูปธรรม โดยตัวชี้วัดทางสังคมสามารถ แบ่งออกได้เป็น ตัวชี้วัดเชิงวัตถุวิสัย (Objective Indicators) และตัวชี้วัดเชิงอัตวิสัย (Subjective Indicators) ที่เป็นข้อมูลที่แสดง ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม ความคิดเห็น การตัดสินใจและความเชื่อ

ระดับบุคคล โดยความสนใจที่มีต่อลักษณะตัวชี้วัดได้มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดมา จากที่เคยเน้นรายได้ต่อหัวของประชากรมาสู่เรื่องการกระจายรายได้ การขยายตัวทางการผลิต ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยี สุดท้าย คือ การมุ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่ง “ความสุข” นี้ได้กลายเป็นตัวชี้วัดเชิงอัตวิสัยที่สำคัญที่สามารถบ่งบอกผลของการพัฒนาประเทศจากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่มีต่อสังคม

เลขาธิการองค์การอนามัยโลก Ban Ki-moon กล่าวในวาระครบรอบวันแห่งความสุขสากล เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๗ ความว่า “ความสุขอาจมีได้หลายความหมายในกลุ่มคนที่แตกต่างกัน แต่เราต่างก็เห็นพ้องในทำนองเดียวกันว่าคือ การยุติความขัดแย้ง ความอึดอัด และการลดเงื่อนไขของความไม่แน่นอนต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีพของมนุษย์”^๖ เชื่อมโยงกันระหว่าง Healthy, Well-being, Quality of Work Life^๗ โดยอธิบายถึงฐานสำคัญ ๔ ประการที่ต้องทำให้เกิดความสมดุล ได้แก่ ฐานสุขภาพกาย (Physical Health) ฐานสุขภาพใจ (Mental Health) ฐานสุขภาพสังคม (Social Health) และฐานสุขภาพทางปัญญา (Spiritual Health)^๘ ความสุขสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายวิธีการ ณ ระดับสังคม ระดับความสุขที่สูงขึ้นของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้จากนโยบายที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี การส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการส่งเสริมมาตรฐานการครองชีพของประชาชน เป็นต้น ประชาชนที่มีความสุขความสบายใจจะมีความได้เปรียบหลายอย่าง เมื่อเทียบกับผู้ที่มีความทุกข์ คือ ประชาชนที่มีความสุขสร้างทุนทางสังคมได้มากกว่า ทำงานหนักกว่า มีสุขภาพที่ดีกว่า และพึ่งตนเองได้มากกว่า^๙

การมีความสุขเป็นความรู้สึกชอบหรือพึงพอใจกับชีวิต คนที่มีความสุขนั้นเป็นคนที่แทบจะไม่รู้สึกรำคาญกับชีวิตตนเอง ชอบ สนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูง และชอบประสบการณ์ใหม่ ๆ มีอารมณ์มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงง่ายและมักจะหวังว่าตนจะพบเจอสิ่งดี ๆ ในอนาคต^{๑๐} ความสุขเป็นสิ่งที่นำไปสู่การมีสุขภาพ (Well-being) และการมีคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ที่ดีเป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ซึ่งความสุขนั้น ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ ๑) ความพึงพอใจในชีวิต ๒) ระดับของอารมณ์ทางบวก หรือความเบิกบานใจ ๓) ระดับของอารมณ์ทางลบในขณะนั้นเช่นความซึมเศร้าและความวิตกกังวล ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต หรือการมีอารมณ์ความรู้สึก

^๖ Ban Ki-moon, Latest Statements: Secretary-General's message for International Day of Happiness, Retrieved from <http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7532> [8 ตุลาคม 2564].

^๗ ดลฤดี สุวรรณศิริ, คู่มือความสุข ๘ ประการในที่ทำงาน HAPPY WORK PLACE, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๐).

^๘ ประเวศ วะสี, “สุขภาพดี อยู่ที่ไหน”, วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๑๑-๓๐.

^๙ Lyubomirsky S., King L., & Diener E., “The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success?”, *Psychological Bulletin*, Vol.136 No.6 (2005): 803-855.

^{๑๐} ศันสนีย์ มณีศรี และวัชรภรณ์ เฟ่งจิตต์, จิตวิทยาเพื่อคุณ: บทสารคดีทางวิทยุ, (กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

ในทางบวกเป็นสัดส่วนสูงกว่าอารมณ์ในทางลบ^{๑๑} ความอยู่ดีมีสุขเป็นการมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกาย และจิตใจ มีงานทำทั่วถึงมีรายได้ พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของรัฐ

คนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงเรื่องความสุขและดูเหมือนว่าทุก ๆ คนทำทุกอย่างในชีวิตเพื่อที่จะได้สร้างความสุขให้กับตนเอง เพราะความสุขเป็นสิ่งที่มีความแปลกในตัวของมันเอง มุมมองของ “ความสุข” จึงอธิบายในศาสตร์หลายแขนง ซึ่งคำอธิบายมีความแตกต่างกันไปตามศาสตร์นั้น ๆ ดังนี้

นักจิตวิทยามองว่าความสุขเป็นคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ

นักชีววิทยามองว่าความสุขเป็นผลมาจากการทำงานของสารเคมีในร่างกาย

นักปรัชญามองว่าความสุขเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม

นักสังคมศาสตร์มองความสุขว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานะทางสังคม^{๑๒}

ความสุขเป็นเรื่องของบุคคลแต่ละคนหรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นปรากฏการณ์ทางจิตใจของแต่ละคนก็ได้ซึ่งนักสังคมศาสตร์มองว่าความสุขของแต่ละบุคคลเป็นรากฐานของสังคม

ระดับของความสุข

ความสุขระดับบุคคล เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความรู้สึกรักในผู้อื่น มีความพึงพอใจในตนเองและเข้าใจตนเอง ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสุขมักจะตั้งคำถามว่า “อะไรบ้างที่ช่วยให้คนเรามีชีวิตที่ดีงาม” ความสุขดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องหาคำตอบด้วยตนเองจึงมักใช้คำว่า “ความสุขส่วนบุคคล” หรือความสุขตามอัตวิสัย” (Subjective Well-being) ความสุขดังกล่าว มีความสำคัญต่อชีวิตทั้งในแง่ของการพัฒนาตนเองให้มีความสุขและการช่วยพัฒนาผู้อื่นให้มีความสุขด้วย ความสุขเป็นมิติด้านจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาด้านการคิด และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจาก “ความรัก ความผูกพัน” (Attachment) ระหว่างแม่และเด็ก ตั้งแต่วัยทารก^{๑๓} ประโยชน์สุขออกเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

ประโยชน์สุขระดับที่ ๑ ด้านรูปธรรมที่ตามองเห็นหรือเห็นได้กับตา คือ การมีสุขภาพดีการมีทรัพย์สินเงินทอง การมีอาชีพการงานเป็นหลักเป็นฐาน การมียศ ฐานะ ตำแหน่ง การเป็นที่ยอมรับในสังคม การมีมิตรสหายบริวารและการมีชีวิตครอบครัวที่ดี

ประโยชน์สุขระดับที่ ๒ ด้านนามธรรมที่ลึกล้ำ เลยจากตามองเห็น คือ เรื่องของคุณธรรมความดีงามการมีความสุขที่เกิดจากความมั่นใจในคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ ความมีศรัทธาในสิ่งที่ดีงามที่เป็นหลักของจิตใจ และการมีปัญญาที่ทำให้รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ถูกต้อง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทำให้ชีวิตเป็นอยู่ด้วยดี

^{๑๑} วิทยากร เชียงกุล, **จิตวิทยาในการสร้างความสุข**, (กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๘).

^{๑๒} Glatzer, W., “Happiness: Classic theory in the light of current research”, **Journal of Happiness Studies**, Vol. 1 (December 2000): 501–511.

^{๑๓} ฉันทนา ภาคบังกช, “การพัฒนา EQ : ความธรรมดาที่ไม่ธรรมดา” ใน **รวมบทความทางวิชาการ เล่ม ๒ อีคิว : จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ**. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ Desktop, ๒๕๔๔).

ประโยชน์สุขระดับที่ ๓ ด้านนามธรรมชั้นโลกุตตระที่อยู่เหนือกระแสความไหลเวียนของโลกธรรม คือ ความเป็นผู้มีจิตใจเป็นอิสระด้วยความรู้เท่าทันต่อสิ่งทั้งหลาย รู้โลกและชีวิตตามความเป็นจริง จนกระทั่งว่าโลกธรรมเกิดขึ้นมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว วางใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยปล่อยให้อนุธรรมชาติทั้งหลายก็เป็นกฎธรรมชาติดำเนินตามธรรมชาติความทุกข์ที่มีอยู่ในธรรมชาตีก็คงเป็นทุกข์ของธรรมชาติไป ไม่เข้ามากระทบกระทั่งบีบคั้นจิตใจของเราได้ เป็นผู้มีสุขอยู่กับตนเองตลอดเวลา ชีวิตก็สมบูรณ์แล้ว

ขณะที่พุทธทาสภิกขุ^{๑๔} ได้กล่าวถึง ความสุข มี ๓ ระดับ คือ

๑) สุข เพราะไม่เบียดเบียน เป็นความสุขค่อนข้างจะเป็นเรื่องสังคมหรือของหมู่คณะ ถ้าไม่เบียดเบียนกันก็จะเป็นสุข หรือไม่เห็นแก่ตัว

๒) สุข เพราะอยู่เหนืออำนาจามหรือเป็นความสุขเพราะอยู่เหนือกิเลสที่จะมากระทบตัวเราเป็นความรัก หลงใหลในสิ่งต่าง ๆ หรือการกำหนดยินดี อารมณ์ที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นกามอย่างหนึ่ง การที่หลงใหลทั้งบุคคล วัตถุก่อให้เกิดความทุกข์ได้ทั้งสิ้น

๓) สุข เพราะละตัวตนเสียได้ เพราะถ้าละเรื่องนี้ได้ก็จะไม่ยึดมั่นว่าตัวกูของกู อยากจะเหนือผู้อื่น สิ่งที่สำคัญที่สุดใน ๓ ข้อนี้ คือ ไม่มีตัวกูของกู ถ้าคิดได้เสียแต่แรกก็จะไม่เบียดเบียนใครและไม่เห็นแก่ตัว

กล่าวสรุปได้ว่า ระดับความสุขของคนโดยทั่วไป แบ่งได้ ๓ ระดับ คือ ระดับแรกเรียกว่าระดับรูปธรรม คือ สามารถสัมผัส จับต้องได้ด้วยกายสัมผัส เป็นสัมผัสระดับปัจเจกบุคคล เรียกว่าความสุขตามอัตวิสัย ระดับที่สอง คือ ระดับนามธรรม คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้มีความสุข คือ สามารถสัมผัสได้ด้วยแรงเชื่อถือ ศรัทธา ยินดี และมีปัญญาเกิดขึ้นจากการรับความสุขนั้น ๆ และระดับที่สาม คือ ความอัมเมตต่อสุข ไม่ยินดี ยินร้าย ไม่หวั่นไหว ต่อสิ่งรอบข้างทั้งปวง คือ จิตใจสงบนิ่ง เป็นต้น

องค์ประกอบของความสุข

บุคคลจะการใช้การประเมินความสุขจาก ๒ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components) และองค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components) ทั้งนี้ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุข โดยการใช้ความคิดในการตัดสินใจหรือประเมินในรูปของความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินแบบสรุปรวมของบุคคล (Global Assessment) ทั้งเหตุการณ์ในชีวิต กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แล้วตัดสินใจว่ามีความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components, Hedonic Level) เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ประสบการณ์ทางความรู้สึก คือ การประเมินความสุขในแง่ของอารมณ์ทางบวก และอารมณ์ทางลบ กล่าวคือ ในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ บุคคลจะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ ความรู้สึกตอบสนองออกมาอย่างไร ความสุขเกิดจากองค์ประกอบที่ดี ๔ ประการ คือ

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, กรรมเหนือกรรม: กรรมในฐานะกฎแห่งกรรมและกรรมจากพระโอษฐ์. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒).

๑) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุร้าย มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่า กาย ในที่นี้หมายถึง ทางกายภาพด้วย ดังนั้นจึงครอบคลุมถึงสุขภาพทางกาย เศรษฐกิจแบบพอเพียง ระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์ ตลอดจนการรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน รับรู้ถึงพลังกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ

๒) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัดมีความเมตตา สัมผัสกับความงามของสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย เพราะตราบใดที่ยังมีความเห็นแก่ตัว ก็จะมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตไม่ได้ เป็นการรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง

๓) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ ความเป็นประชาสังคมมีระบบบริการที่ดี และระบบบริการเป็นกิจการทางสังคม

๔) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณหรือปัญญา หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำ ความดีหรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าอันสูงส่งหรือสิ่งสูงสุด เช่น การเสียสละ การมีความเมตตากรุณา เข้าถึงพระรัตนตรัยหรือการเข้าถึงพระเจ้าเป็นเจ้า เป็นต้น สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นความสุขที่ไม่ กระทบอยู่กับความเห็นแก่ตัว แต่เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อนุญต์หลุดพ้นจากความมีตัวตน (Self-transcending) จึงมีอิสรภาพ มีความผ่อนคลายอย่างยิ่ง เบาสบาย มีความปิติ มีความสุขอันประณีต และล้ำลึก หรือความสุขอันเป็นทิพย์ สบายอย่างยิ่ง สุขภาพดีอย่างยิ่ง มีผลดีต่อสุขภาพทางกาย ทาง จิต และทางสังคม สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นยอดที่ส่งผลกระทบอย่างแรงต่อสุขภาพอีก ๓ มิติ ถ้า ขาดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ มนุษย์จะไม่พบความสุขที่แท้จริงและขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เมื่อ ขาดความสมบูรณ์ในตัวเองก็จะรู้สึกขาดหรือบกพร่องอยู่เรื่อยไป

ความสุขภายในใจของแต่ละคนมักได้รับผลกระทบมาจากปัจจัยภายนอก องค์ประกอบ ของความอยู่เย็นเป็นสุขจึงประกอบไปด้วย

๑) ความสุขภายใน คือ ความสุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้นกับการมีหรือไม่มี ปัจจัยภายนอกโดยตรง ความสุขภายในมักเป็นในระดับจิตและปัญญา แบ่งออกเป็นความสุขจากการมี อิสรภาพ ความภาคภูมิใจ การเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล) ความสงบ (สมาธิ) ความไม่ยึดมั่น (ปัญญา) ความสุขภายใน ส่วนใหญ่สามารถเรียนรู้และเกิดขึ้นเฉพาะคน แต่อาจจะต้องอาศัยกลไกการสนับสนุน จากระบบสังคมโดยเฉพาะเรื่องของการมีอิสรภาพที่มักผูกกับระบบสังคม การเมือง เศรษฐกิจ

๒) ความสุขภายนอก คือ มักสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งต่าง ๆ แบ่งออกได้เป็น การมีปัจจัยสี่พอเพียง มี ความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี^{๑๔}

^{๑๔} สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ, รายงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), ๒๕๕๘).

กล่าวโดยสรุปว่า องค์ประกอบของความสุข เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินความสุขของผู้ถูกประเมิน บุคคลจะทำการประเมินความสุขจาก ๒ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางความคิด (Cognitive Components) และองค์ประกอบทางอารมณ์ (Affective Components) องค์ประกอบทางความคิด เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ความคิดในการตัดสินหรือประเมินรูปของความสุขพอใจในชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินแบบสรุปรวมของบุคคล ทั้งเหตุการณ์ในชีวิต กิจกรรมและสภาพแวดล้อม แล้วตัดสินว่ามีความสุขพอใจ หรือไม่พอใจ องค์ประกอบทางอารมณ์เป็นการประเมินความสุขโดยใช้ประสบการณ์ทางความรู้สึก คือ การประเมินความสุขในแง่ของอารมณ์ทางบวก และอารมณ์ทางลบ กล่าวคือ ในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์บุคคลจะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ความรู้สึกตอบสนองออกมา ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย สภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต สภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม และสภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณหรือปัญญาของแต่ละบุคคล อันมีปัจจัยภายในทางด้านจิตใจ และปัจจัยภายนอก ที่เกิดจากสภาวะแวดล้อมของแต่ละบุคคลมาเป็นตัวกระทบ กระตุ้นให้เกิดความรู้สึก

๒.๒.๒ แนวคิดดัชนีชี้วัดความสุข

การวัดความสุขไม่ใช่เรื่องง่ายเนื่องจากคำว่า “ความสุข” มีความหมายหลายมิติ และยังไม่มีความนิยามใดที่สมบูรณ์เป็นที่ยอมรับอย่างสากลแท้จริง จึงขึ้นอยู่กับนิยามของผู้ศึกษาและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยว่าให้นิยามว่าความสุขหมายถึงอะไร วัดได้หรือไม่สามารถศึกษาวิจัยด้วยวิธีใดบ้าง จากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานและภาคที่เกี่ยวข้องได้ปรับเปลี่ยนมุมมองหรือแนวคิดในการสร้างเครื่องมือชี้วัดการพัฒนาประเทศไปสู่มุมมองของการพัฒนาในเชิงบูรณาการมากขึ้น โดยสามารถแบ่งดัชนีชี้วัดความสุขเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

๑) ตัวชี้วัดความสุขของภาครัฐซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ

๒) ความสุขในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ดัชนีวัดความสุขเริ่มได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นในต่างประเทศได้มีการกล่าวถึงดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness: GNH) ของประเทศภูฏาน และดัชนีโลกแห่งความสุข (Happy Planet Index: HPI) พัฒนาโดยมูลนิธิเศรษฐกิจใหม่ (New Economics Foundation) ดัชนีของสองสำนักมีความเหมือนกันในการตระหนักถึงจริยธรรม และการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนตัวชี้วัดที่ต่างกันคือ ดัชนีโลกแห่งความสุขใช้ความยั่งยืนของชีวิตและความพอใจในชีวิตเป็นการวัดความสุข แต่ความสุขมวลรวมประชาชาติ ใช้การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมวัฒนธรรมและธรรมาภิบาล เป็นตัวชี้วัดด้วย และเป็นข้อสรุปจากบทเรียนความผิดพลาดในการพัฒนาของโลกในรอบ ๕๐ ปี ที่ผ่านมา ที่เห็นว่าประเทศจำนวนมากเข้าใจว่าการพัฒนาคือ การแสวงหาความสำเร็จทางวัตถุเพียงอย่างเดียว ประเทศเหล่านี้ได้แลกความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจกับการสูญเสียวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่ดีทางธรรมชาติ และเอกลักษณ์ของชาติ ประชาชนจึงไม่ได้มีความสุขที่แท้จริง ภูฏาน จึงต้องการที่จะพัฒนาประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของประเทศ หลักการสำคัญ ๔ ประการของนโยบายดังกล่าวคือ

๑) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

๒) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๓) การส่งเสริมวัฒนธรรม

๔) ธรรมนูญ

การวัดความอยู่ดีมีสุขของประเทศแคนาดา (Canada Index of Well Being) โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่ให้ประโยชน์เป็นทรัพย์สิน และกิจกรรมที่ก่อผลกระทบเป็นต้นทุน ได้แก่ แยกกิจกรรมที่ดีและไม่ดีออกจากกัน ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ กำหนดค่านิยมในเรื่องความสำเร็จของการศึกษาการเรียนรู้แต่วัยเด็ก ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในมนุษย์ สิ่งแวดล้อมที่สะอาด ความเข้าถึงบริการทางสังคมและสุขภาพอย่างเท่าเทียมกันและกระตุ้นให้เกิดความสมดุลระหว่างการลงทุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการบำบัดความเจ็บป่วยมีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของประเทศแคนาดา โดยเริ่มทดลองพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชน ที่เรียกว่า ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชน (The Genuine Progress Index : GPI)^{๑๖} โดยนำเสนอองค์ประกอบของดัชนีความสุข เรียกว่า Nova Scotia GPI Components จำนวน ๕ องค์ประกอบ คือ การใช้เวลา (Time Use) มาตรฐานการครองชีพ (Living Standards) ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Impact on the Environment) ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรบุคคล (Human and Social Capital) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้าน มีดัชนีชี้วัด จำนวน ๒๐ ตัวชี้วัด ได้แก่

๑) การใช้เวลา (Time Use) ประกอบด้วย ดัชนีมูลค่าจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานอาสาสมัครงานในครัวเรือน และเวลาว่าง

๒) มาตรฐานการครองชีพ (Living Standards) ประกอบด้วย ดัชนีรายได้และการกระจายรายได้ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และความปลอดภัยทางเศรษฐกิจ

๓) ทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ประกอบด้วย ดัชนีเกี่ยวกับคุณภาพดิน คุณภาพการเกษตร ป่าไม้ ประมงและเหมืองแร่ พลังงาน อากาศ น้ำ

๔) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจากพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Impact on the Environment) ประกอบด้วย ดัชนีเรื่องการจัดของเสีย รอยเท้านิเวศน์ การรั่วไหลของก๊าซจากปฏิกิริยาเรือนกระจกและการคมนาคมขนส่ง

๕) ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรบุคคล (Human and Social Capital) ประกอบด้วย ดัชนีสุขภาพประชากร ต้นทุนจากอาชญากรรม และการเข้าถึงการศึกษา

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ซึ่งได้จากการระดมความคิดของประชาชนในทุกภาคส่วน คือ มุ่งพัฒนาประเทศไทยสู่ “สังคมอยู่เย็น เป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) โดยมีหลักการพัฒนาว่า แนวคิด “ความสุข” หรือ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” เป็นค่านิยมร่วมของการดำรงชีวิต ทั้งนี้ได้แบ่งดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข ออกเป็น ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับสังคมไทย ๒) ระดับชุมชน ๓) ระดับครอบครัว/บุคคล ทั้งนี้ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “ความพอใจในการดำเนินวิถีชีวิตของคนทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงสังคมเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้อย่างดีและดีงาม มีคุณภาพ นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและระหว่างคน

^{๑๖} GPI Atlantic, Nova Scotia GPI Components, Retrieved From <http://www.gpiatlantic.org/gpi.htm> [October 8, 2007].

กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบบริหารจัดการที่เป็นธรรม” องค์ประกอบ ๕ ประการของความอยู่เย็นเป็นสุข คือ ๑) คนไทยมีสุขภาวะที่ดี ๒) ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีรายได้ และหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ๓) ครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความอบอุ่นและมีสัมพันธภาพที่ดี ๔) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ๕) มีสิทธิเสรีภาพ เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๓๗} ได้กล่าวถึงสังคมไทยมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในภาพรวม โดยใช้ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ภูมิภาค ดังนี้

๑) ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข มีองค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย

- ๑.๑) การมีสุขภาวะ
- ๑.๒) ครอบครัวอบอุ่น
- ๑.๓) ชุมชนเข้มแข็ง
- ๑.๔) เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม
- ๑.๕) สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล
- ๑.๖) สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล

๒) ดัชนีการมีสุขภาวะ มีองค์ประกอบในภาพรวม ประกอบด้วย

- ๒.๑) สุขภาพกายดี คือ ร่างกายแข็งแรง อายุยืนยาว
- ๒.๒) สุขภาพจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม คือ จิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรม
- ๒.๓) สติปัญญาและใฝ่รู้ คือ มีความสามารถในการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ที่มี

คุณภาพ

๓) ดัชนีครอบครัวอบอุ่น ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ

- ๓.๑) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว คือ เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครอบครัว วัยแรงงานทำงานหาเลี้ยงครอบครัว
- ๓.๒) สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกอยู่ร่วมกันแก้ปัญหาครอบครัวครอบครัวอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขยาย

๓.๓) การพึ่งตนเอง คือ ครอบครัวมีรายได้เพียงพอ ครอบครัวมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

๔) ดัชนีชุมชนเข้มแข็ง มีองค์ประกอบและตัวชี้วัด ประกอบด้วย

๔.๑) ชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

๔.๒) ชุมชนเกื้อกูลกัน คือ การมีสวัสดิการชุมชน

๕) ดัชนีเศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม องค์ประกอบดัชนีประกอบด้วย

^{๓๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานประจำปี ๒๕๕๒

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน, ๒๕๕๓).

๕.๑) การมีสัมมาชีพ คือ การมีงานทำ มีหลักประกันและความปลอดภัยในการทำงาน

๕.๒) เศรษฐกิจเข้มแข็ง คือ พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ การเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

๕.๓) ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ คือ มีการกระจายรายได้

๖) ดัชนีสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ ประกอบด้วย

๖.๑) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๖.๒) คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

๖.๓) ระบบนิเวศสมดุล

๗) ดัชนีสังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล ประกอบด้วย

๗.๑) การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย

๗.๒) สังคมที่มีธรรมาภิบาล

๗.๓) ความสมานฉันท์

ทั้งนี้ดัชนีดังกล่าวได้พัฒนามาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ ได้มุ่งเตรียมสังคมไทยให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงรู้เท่าทันและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วน พร้อมทั้งกำหนด วิสัยทัศน์ประเทศที่มุ่งพัฒนาสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยใช้แนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพแข่งขันได้ในยุคโลกาภิวัตน์ สร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม เสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์ เป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมไทย และเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุข มาใช้ในการประเมินผลการพัฒนา โดยดัชนีดังกล่าวพัฒนาขึ้นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ภูมิภาค

๒.๒.๓ แนวคิดความสุขชุมชน

องค์ประกอบของ “ชุมชนแห่งความสุข” หรือชุมชนที่มีภาวะ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ต้องเป็นสถานะที่คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพทั้งจิต กาย ปัญญาที่เชื่อมโยงกับ ๑) เศรษฐกิจ ๒) สังคม ๓) การศึกษา และ ๔) สิ่งแวดล้อม อย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กันได้อย่างดีถูกต้อง ดึงดูด นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ความสุขอาจเกิดจากการบูรณาการความเป็นอยู่ที่ดีทั้งสี่ด้านเข้าด้วยกัน^{๑๔} ประกอบด้วย ด้านแรก คือ ทางกาย รวมถึงสุขภาพอนามัยความพอเพียงทางเศรษฐกิจและระบบนิเวศที่ดี ด้านที่สองทางจิตใจ การมีความเครียดน้อย ความมีสติและสุขภาพจิตดี ด้านที่สาม ทางสังคม การอยู่ร่วมกัน

^{๑๔} รุ่งรัตน์ หัตถกรรม, “การพัฒนางค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวม”, วารสารสหวิทยาการ จัดการ, ปีที่ ๑ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๐๔-๑๐๕.

ด้วยดีทั้งในครอบครัวในชุมชน และด้านที่สี่ ทางจิตวิญญาณ ความเมตตา สัมมาทิฐิและเอาตนเป็นศูนย์กลางให้น้อยลง

ในการวัดค่าความสุข ไม่ใช่เรื่องง่ายเนื่องจาก คำว่า “ความสุข” มีความหมายหลายมิติ และไม่มีคำนิยามใดที่สมบูรณ์เป็นที่ยอมรับอย่างสากลที่แท้จริง ขึ้นอยู่กับการนิยามของผู้ศึกษาและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยว่าให้คำนิยามความสุขหมายถึงอะไร วัดได้หรือไม่ สามารถศึกษาด้วยวิธีการใดบ้าง และมีเกณฑ์อย่างไร แต่ในระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ถือว่าเป็นเรื่องในกลุ่มเดียวกับเจตคติ ความพึงพอใจ ความคาดหวังของประชาชน ที่สามารถวัดได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการนิยาม และการสร้างตัวชี้วัด^{๑๙} ในด้านการวิทยาการจัดการหรือศาสตร์แห่งการจัดการ มีคำกล่าวว่า “สิ่งที่วัดไม่ได้ จะจัดการไม่ได้” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าจะจัดการเรื่องใด ๆ ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งเกิดการเรียนรู้ที่ดี ตลอดจนสามารถพัฒนาเรื่องนั้น ๆ ไปได้อย่างต่อเนื่อง ก็ควรสร้างตัวชี้วัดความสำเร็จขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ^{๒๐} ขณะที่ผลจากการทบทวนการขับเคลื่อนการใช้ ธรรมนูญเพื่อแก้ไขปัญหา และสร้างกฎ กติกาในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขบนฐานชีวิตที่มีความ สมดุล พบว่า เป้าหมายของแต่ละพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น สามารถสรุปได้ดังนี้

ธรรมนูญ	เป้าหมายของธรรมนูญ																			
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
ธรรมนูญตำบลชุมชนตำบลหนองสาหร่าย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓											✓	
ธรรมนูญหมู่บ้านชุมชนบ้านม้าร้อง	✓								✓	✓										✓
ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๔ ตี		✓							✓	✓	✓							✓	✓	
ธรรมนูญความสุขชุมชนของตำบลหนองแสง	✓		✓				✓		✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓
ธรรมนูญชุมชนตำบลเกาะกูด									✓						✓			✓	✓	✓
ธรรมนูญตำบลหนองเหล่า	✓									✓					✓			✓		
ธรรมนูญตำบลชุมพร					✓		✓				✓			✓		✓		✓	✓	✓
ธรรมนูญประชาชนตำบลตองโง	✓	✓			✓		✓	✓			✓	✓		✓		✓		✓	✓	
ธรรมนูญตำบลท่าช้าง	✓													✓				✓	✓	✓
ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญ	✓			✓						✓		✓		✓			✓	✓	✓	✓
ธรรมนูญอำเภอวังสามสี	✓			✓								✓	✓	✓				✓	✓	✓
ธรรมนูญประชาชน ตำบลไร่สีสุก	✓									✓		✓						✓	✓	
ธรรมนูญอยู่เย็นเป็นสุขคนตำบลเปาะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓		✓		✓		✓	✓	
ธรรมนูญคนตำบลบึงบุรพ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓	✓			✓		
ธรรมนูญอยู่ดีมีสุขตำบลคูเมือง						✓					✓	✓	✓			✓		✓	✓	
ธรรมนูญตำบลท่าใหญ่ชุมชนแห่งความสุขและความอบอุ่น	✓								✓			✓						✓		
ธรรมนูญตำบลหนองหมี่	✓					✓					✓	✓						✓	✓	
ธรรมนูญ กุย-กุย ตำบลกู่	✓		✓								✓			✓				✓	✓	
ธรรมนูญตำบลนาโสี	✓					✓				✓		✓						✓	✓	
ธรรมนูญสุขภาพตำบลแม่ถอด						✓			✓									✓		✓

ภาพที่ ๒.๗ การวิเคราะห์ผลการขับเคลื่อนธรรมนูญฯ

^{๑๙} นพดล กรรณิกา, ประเมินความสุขของคนทำงาน (Happiness at Workplace), เข้าถึงได้จาก <http://www.ryt9.com/s/abcp/๔๘๑๕๐๘/> [๘ กันยายน ๒๕๖๔].

^{๒๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ, ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๓).

หมายเหตุ: การอธิบายคุณลักษณะของตัวแปร

- A - อาชีพดี/รายได้สมดุล/ปลอดภัย/สร้างอาชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้/สร้างงาน
- B - สวัสดิการดี/กองทุนพึ่งพาตนเอง
- C - ผู้นำดี/คนดี/เด็ก+เยาวชนเป็นคนดี/พัฒนาคน
- D - องค์การดี/ชุมชนเข้มแข็ง/กฎ กติกา/คณะกรรมการชุมชนเข้มแข็ง
- E - ครอบครัวดี/ครอบครัวอบอุ่น
- F - เรียนรู้ดี/การศึกษาดี/สนับสนุนการศึกษาทุกเพศ ทุกวัย
- G - สามัคคีดี
- H - มีสัจจะดี
- I - สุขปัญญา
- J - สุขสังคม/สังคมอบอุ่น/การบริการข้อมูลเท่าเทียม
- K - หลุดพ้นอาชญากรรม/ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน/อบายมุข/ยาเสพติด
- L - รักษาวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงาม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น+แหล่งเรียนรู้/ทุนชุมชน/งานบุญปลอดเหล้า
- M - มีส่วนร่วมดี
- N - ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง+ศาสนา/วิถีพอเพียง/คุณธรรม/ปลูกผักปลอดสารพิษ
- O - คุณภาพชีวิต
- P - จิตอาสา/จิตสาธารณะ/การเสียสละ
- Q - ประชาธิปไตย
- R - สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์/ทรัพยากร+สิ่งแวดล้อม+ภัยขยะ/สาธารณสุขปลอดภัย/ความสะอาด
- S - สุขภาพดี/สุขภาพ/ออกกำลังกาย/พัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข
- T - สุขใจ

ผลจากการวิเคราะห์การขับเคลื่อนธรรมณูญเพื่อการอยู่ร่วมกัน พบว่า เป้าหมายในการขับเคลื่อนสามารถจำแนกได้ออกเป็น ๔ ด้าน คือ

ตารางที่ ๒.๑ การสังเคราะห์การขับเคลื่อนธรรมณูญเพื่อการอยู่ร่วมกัน

ด้าน	ตัวแปร	รายละเอียด	ความถี่
ด้านสิ่งแวดล้อม	R	สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์/ทรัพยากร+สิ่งแวดล้อม+ภัยขยะ/สาธารณสุขปลอดภัย/ความสะอาด	๑๘
ด้านเศรษฐกิจ	A	อาชีพดี/รายได้สมดุล/ปลอดภัย/สร้างอาชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้/สร้างงาน	๑๕
	B	สวัสดิการดี/กองทุนพึ่งพาตนเอง	๕

ด้าน	ตัวแปร	รายละเอียด	ความถี่
ด้านสังคม	L	รักษาวัดธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงาม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น+แหล่งเรียนรู้/ทุนชุมชน/งานบุญปลอดเหล้า	๑๑
	N	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง+ศาสนา/วิถีพอเพียง/คุณธรรม/ปลูกผักปลอดสารพิษ	๙
	K	หลุดพ้นอาชญากรรม/ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน/อบายมุข/ยาเสพติด	๙
	F	เรียนรู้ดี/การศึกษาดี/สนับสนุนการศึกษาทุกเพศ ทุกวัย	๗
	J	สุขสังคม/สังคมอบอุ่น/การบริการข้อมูลเท่าเทียม	๖
	I	สุขปัญญา	๖
	C	ผู้นำดี/คนดี/เด็ก+เยาวชนเป็นคนดี/พัฒนาคน	๕
	D	องค์กรดี/ชุมชนเข้มแข็ง/กฎ กติกา/คณะกรรมการชุมชนเข้มแข็ง	๕
	E	ครอบครัวดี/ครอบครัวอบอุ่น	๕
	G	สามัคคีดี	๔
	M	มีส่วนร่วมดี	๔
	P	จิตอาสา/จิตสาธารณะ/การเสียสละ	๔
	O	คุณภาพชีวิต	๓
	H	มีสัจจะดี	๒
	Q	ประชาธิปไตยดี	๑
ด้านสุขภาพ	T	สุขใจ	๘
	S	สุขภาพดี/สุขกาย/ออกกำลังกาย/พัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข	๕

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เป้าหมายในการขับเคลื่อนธรรมนูญ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ธรรมนูญชุมชน ธรรมนูญตำบล และธรรมนูญอำเภอ จำนวน ๒๐ พื้นที่ พบว่า สามารถจำแนกได้ ออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายคือ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์/ทรัพยากร+สิ่งแวดล้อม+เก็บขยะ/สาธารณสุขปลอดภัย/ความสะอาด

๒) ด้านเศรษฐกิจ มีเป้าหมาย คือ อาชีพดี/รายได้สมดุล/ปลอดหนี้/สร้างอาชีพ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้/สร้างงาน และมีสวัสดิการดี/กองทุนพึ่งพาตนเอง

๓) ด้านสังคม มีเป้าหมาย คือ รักษาวัดธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงาม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น+แหล่งเรียนรู้/ทุนชุมชน/งานบุญปลอดเหล้า, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง+ศาสนา/วิถีพอเพียง/คุณธรรม/ปลูกผักปลอดสารพิษ, หลุดพ้นอาชญากรรม/ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน/อบายมุข/ยาเสพติด, เรียนรู้ดี/การศึกษาดี/สนับสนุนการศึกษาทุกเพศ ทุกวัย, สุขสังคม/สังคมอบอุ่น/การบริการข้อมูลเท่าเทียม, สุขปัญญา, ผู้นำดี/คนดี/เด็ก+เยาวชนเป็นคนดี/พัฒนาคน, องค์กรดี/ชุมชนเข้มแข็ง/

กฎ กติกา/คณะกรรมการชุมชนเข้มแข็ง, ครอบครัวดี/ครอบครัวอบอุ่น, สามัคคีดี, มีส่วนร่วมดี, จิตอาสา/จิตสาธารณะ/การเสียสละ, คุณภาพชีวิต, มีสัจจะดี และประชาธิปไตยดี

๔) ด้านสุขภาพ มีเป้าหมาย คือ สุขใจ และสุขภาพดี/สุขภาพ/ออกกำลังกาย/การพัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุข

๒.๒.๔ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสุขในผู้สูงอายุ

ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หลายทฤษฎีสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยทฤษฎีเหล่านี้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของสัมพันธภาพ บทบาท หน้าที่ และการปรับตัวของผู้สูงอายุในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๑) ทฤษฎีการมีกิจกรรมร่วมกัน (Activity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตได้ โดยไม่รู้สึกราวต้องถอยห่างออกจากสังคมเมื่อยังมีกิจกรรมทำอยู่เสมอ เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุทำนั้นจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีอัตมโนทัศน์ที่ดี รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อสังคม สามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าผู้สูงอายุมีความสุขหากได้ใช้ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของตนในอดีต มาใช้ทำกิจกรรมที่เกิดประโยชน์แก่บุคคลและสังคม เช่น การให้ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีไทยร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกันเป็นจิตอาสาไปเล่นดนตรีไทยให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาลฟัง

๒) ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่ผู้สูงอายุจะมีความสุขในบั้นปลายของชีวิตได้นั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและแบบแผนในการดำเนินชีวิตในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้น ชุมชนและบุคคลรอบข้างควรเข้าใจถึงพฤติกรรมความต่อเนื่องของผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลมาจากบุคลิกภาพส่วนตัวตั้งแต่วัยหนุ่มสาวรวมถึงการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนเลือกและตัดสินใจที่จะเลือก เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความพึงพอใจและไม่ขัดแย้งต่อความรู้สึกภายในของผู้สูงอายุเอง เช่น ผู้สูงอายุที่เคยมีบทบาทในสังคม จะมีความสุขเมื่อได้ร่วมกิจกรรมในสังคมเหมือนในวัยหนุ่มสาว

๓) ทฤษฎีการถอยห่างจากสังคม (Disengagement Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะสามารถยอมรับในบทบาทหน้าที่ของตนที่จะลดลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากสัมพันธภาพระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลรอบข้างลดลง จึงทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าลดลง ดังนั้น กิจกรรมที่ควรจัดให้แก่ผู้สูงอายุจึงควรเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่นในสังคม หรือเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงการให้ความเคารพและยอมรับในตัวผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ไม่แยกตัวจากสังคม และมีความสุขมากขึ้น เช่น การเชิญชวนให้ผู้สูงอายุเป็นจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม การยกย่องให้ผู้สูงอายุเป็นที่ปรึกษาในครอบครัวหรือชุมชน การเป็นกรรมการร่วมพัฒนาชุมชน

จากความหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสุขในผู้สูงอายุข้างต้น ชุมชนจึงควรมีความเข้าใจภูมิหลังลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล สัมพันธภาพ บทบาทหน้าที่และพฤติกรรมของผู้สูงอายุ ก่อนที่จะประเมินความสุขและวางแผนจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุข ทั้งนี้จากกรอบแนวคิดเรื่องความสุข ๕ มิติ ดังนี้

ด้านที่ ๑ สุขสบาย (Health) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรงคล่องแคล่ว มีกำลังสามารถตอบสนองต่อความต้องการทาง

กายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็น พอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ ไม่ติดสิ่งเสพติด

ด้านที่ ๒ สุขสนุก (Recreation) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนาน ด้วยการทำ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส กระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งกิจกรรมที่เหล่านี้นี้สามารถลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้

ด้านที่ ๓ สุขสง่า (Integrity) หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

ด้านที่ ๔ สุขสว่าง (Cognition) หมายถึง ความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหาความสามารถในการคิดแบบนามธรรม รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ ๕ สุขสงบ (Peacefulness) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง^{๒๑}

ดังนั้นหากการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลขับเคลื่อนได้สำเร็จเป็นรูปธรรมจะมีความสอดคล้องกับด้านที่ ๓ สุขสง่า (Integrity) อันเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิต ความภาคภูมิใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง การเห็นคุณค่าและยอมรับนับถือในตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การคุ้มครองทางสังคม เป็นการจัดระบบหรือมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ ไม่ว่าจะเป็นบริการสังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การคุ้มครองอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) สำหรับผู้ด้อยโอกาส และคนยากจน และการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคม (Social Risk Management) ที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติต่าง ๆ การคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งเป็นชุดพัฒนาเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน โดยการบรรเทาภาวะความยากจนขั้นแค้นของประชากรด้วยระบบสวัสดิการที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และยังสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในระยะยาวอย่างมั่นคงและเป็นธรรมได้อีกด้วย

^{๒๑} สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, คู่มือความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ 6, (นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2558), หน้า 13.

๒.๓.๑ แนวคิดสิทธิชุมชน

ประเทศไทยเริ่มต้นการรับรองสิทธิชุมชนในระดับรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐^{๒๒} เจตนารมณ์การรับรองสิทธิชุมชนดังกล่าว คือ ความต้องการปฏิรูปการเมืองของประเทศ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยอมรับการมีอยู่ของสิทธิชุมชนโดยรับรองสิทธิชุมชนชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นการปรับความคิดในระบอบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนมาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้บัญญัติเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน ไว้ใน

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๙ บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พินิจ ปกป้อง และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ก็ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิชุมชนเช่นเดียวกันแต่ได้ขยายการคุ้มครองสิทธิชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยบัญญัติไว้ใน

มาตรา ๖๖ บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้รับการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและมีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการ

^{๒๒} “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”, ราชกิจจานุเบกษา, ๑๓๔ (เมษายน ๒๕๖๐): ๑-๙๐.

ดำเนินการดังกล่าวว่า สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการ ส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนหลักการนี้มีอยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่ได้นำมาขยายสิทธิของชุมชนเพิ่มอีก และมีการบัญญัติให้หน่วยงานรัฐมี “หน้าที่” ที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิชุมชนอีกด้วย จึงทำให้เกิดหน้าที่กับรัฐด้วยที่จะต้องดำเนินการ นอกเหนือจากเป็นสิทธิของชุมชน โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน มีบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(๒) จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนหรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๔) รัฐจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตาม (๑) ถึง (๔) หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวได้ด้วย

ความในมาตรานี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังบัญญัติให้บุคคลและชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการตามอนุ (๑) (๒) (๓) (๔) ด้วย

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อให้ชุมชนจัดระบบสวัสดิการได้เอง

มาตรา ๕๗ รัฐต้อง

(๑) อนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิทธิชุมชน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(๒) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ป่าไม้ บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์

อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

บทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดให้รัฐต้องดูแล อนุรักษ์ พื้นฟู ค้ำครอง ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับรองสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี อันดีงาม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า “จารีตประเพณีอันดีงาม” คือ ความดีงามที่วิญญูชนยอมรับนับถือ ทั้งนี้ “ความดีงาม” ความหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงาม เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐและชุมชนได้มีสถานที่ในการร่วมกันพัฒนาและรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการกระจายอำนาจ โดยในส่วนของรายละเอียดของการมีส่วนร่วมดำเนินการและการได้รับประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

บทบัญญัติในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าการดำเนินการของรัฐหรือการอนุญาตให้ดำเนินการใดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของประชาชนหรือชุมชนอย่างรุนแรง รัฐต้องศึกษา ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อน โดยต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และต้องเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ซึ่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิการมีส่วนร่วมในการรับรู้และรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อ

บุคคลและส่วนรวม และสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการดำเนินการใดของรัฐ หรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการนั้น กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลและชุมชนได้รับทราบข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาต และนอกจากนี้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐในการระมัดระวังการเกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และหากเกิดผลกระทบจะต้องเป็นกรณีน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุปว่า “สิทธิชุมชน” ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุ้มครอง ส่งเสริมการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิชุมชนมิใช่เป็นสิทธิที่ชุมชนใช้ปกป้องรักษาทรัพยากรหรือวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสิทธิที่ชุมชนจะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากร ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ รวมทั้งยังเกื้อหนุนให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชุมชน มีอิสระในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การให้สิทธิและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะทำให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและร่วมกันแก้ไขแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านสิทธิชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

๒.๓.๒ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) เป็นศักยภาพที่แสดงให้เห็นและมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมขอบเขตการสร้างเสริมความสามารถเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และศักยภาพในการถ่ายทอดสู่สังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม “พลัง” เป็นความสามารถในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตน การควบคุมการตัดสินใจ และควบคุมทรัพยากรที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน “พลังไม่อาจให้กันได้ ต้องสร้างเอง แต่ช่วยกันได้” โดยทั่วไปเรียกว่า “การเสริมพลัง” (Empowerment) การเสริมพลังจะต้องเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ถูกเสริมพลังมักมองว่าตัวเองเป็นคนไร้คุณค่าไร้ความสามารถ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ทำให้เกิดการกดทับคนบางกลุ่มจนทำให้มองว่าตนเองเป็นผู้ต่ำต้อยด้อยค่า ไม่สามารถคิดหรือทำอะไรเพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ นอกจากต้องพึ่งพาผู้อื่น^{๒๓} การเสริมพลังเป็นกระบวนการที่มักใช้กับผู้ที่ไร้อำนาจ โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเสริมพลัง ผ่านกิจกรรมสารเสวนาเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองและเพิ่มความเชื่อมั่น รับรู้ความสามารถที่ตนเองมีและใช้ความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะ การเสริมพลังชุมชนจึงเป็นเสมือนกระบวนการหรือกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่มักถูกมองว่าไร้อำนาจให้ลุกขึ้นมาใช้อำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนสำหรับการจัดการและควบคุมอนาคตของชุมชน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนปรารถนา^{๒๔} การเสริมพลังจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง อันจะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการลงมือทำ และยิ่งลงมือปฏิบัติก็ยิ่งเสริมพลังให้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

^{๒๓} Freire, P., *Pedagogy of the Oppressed*, (Middlesex: Penguin Books, 1986).

^{๒๔} Wallerstein, H.A., *Dictionary of Psychology*, (Zoller, U.: Penguin Books, Inc., 1993).

องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย ๓ ประการ คือ

๑) องค์ประกอบภายในบุคคล (Intrapersonal Empowerment) หมายถึง การรับรู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ (Perceived Control) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) รวมถึงการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเอง (Motivation to Control)

๒) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน เข้าใจกฎเกณฑ์การเมืองของสังคมนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมให้ไปในทางที่เหมาะสม

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีความเห็นในชุมชน พฤติกรรมการจัดการกับปัญหา^{๒๕}

ระดับของการเสริมสร้างพลังอำนาจ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารยังคงมีอำนาจสั่งการเช่นเดิม

๒) การมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานมีอิสระในการทำงาน ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ทักษะที่ตนมีอยู่ในการปฏิบัติงาน ได้รับข้อมูลย้อนกลับมากกว่าผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในการควบคุม แต่การตัดสินใจในระดับสูงขึ้นไปซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์การอำนาจและการให้รางวัลผลตอบแทน ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารอาวุโส

๓) การมีส่วนร่วมในระดับสูงองค์การยินยอมให้ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์การได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงานตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน^{๒๖}

ขณะเดียวกันการเสริมสร้างพลังอำนาจยังสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติ คือ

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจในบุคคลเป็นความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจและควบคุมตนเองหรือควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเอง เป็นการพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือความสามารถของบุคคลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

^{๒๕} Zimmerman, M. A., "Psychological Empowerment: Issues and illustration", *American Journal of Community Psychology*, Vol. 23 (May 1995): 581-599.

^{๒๖} Bowen, D. E. and Lawler, E. E., "Empowering Service Employees", *Sloan Management Review*, Vol.36 (April 1995), 73-84.

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจในองค์กร เป็นการพิจารณาแบบประชาธิปไตยโดยสมาชิกทุกคนมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและอำนาจด้วยกัน ตัดสินใจร่วมกัน และการกำหนดรูปแบบการนำไปปฏิบัติและการควบคุม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน

๓) การเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชน เป็นการใช้ทักษะและแหล่งประโยชน์ร่วมกัน เพื่อสนองความต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน ควบคุมคุณภาพชีวิตในชุมชนของตน

การเสริมสร้างพลังในชุมชน เป็นกระบวนการเสริมพลังให้แก่ชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน และชุมชนโดยรวม ผ่านกระบวนการการเสริมสร้างพลังในชุมชนออกเป็น ๔ ขั้นตอน^{๒๗} คือ

๑) การเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจสังคม สุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง

๒) การเชื่อมโยงเครือข่ายของความร่วมมือให้เกิดพลังความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

๓) การที่ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน ให้เป็นฐานของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการนำการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นและเชื่อมประสานให้ประชาชนในชุมชน เกิดความตื่นตัว มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผล

๔) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต

ขณะเดียวกันกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนยังอาจแบ่งเป็น ๓ กระบวนการ ดังนี้

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง ใช้ระบบการเกษตรแบบพอเพียง เพื่อให้หลุดพ้นจากความไม่แน่นอนของการเกษตรระบบตลาด จัดตั้งกองทุนที่สนับสนุนทางสังคม และปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงาม

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อต่อรองความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อชุมชนมีอำนาจต่อรองกับหน่วยงานที่ทำให้ชุมชนเกิดปัญหา

๓) การเสริมสร้างอำนาจและเครือข่ายชุมชนเพื่อเรียกร้องและพิทักษ์สิทธิของชุมชน สร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทางสังคม ก่อให้เกิดพลังในการจัดการและต่อรอง โดยทั่วไปการเสริมพลังเป็นกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากการทำกับผู้อื่นอำนาจในเชิงเดี่ยวมักไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุที่ผู้ไร้อำนาจเพียงลำพังมักขาดความมั่นใจในตัวเอง

ดังนั้นจึงไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ กระบวนการเสริมพลังมักใช้ได้ผลกับกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดอำนาจของกลุ่มที่แสดงถึงความเชื่อมั่นมากขึ้น และหัวใจสำคัญของการเสริมพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ก็คือการให้โอกาสกับคนที่ด้อยโอกาสได้เรียนรู้ในปัญหาของตนเอง แม้บางครั้งอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคที่ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาได้ แต่อย่างน้อยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรู้ว่ามีพลังอำนาจและสามารถใช้พลัง

^{๒๗} Hamilton, Edwin, **Adult Education for Community Development**, (Westport: Greenwood Press, 1992).

ดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังจึงมีความสำคัญสำหรับนำไปใช้กับการสร้างเสริมสุขภาพในระดับชุมชน^{๒๘}

กล่าวโดยสรุปว่า การเสริมสร้างพลังในชุมชน คือ กระบวนการที่ทำให้ชุมชน เกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ร่วมรับผลที่ได้จากการกระทำนั้น และการร่วมกันปรับตัวจากแนวทางที่ดีที่สุด โดยผู้นำชุมชนควรส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อาจก่อให้เกิดพลังทั้งในตัวบุคคลกลุ่ม และชุมชน ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) การเปิดโอกาสให้ร่วมคิดและวางแผน คือ การที่ผู้นำชุมชนให้โอกาส หรือกระตุ้นคนในชุมชนร่วมกันคิด วางแผนต่อเหตุการณ์โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่การจัดประชุม กระจายข่าวโดยเสียงตามสาย

๒) การสนับสนุนการร่วมปฏิบัติ คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติโดยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กล่าวถึงข้อดีในการร่วมกันปฏิบัติ

๓) การสนับสนุนให้ร่วมแก้ไขและเปลี่ยนแปลงคือการที่ผู้นำชุมชนสนับสนุนคนในชุมชนให้ร่วมกันแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงข้อดีและข้อเสียของวิธีที่เคยปฏิบัติให้กำลังใจแก่คนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

๔) การเปิดโอกาสให้ร่วมรับผลคือการที่ผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนสามารถร่วมรับผลจากการปฏิบัติทั้งผลทางบวก และผลทางลบ โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่การจัดกฎเกณฑ์ในการรับผลประโยชน์และการชี้แนะให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ติดลบ

๕) การสนับสนุนการร่วมกันปรับตัว คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทางที่ดีที่สุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์วิธีทางที่ถูกต้อง ให้แรงเสริมทางบวกแก่ผู้ที่กำลังปรับตัวและปรับตัวสำเร็จ

๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคม

การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามอัตภาพได้นั้น มีสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญบางประการมาจากการมีสุขภาพแข็งแรง พึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และจัดการด้านที่อยู่อาศัยของตนเองได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้การที่จะดำเนินชีวิตร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวอย่างมีความสุขทางใจได้นั้น จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับสมาชิกในครอบครัวทุกคน ซึ่งอาจจะประกอบไปด้วยญาติผู้ใหญ่ คู่สมรส ลูก หลาน ญาติ มิตร และผู้ดูแล เป็นต้น วิธีการสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องระหว่างคนในครอบครัว วิธีการ “พ-อ-ส” มีสาระสำคัญพอสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้

พ คือ พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย

๑) การมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขมอบให้เพื่อนมนุษย์ (เมตตา) ควรมีความปรารถนาดี การมองเห็นในแง่ดี ความเห็นใจ ความห่วงใย และการมีไมตรี มอบให้แก่สมาชิก ทุกคนในครอบครัวอยู่เสมอ เพราะการมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขเป็นรากฐานก่อให้เกิดความปรองดองและ

^{๒๘} พินทุสร โพธิ์อุไร, “แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”, วารสารพัฒนาลัทธิธรรม, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒): ๖๔-๗๗.

ความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว นอกจากนั้นควรมีความเต็มใจช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทำภารกิจต่าง ๆ ตามอัธยาศัย และตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตน เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวได้ประโยชน์ มีความสุข และความสบาย

๒) การมีความสงสาร (กรุณา) ควรพยายามช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทุกคนให้ผ่านพ้นจากความทุกข์ยาก เดือดร้อน ควรดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวที่มีประสบการณ์น้อยหรือด้อยโอกาส ซึ่งจะช่วยเหลือผ่อนปรน หรือหลีกเลี่ยงความยากลำบากที่สมาชิกในครอบครัวเผชิญอยู่ อีกทั้งยังช่วยสร้างเสริมความมั่นคงทางจิตใจ และสร้างภูมิคุ้มกันที่สามารถใช้รักษาตัวรอดได้ต่อไปในอนาคต หากสมาชิกในครอบครัวผู้ใดทำผิดพลาด ควรให้อภัยและให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง และเหมาะสมยิ่งขึ้น

๓) การมีความเบิกบานพลอยยินดี (มุทิตา) ควรประดับประดาจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบาน ถ้ามีสมาชิกในครอบครัวพบความก้าวหน้าทางการศึกษา หรือมีความสำเร็จจากการประกอบสัมมาชีพ หรือมีครอบครัวที่มั่นคง หรือมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นในครอบครัว ควรแสดงความชื่นชมยินดีกับสมาชิกในครอบครัวผู้นั้นอย่างจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพื่อจูงใจให้เขามุ่งมั่นก้าวสู่เป้าหมายอื่น ๆ ต่อไปอีก จนพบกับความสำเร็จและมีความสุขเรื่อยไป ขณะเดียวกันก็ไม่ควรละเลยที่จะสนับสนุนอุปถัมภ์ค้ำชูสมาชิกในครอบครัวทุกคนให้พยายามก้าวสู่เป้าหมายที่ตั้งใจจนพบกับความสำเร็จและมีความสุขด้วยโดยถ้วนหน้า

๔) การมีใจเป็นกลาง (อุเบกขา) ควรพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงและปราศจากอคติ แล้วปฏิบัติไปตามหลักการและเหตุผลที่ถูกต้อง เทียงธรรม โดยไม่หวั่นไหว เช่น ควรยอมรับข้อดีและข้อด้อยของตนเองได้ตามความเป็นจริง และยอมรับข้อดีและข้อด้อยของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนได้ตามความเป็นจริงเช่นเดียวกัน ควรยอมรับและเคารพในความแตกต่างของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนได้ รวมทั้งให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวอย่างเท่าเทียมกันด้วย

อ คือ อธิษฐาน ๔ ประกอบด้วย

๑) การใช้ปัญญา ควรอยู่ร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวโดยใช้ปัญญาเหนืออารมณ์ เช่น หากมีสิ่งใดที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัว สามารถเป็นที่ปรึกษาอาวุโสที่ได้รับการเคารพนับถือของคนในครอบครัวมาช่วยเสนอแนะทางออกในการแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่กำลังเผชิญอยู่ได้ โดยแนะนำวิธีคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณ การรู้จักนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาร่วมพิจารณาประกอบการตัดสินใจ การยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกันอย่างเพียงพอ และการมีวิธีการตัดสินใจอย่างชาญฉลาด เป็นต้น

๒) การรักษาความสัตย์ ควรดำรงตนให้มั่นคงอยู่ในความจริงและรักษาความจริงกับสมาชิกในครอบครัวทุกคน เช่น การปฏิบัติกับสมาชิกในครอบครัวทุกคนด้วยความจริงใจ ซื่อตรง รักษาคำพูด มีการปฏิบัติหรือการกระทำที่สอดคล้องกันกับการพูด มีความน่าเชื่อถือ ไว้วางใจได้ จะเป็นตัวแบบที่ดีให้สมาชิกในครอบครัวได้เห็น ศรัทธา และอยากทำตาม

๓) ความยินดีเสียสละ ควรยินดีเสียสละความสุขสบายเฉพาะของตนเองได้เพื่อความสุขสบายของสมาชิกในครอบครัวส่วนรวม ควรมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ การเกื้อกูลกัน

ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพราะการเสียสละจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดปิติ มีเสน่ห์ และมีสุขภาพจิตดีขึ้น

๔) การหาความสุขสงบ สมาชิกในครอบครัวควรหาความสุขสงบทางจิตใจ รู้รสของความสงบและสันติสุข รู้จักทำจิตใจให้ผ่องใส ไม่หลงใหลในวัตถุ ลาภ ยศ สรรเสริญ หมั่นอบรมขัดเกลาจิตใจของตนเองด้วยการศึกษาหลักธรรมคำสอนของศาสนา หรือการสวดมนต์ การทำสมาธิ การคิดในเชิงบวก และการปล่อยวาง เป็นต้น เมื่อมีความสุขสงบทางจิตใจ ย่อมเป็นการลดละความเครียดและความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ส คือ สังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย

๑) การแบ่งปัน (ทาน) ควรแบ่งปันลาภผลที่ได้มาหรือสะสมไว้ให้แก่สมาชิกในครอบครัวทุกคนอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ควรช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วยการให้ทรัพย์สิน สิ่งของ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่มีประโยชน์ให้ตามความเหมาะสม

๒) การพูดอย่างรักกัน (ปิยวาจา) ควรพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะ ชวนฟัง ในการสนทนากับสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งควรชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ชักจูงสิ่งที่ดีงามให้แก่สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนสร้างความเข้าใจที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยการพูดให้กำลังใจ พูดให้เกิดความสบายใจและเกิดไมตรีที่ดีต่อกัน ขณะเดียวกันก็ควรเป็นผู้ฟังที่ดีในระหว่างการสนทนากับสมาชิกในครอบครัวด้วย

๓) การทำประโยชน์แก่เขา (อถถจริยา) ควรชวนช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวเท่าที่จะทำได้ เช่น ช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้านที่ไม่หนักหรือซับซ้อน ช่วยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายบางส่วนของครอบครัว ช่วยฝึกฝนอบรมจริยธรรมให้สมาชิก ผู้เยาว์วัยในครอบครัว ช่วยดูแลต้นไม้ สัตว์เลี้ยง และช่วยรับโทรศัพท์ให้สมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

๔) การเอาตัวเข้าสมาน (สมานัตตตา) ควรปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ดี ไม่ปล่อยให้มีช่องว่างระหว่างวัย ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ เคารพในบทบาทหน้าที่ของกันและกัน ไม่เอาเปรียบ ไม่เรียกร้องความสนใจ ความเห็นใจจากสมาชิกในครอบครัวจนเกิดความพอดีพองาม ควรร่วมสุข ร่วมทุกข์และร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวโดยไม่ย่อท้อ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งควรวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตัวสม่ำเสมอ และให้ความเสมอภาคในครอบครัว^{๒๙}

ดังนั้นแล้วการนำหลักพรหมวิหาร ๔ อธิษฐาน ๔ และสังคหวัตถุ ๔ (พ-อ-ส) มาเป็นตัวสนับสนุนในการขับเคลื่อนการพัฒนาธนาคารเวลารองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำ จะก่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อน คือ “คน” เพราะคนเป็นกลุ่มเป้าหมายและเป็นกระบวนการในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งนี้ “คน” ยังเป็นทั้ง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ” หลักธรรมทั้ง ๑๒ ประการนี้จะเน้นการสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องระหว่าง “ผู้ให้” และ “ผู้รับ”

^{๒๙} เจียรนัย ทรงชัยกุล, การครองตนในครอบครัวอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ, เข้าถึงได้จาก https://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main๑_๓.html [๒๐ กันยายน ๒๕๖๓].

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ^{๓๐} ได้ศึกษาวิจัย “การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก้ อำเภอฟีชีชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า ด้านบริบทชุมชน ตำบลหนองตาไก้เป็นตำบลที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ๑๐๐ ปีมีทุนทางสังคมที่หล่อหลอมด้วยพระพุทธศาสนา ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนเปลี่ยนไป ต่างคนต้องออกไปทำมาหากินต่างพื้นที่ ทำให้เด็กและคนชราต้องดูแลกันเองความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่สลับซับซ้อนและปัญหาสุขภาพตามมา การแก้ไขปัญหาจึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางสังคม เสริมมาตรการทางวิชาการและกฎหมายของภาครัฐโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง นำจุดแข็งคือ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหา ยกย่องกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะหรือมาตรการทางสังคมในรูปแบบธรรมนูญตำบลที่เรียกว่า “ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธ ตำบลหนองตาไก้” ด้วยปรัชญาและแนวคิดที่ว่า “ชุมชนเข้มแข็งด้วยจิตอาสาบนพื้นฐานศีล ๕ พัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” เมื่อผ่านความเห็นชอบจากประชาชนแล้วประกาศใช้การขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติทำในรูปแบบคณะกรรมการที่เป็นภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน โดยอาศัยหลักการบริหารจัดการที่ประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกับแผนงานกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้มีผลงานแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกลไกการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบผลการประเมินความพึงพอใจ ของประชาชนต่อธรรมนูญฯ พบว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

ชัยวุฒิ บัวเนี่ยว และกฤษณ์ ขุนลิก^{๓๑} ได้ศึกษาวิจัย “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกกว้าง อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ” พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชน เกิดการบูรณาการทำงานร่วมกันของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในตำบลโคกกว้าง ในการร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาของตำบลมีความเข้าใจตรงกันที่จะแก้ไขปัญหาของตำบลโคกกว้างเป็นแบบองค์รวม มองจุดอ่อนที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องร่วมกันแก้ไข โดยมีการคืนข้อมูลทางด้านสุขภาพให้กับกลุ่มชมรม เป็นการสะท้อนและกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการรับรู้ปัญหาทางด้านสุขภาพที่ตนเองได้มองเห็น เกิดการตระหนักที่จะช่วยกันหาทางแก้ไข ร่วมวางแผนดำเนินการและนำไปปฏิบัติ เพื่อให้คนในตำบลมีสุขภาพที่ดีตามกรอบและแนวทางที่ธรรมนูญสุขภาพตำบลเฉพาะพื้นที่ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกกว้าง ปัจจัยความสำเร็จในครั้งนี้ ประกอบด้วย ภาควิชาการ ภาคประชาชน ภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนั้น กระบวนการขับเคลื่อน

^{๓๐} พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ, “การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก้ อำเภอฟีชีชัย จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑-๑๒.

^{๓๑} ชัยวุฒิ บัวเนี่ยว และกฤษณ์ ขุนลิก, “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกกว้าง อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโคกกว้าง, ๒๕๕๘).

ธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชน จึงต้องอาศัยศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพื้นฐานในกระบวนการจัดการหน่วยงานรัฐระดับพื้นที่ สนับสนุนงบประมาณและวิชาการ โดยยึดหลักการทำงานร่วมกันเป็นภาคีเครือข่ายอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้ชุมชนมีข้อตกลง กติกา ร่วมกันเกิดการรับรู้แก้ปัญหาทางด้านสุขภาพด้วยตนเองได้

สถาพร เรืองธรรม^{๓๒} ได้ศึกษาวิจัย “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญกับการส่งเสริมการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น” พบว่า ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ได้นำเอาธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญไปปฏิบัติในแนวทางต่าง ๆ ๓ แนวทาง ได้แก่ การทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการระดับจังหวัด การนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรชุมชนเอง และการนำไปใช้ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในภาพรวมแล้ว ขบวนการองค์กรชุมชนร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ในการนำเอาธรรมนูญประชาชนฯ ไปใช้ในการเสริมสร้างการปกครองตนเองของประชาชนในพื้นที่ได้ดีพอสมควรกล่าวคือ สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่สามารถปกครองตนเองได้เพิ่มมากขึ้นใน ๔ ลักษณะด้วยกันคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการการนำมาใช้ในการสร้างศักยภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดทำ และบริหารแผนพัฒนา การนำมาใช้ในการความเป็นหุ้นส่วนของประชาชนในการจัดทำ และบริหารแผนพัฒนา และการนำมาใช้ในการพัฒนาการทำงานของกลไกการทำงานขององค์กรชุมชน ซึ่งสามารถนำเอาผลการศึกษามาทำการสังเคราะห์ข้อมูลจัดทำเป็น “ตัวแบบอำนาจเจริญ” หรือ “อำนาจเจริญโมเดล” ที่แบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะของการพัฒนาความเข้มแข็งของขบวนการองค์กรชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบล ระยะของการจัดทำ และการนำเอาธรรมนูญประชาชนไปปฏิบัติ และระยะขยายผล

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัยและคณะ^{๓๓} ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า รูปแบบธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่อง “ทำดี ละชั่ว กลัวบาป” และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคม และประชาธิปไตยทางตรง โดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง ๒ ระดับ ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้าน มีบทบาทสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมนูญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ของ

^{๓๒} สถาพร เรืองธรรม, “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญกับการส่งเสริมการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗).

^{๓๓} กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัยและคณะ, “การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์”, วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑: ๑๓๙-๑๖๒.

ประเทศไทย รัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรม ทำดีละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา นั่นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล วณิชชิตติกาล) และพระครูวิรุฬหวัชรธรรม (ศิริชัย เพ็ชรรัตน์)^{๓๔} ได้ศึกษาวิจัย “ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม” พบว่า การส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี ครอบคลุม ๓ บริบท คือ บริบทของหลักประกันคุณภาพทางกาย บริบทของความสงบทางจิตใจ และบริบทขององค์ความรู้ทางปัญญา ระดับของการส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และแนวทางส่งเสริมชุมชนแห่งความสุขโดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม พบว่า มีต้นแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ชื่อว่า “ชะเย์โพลง พรักสเปสรร ผันชีวิต” (พลิกวิถีชีวิตเป็นโอกาสตามรอยศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน) อาศัยทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาการศึกษา และรักษาสุนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินงานในลักษณะกระบวนการที่เรียกว่า ๓ ประสาน ได้แก่ บ้าน-วัด-ราชการ/โรงเรียน โดยมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นสำคัญ

เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว^{๓๕} ได้ศึกษาวิจัย “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง” พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้น้ำหนักดัชนีชีวิตหมวดเศรษฐกิจมากที่สุดแต่เมื่อพิจารณาความแตกต่างทางด้านชนเผ่าพบว่า ชนเผ่ากะเหรี่ยงและม้งจะให้ความสำคัญกับครอบครัวมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากชนเผ่ามูเซอและลีซอที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมากที่สุด โดยความสุขเฉลี่ยที่ได้จากตัวชี้วัดและการประเมินด้วยตนเองอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่กำหนดความสุขในแต่ละระดับด้วยแบบจำลองโพรบิตแบบเรียงลำดับพบว่า ดัชนีหมวดครอบครัว สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมีนัยสำคัญทางสถิติ

สิทธิพร สุนทรและคณะ^{๓๖} ได้ศึกษาวิจัย “รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า

^{๓๔} พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล วณิชชิตติกาล) และพระครูวิรุฬหวัชรธรรม (ศิริชัย เพ็ชรรัตน์), “ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม”, วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑-๑๓.

^{๓๕} เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว, “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง”, รายงานการวิจัย, (มูลนิธิโครงการหลวง: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑).

^{๓๖} สิทธิพร สุนทรและคณะ, “รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๖๑).

๑) สภาพความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติพบว่า อยู่ในระดับมากจำนวน ๒ มิติ และอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๓ มิติ โดยเรียงลำดับมิติที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ สภาพความสุขในมิติสุขสง่า ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 0.45) สภาพความสุขในมิติสุขสงบ ($\bar{x} = 3.45$, S.D. = 0.42) สภาพความสุขในมิติสุขสว่าง ($\bar{x} = 3.15$, S.D. = 0.54) สภาพความสุขในมิติสุขสนุก ($\bar{x} = 3.10$, S.D. = 0.54) และมิติสุดท้าย ได้แก่สภาพความสุขในมิติสุขสบาย ($\bar{x} = 3.01$, S.D. = 0.53)

๒) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคามโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 มีจำนวน ๑๑ ตัวแปร สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้เรียงลำดับจากตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการผันแปรในตัวแปรตามในแบบคะแนนมาตรฐานมากที่สุดไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยสมรรถภาพทางจิตใจ (X_{10} Beta = 0.39), ปัจจัยความสัมพันธ์ในครอบครัว (X_{11} Beta = 0.35), ปัจจัยสังคมและเพื่อนฝูง (X_{12} Beta = 0.35), ปัจจัยสถานการณ์ด้านการเงิน (X_{13} Beta = 0.32), ปัจจัยการพัฒนาจิตใจ (X_{14} Beta = 0.25), ปัจจัยค่านิยมส่วนบุคคล (X_{15} Beta = 0.23), ปัจจัยการรับรู้สภาวะสุขภาพของตนเอง (X_{16} Beta = 0.23), ปัจจัยเสรีภาพส่วนบุคคล (X_{17} Beta = 0.20), ปัจจัยการใช้สังคมออนไลน์ (X_{18} Beta = 0.20), ปัจจัยสัมพันธภาพทางเพศ (X_{19} Beta = 0.19) และปัจจัยการมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อสังคม (X_{20} Beta = 0.19)

๓) รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วยกิจกรรมจำนวน ๙ กิจกรรม และ กิจกรรมองค์ประกอบของรูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง ๙ กิจกรรมมีความเหมาะสม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุทั้ง ๑๗ ท่านเห็นด้วยกับแนวทางกิจกรรมทั้ง ๙ กิจกรรมในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยมีค่ามัธยฐาน > 4.20 ขึ้นไปทุกกิจกรรม (Min. Mdn. = 4.70, Max. Mdn. = 4.95) แสดงให้เห็นถึงความเหมาะสมของรูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม

พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ และคณะ^{๓๗} ได้ศึกษาวิจัย “การสร้างธรรมานุศิลป์พัฒนาธรรมเพื่อสภาวะของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตาอุก อำเภอลืออำนาจ จังหวัดสุรินทร์” พบว่า

๑) บริบททั่วไปของตำบลตาอุก พบว่า ชาวบ้านตำบลตาอุกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๖๐ปีขึ้นไป การศึกษาระดับประถมศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐ บาท อาชีพเกษตรกรกรรมศักยภาพ ศักยภาพในการจัดการตนเองทางด้านศิลปวัฒนธรรมสภาวะของท้องถิ่นของชุมชนในเขตตำบลตาอุก อำเภอลืออำนาจ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ปกป้องและรักษาดูแลสินทรัพย์ที่เป็นสาธารณประโยชน์ของชุมชนและได้มีส่วนร่วมทางการเมืองของท้องถิ่น มีน้ำใจแก่ผู้อื่น มีความภาคภูมิใจภาษาท้องถิ่น และนำภูมิปัญญาไทยเป็นแบบดั้งเดิมมาใช้ ประกอบอาหารที่เน้นการใช้พืชผักสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค แต่การเข้า

^{๓๗} พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ และคณะ, “การสร้างธรรมานุศิลป์พัฒนาธรรมเพื่อสภาวะของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตาอุก อำเภอลืออำนาจ จังหวัดสุรินทร์”, วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๓): ๒๕๕-๓๑๐.

ร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนเป็นหมู่คณะที่เรียกว่า “การลงแขก” ไม่มากเหมือนในอดีตรวมไปถึงการเข้าร่วมการเล่นที่มีน้อยลง

๒) กระบวนการสร้างธรรมนูญชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะตามแนวปรีชาญาณธรรมในเขตตำบลตากูก อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีขั้นตอนสำคัญ ๗ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน ขั้นตอนที่ ๒ ความรับผิดชอบร่วมกัน ขั้นตอนที่ ๓ จัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ขั้นตอนที่ ๔ ยกร่างธรรมนูญชุมชน หรือข้อตกลง กติกาในการอยู่ร่วมกัน ขั้นตอนที่ ๕ ประชุมเพื่อปรับปรุงแก้ไขร่างธรรมนูญชุมชน ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนขั้นตอนที่ ๗ จัดพิมพ์รูปเล่มและแจกจ่ายให้ชาวบ้าน

๓) การสร้างและนำเสนอธรรมนูญชุมชนเพื่อสุขภาวะของชุมชนตามหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตากูก อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จากความร่วมมือของตัวแทนภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคมจัดประชุมเวทีชาวบ้าน จัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ร่างธรรมนูญชุมชน โดยนำหลักอปริชาญาณธรรมสร้างความสมัคคีสามัคคีของชาวบ้านในชุมชน หลักสังคหัตถุธรรมเพื่อการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และหลักภวนา ๔ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อันเป็นหลักแนวคิดที่ชาวพุทธคุ้นเคย จากนั้นเชิญชวนผู้นำร่างธรรมนูญฯ มาดำเนินการการจัดหมวดหมู่ภายใต้เจตนารมณ์ของชาวบ้านและภายใต้กฎหมายและหลักศีลธรรมอันดี และนำไปประกาศใช้เป็นธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนในพื้นที่ตำบลตากูกเพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกัน โดยธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนในตำบลตากูก ที่จัดทำในครั้งนี้เป็นฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๒ ด้วยปรัชญาและแนวคิดที่ว่า “วัฒนธรรมคงอยู่ ชุมชนรู้จักสามัคคี ชาวบ้านห่วงใยและมีน้ำใจต่อกัน รักผูกพันประเพณีดั้งเดิม ส่งเสริมสุขภาพที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กินอยู่รู้วิถีธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พัฒนาคนสร้างงานปราศจากหนี้สิน” โดยแบ่งเป็น ๑๑ หมวด ได้แก่ หมวดที่ ๑ ปรัชญาและแนวคิดของตำบลตากูก หมวดที่ ๒ วัฒนธรรมคงอยู่ หมวดที่ ๓ ชุมชนรู้จัก สามัคคี หมวดที่ ๔ ชาวบ้านห่วงใยและมีน้ำใจต่อกัน หมวดที่ ๕ รักผูกพันประเพณีดั้งเดิม หมวดที่ ๖ ส่งเสริมสุขภาพที่ดี หมวดที่ ๗ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมวดที่ ๘ กินอยู่รู้วิถีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมวดที่ ๙ พัฒนาคนสร้างงาน ปราศจากหนี้สิน หมวดที่ ๑๐ คณะกรรมการสำนักธรรมนูญชุมชนและคณะที่ปรึกษา หมวดที่ ๑๑ บทเฉพาะกาล

วณิชพร ศรีนวล^{๓๘}, ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนาแบบการจัดการตนเองด้านนวัตกรรมสุขภาพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” พบว่า ข้อมูลพื้นฐานการจัดการตนเองด้านนวัตกรรมสุขภาพ สาเหตุการเกิดขึ้นของนวัตกรรมสุขภาพส่วนใหญ่เกิดจากการที่แกนนำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแก้ไขปัญาสุขภาพ และความต้องการของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน โดยมีภาคีเครือข่ายในการจัดการคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ร่วมกับองค์กรบริการด้านสุขภาพ และทุนทางสังคม มีการบริหารในรูปของคณะกรรมการ มีกฎระเบียบมาตรการทางสังคมที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ มีความเป็นเลิศใน ๒ ทิศทาง ได้แก่ ด้านนวัตกรรมกระบวนการจัดการตนเองและด้านนวัตกรรมผลผลิตในการจัดการตนเอง ส่วนปัจจัย

^{๓๘} วณิชพร ศรีนวล, “การพัฒนาแบบการจัดการตนเองด้านนวัตกรรมสุขภาพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐).

หรือเงื่อนไขความสำเร็จมี ๑๐ ด้าน คือ ๑) ด้านนโยบายการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒) ด้านการมีส่วนร่วม ๓) ด้านการมีศักยภาพทุนทางสังคมของชุมชน ๔) ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ๕) ด้านการใช้ประโยชน์ของระบบข้อมูล ๖) ด้านการหนุนเสริมของภาคีเครือข่าย ๗) ด้านระบบความสัมพันธ์แบบเครือข่ายในชุมชน ๘) ด้านการสร้างเครื่องมือในการจัดการตนเองของชุมชน ๙) ด้านการพัฒนาสู่นโยบายสาธารณะ ๑๐) ด้านภาวะผู้นำกลุ่ม ส่วนรูปแบบการจัดการตนเองด้านนวัตกรรมสุขภาพมี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การค้นหาและพัฒนาศักยภาพตนเอง ๒) การสร้างพลังเครือข่ายสังคม ๓) การขับเคลื่อนในชุมชน ๔) การบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งโดยอาจเรียกรูปแบบนี้ว่า “๓SI SELF-MANAGEMENT MODEL” ที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิและเวทีประชาคม

พนิดา จงสุขสมสกุล^{๓๙} ได้ศึกษาวิจัย “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ทุนนิยมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ทำให้ค่าเฉลี่ยความสุขอยู่ระดับปานกลาง ปัจจัยทุกตัวมีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยความสุข โดยเฉพาะการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและจิตใจที่ดี การมีเงินออมครอบครัวมีการสื่อสารและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การบริหารจัดการของผู้นำชุมชนมีความโปร่งใสและสร้างความมีส่วนร่วมต่อผู้คนในชุมชนก่อให้เกิดทุนสังคมที่ยั่งยืน รากลึกกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรม โดยวิทย์และเสียงตามสายยังคงเป็นสื่อที่เชื่อมโยงคนในชุมชนกับโลกภายนอก และช่วยพัฒนาความรู้จนผู้คนในชุมชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

^{๓๙} พนิดา จงสุขสมสกุล, “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอมะเริ่ จังหวัดเชียงใหม่”, ใน การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ ๗ (น. ๑-๒๓). (สงขลา: มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่, ๒๕๕๙).

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำ” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนาระบบทศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมาภิบาลความสุขชุมชนในระดับต่ำ ๒) สร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำ และ ๓) ถอดบทเรียนการสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่วิจัย ประชากร และนักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีทวิภาคี ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาวเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับ วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและข้อมูลกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน และกระบวนการจัดทำธรรมาภิบาลความสุขชุมชนที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อออกแบบ พัฒนากิจกรรม และการสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำ มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart^๑ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์

^๑ Kemmis, S & McTaggart, R., *The Action Research Planer*, 3rd ed., (Victoria: Deakin University, 1988).

เพื่อให้เกิดแนวทางในการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ประสานความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ และการยอมรับ รวมทั้งแนะนำ แนวคิด หลักการความสำคัญ และขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับระดับอำเภอ

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การประชุมแกนนำระดับชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเวทีศูนย์และ การรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชน ทำความเข้าใจเรื่องธรรมนูญชุมชน และร่วมรับ ฟังแนวทางการขับเคลื่อน และสร้างกลไกการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การประชุมระดับตำบล เพื่อการวิเคราะห์ชุมชนโดยการ เปิดเวทีสาธารณะผ่านเวทีชุมชน ชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย เปลี่ยน ME เป็น WE เพื่อสร้าง ผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ตามแนวคิด ๕ ร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ ร่วมกันริเริ่ม (ร่วมทีม ตัวแทนทั้งระบบ) ร่วมกันรับรู้ (สังเกตความเป็นไป) ร่วมกันเปิดใจ (มีสติ ละอึดตา สร้างภาพชุด อนาคตร่วมกัน) ร่วมกันสร้างสรรค์ (ลงมือปฏิบัติ ค้นหาสิ่งที่ทำได้ และจำเป็นต้องทำร่วมกัน) และ ร่วมกันเปลี่ยนแปลง (ร่วมกันทำเพื่อความเป็นไปของชุมชน) ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ใน ๓ ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย

รู้ทุกข์ เป็นการรู้จักข้อจำกัดและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็น ปัญหาาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่

รู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตน ทุนชุมชนและอัตลักษณ์ของพื้นที่

รู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชนในด้านสังคมที่ร่วมกันคิด ออกมา ต้องไม่ใช่แค่การปรับตัวแต่ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิบัติ เป็นการมองเป้าหมาย อนาคตร่วมกัน โดยกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวคิดเป็นระบบ กล้าแสดงความคิดเห็นในการพัฒนา มี พลังและกำลังใจในการพึ่งตนเอง เกิดเครือข่ายชุมชน และสร้างผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนให้ ปรากฏ สร้างศรัทธาในศักยภาพของชุมชนมากขึ้น และเกิดเครือข่ายผู้นำชุมชน

ทั้งนี้การวิเคราะห์ประเด็นข้างต้นเพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงตามความต้องการ ของชุมชนได้ ผ่านการมีส่วนร่วมในทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการศึกษา และบุคคลที่ให้ข้อมูล ยิ่งมีส่วนร่วมมากเท่าใด การทราบถึงปัญหาย่อมมีมากขึ้น

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ จัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับ ขั้นตอนในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทนกลุ่มเด็กและ เยาวชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย การตอบข้อ ชักถามหรือข้อสงสัย การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายที่ต้องการและทิศทางการแก้ไข ปัญหาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยชุมชนเห็นด้วยและให้ความ ร่วมมือเครือข่าย บวร ประกอบด้วย

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ แต่งตั้งคณะทำงานยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ (นักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน)

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การทบทวนเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขร่วมกัน ผ่านการสนทนากลุ่มของนักจัดการชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะทำงานฯ ด้วยการสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็นเพื่อทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าวาระที่ประชุมเพื่อขอรับการรับรอง

ขั้นตอนย่อยที่ ๔ นำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นระดับชุมชนในการเสนอความคิดเห็นเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ และพิจารณาความเหมาะสมของร่างธรรมนูญความสุขชุมชนที่ไม่ขัดต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๕ ทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะทำงานฯ ด้วยการสังเคราะห์ข้อมูล ความคิดเห็นเพื่อทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าวาระที่ประชุมเพื่อขอรับการรับรอง

ขั้นตอนย่อยที่ ๖ นำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อทำประชาพิจารณ์ ให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และตัดสินใจด้วยเหตุผล

ขั้นตอนย่อยที่ ๗ ปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ และยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะทำงานฯ และนำร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธเสนอเข้าวาระที่ประชุมเพื่อขอรับการรับรอง

ขั้นตอนย่อยที่ ๘ ประกาศใช้และจัดทำเอกสารเผยแพร่ ผ่านเวทีประชุมของสภาชุมชนในเวทีประชุมหมู่บ้าน และจัดทำพิธีปฏิญาณตนในวัดหนองกระดุกนี้

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้สร้างเครือข่ายนักวิจัยร่วมซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีใจรักศรัทธาทุ่หมู่เทศตนเพื่อชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน ให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน โดยการนี้เมื่อจะลงพื้นที่ดำเนินการใด ๆ คณะผู้วิจัยจะประสานผ่านนักวิจัยท้องถิ่นให้ได้รับรู้และให้คำแนะนำความเหมาะสม ช่วงระยะเวลา พร้อมกับการประสานงานนัดหมายในการลงพื้นที่และการเตรียมความพร้อมให้กับคณะนักวิจัยในการลงพื้นที่ นำแผนสู่การปฏิบัติโดยตัวแทนชุมชนนำมามาตรการต่าง ๆ สู่การพิจารณาในเวทีสาธารณะ ชุมชนนำมามาตรการที่กำหนดโดยชุมชนสู่การปฏิบัติ โดยทีมวิจัยร่วมท้องถิ่นร่วมวาง ประสานและทำแผนดำเนินกิจกรรม ตามบริบทของสถานการณ์ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ต้องใช้กระบวนการอะไร อย่างไรบ้างและควรใช้กระบวนการสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ นอกจากนี้ยังรวมถึงกระบวนการจัดการข้อมูลความรู้กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนสังคม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจมีอะไรบ้าง ทั้งที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาขีดความสามารถ (Empower) ของคนในชุมชนและการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนของสังคม (Social Movement) โดยกำหนดประเด็นในการประเมินดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การสังเกต ติดตาม และการขยายผลธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการประชุมกับนักจัดการชุมชนด้านธรรมนูญความสุขชุมชน ทันทีภายหลังจากการประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เพื่อเป็นการปรึกษาหารือ และวางแผนการเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นการแปลงธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธไปสู่การขับเคลื่อนในเชิงนโยบาย โดยใช้กลไก เจ้าภาพ กำหนดแต่งตั้งคณะกรรมการสภาชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกลไก

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การประเมินผล

๑) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยใช้แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แหล่งข้อมูลด้านบุคคล ได้แก่ นักจัดการชุมชน ประชาชนในตำบลหนองนมวัว

๒) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัย
ท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัย

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การทบทวนการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชน โดยการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นระดับชุมชนในการเสนอความคิดเห็นเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ ทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชน เพื่อค้นหา ชื่นชมความสำเร็จร่วมกัน และพิจารณาว่าสิ่งใดที่ได้บัญญัติไว้ดีแล้ว และสิ่งที่ควรบัญญัติเพิ่มเติมโดยไม่หักล้าง หรือทำลายข้อบัญญัติเดิมที่ได้อยู่แล้ว

ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เพื่อค้นหาความรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ทำไปจึงเป็นเช่นนั้น

๓.๒ พื้นที่วิจัย ประชากร และนักจัดการชุมชนด้านธรรมนูญความสุขชุมชน

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research: AR) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการขับเคลื่อนพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยครอบคลุมใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีผู้สูงอายุในตำบลมี

ค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๒๓.๒๓ (ผู้สูงอายุ ๑,๑๘๘ คนจากประชากร ๕,๑๑๕ คน) ถือเป็นตำบลสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ ๒๐

๓.๒.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่ย้ายอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ หนองนมวัว หมู่ที่ ๒ หนองตาเชียง หมู่ที่ ๓ หนองนมวัว หมู่ที่ ๔ ดอนขวาง หมู่ที่ ๕ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๖ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๗ หนองเดิน หมู่ที่ ๘ โป่งยอ และหมู่ที่ ๙ ดอนยาว จำนวน ๑,๔๙๔ ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น ๕,๑๑๕ คน

๒) นักจัดการชุมชนด้านธรรมนูญความ สุขชุมชน จำนวน ๒๔ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อให้ข้อมูลรอบด้านครอบคลุมประเด็นศึกษา คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล สอดรับกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในกระบวนการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต โดยทีมวิจัยและนักวิจัยชุมชน เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ

๓.๓.๒ แบบประชาคมตำบล สำหรับการประชาคมผู้แทนทั้ง ๙ หมู่บ้าน เพื่อร่วมกัน ทบทวนเป้าหมายที่จะนำไปสู่การคุ้มครองและดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั้ง ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ผ่านชุดกิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาชุมชน

๓.๓.๓ ชุดกิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาชุมชนและพัฒนานักจัดการชุมชนด้านธรรมนูญ ความสุขชุมชน เป็นชุดกิจกรรมในการสร้างธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัย ระดับตำบล ประกอบด้วย

- ๑) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้ด้านธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธ
- ๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการในการสร้างธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๓) ร่างธรรมนูญความ สุขชุมชน

๓.๓.๔ แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้าน ผลกระทบ แหล่งข้อมูลด้านบุคคลแบบการประเมิน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ ๓.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ที่ได้จากการสังเกต (Observations) แบบการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ โดยสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันก็จะมีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบหรือกระบวนการที่ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพและคุณภาพ ในส่วนของการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่ได้มานั้น จะมีการประเมินผลผ่านการทบทวนหรือหลังกิจกรรม AAR (After Action Review) เพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และจะสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การสะท้อนผลของกลุ่มทำงาน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

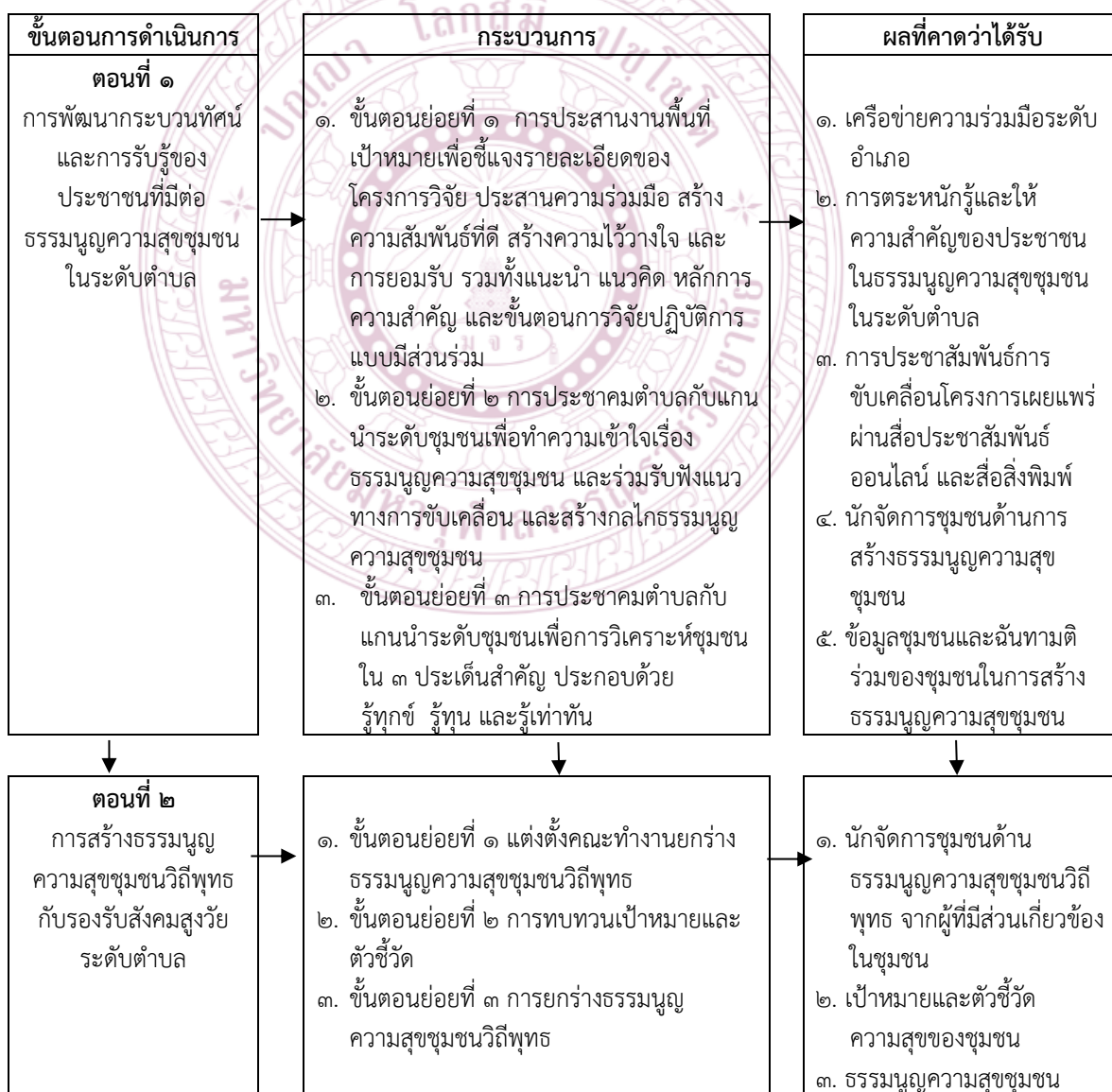
เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการในวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดและขั้นตอนการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ ขั้นการเตรียมการ

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งตำรา เอกสารวิชาการ ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่าง ๆ และดำเนินการสำรวจและศึกษาชุมชน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน รวมทั้งนัดหมายเพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของการทำวิจัย รวมทั้งการประสานเพื่อขอความร่วมมือในการทำการวิจัย การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นและประชุมเตรียมความพร้อมของชุมชนและคณะผู้วิจัยเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๖.๒ ขั้นตอนการดำเนินการ

เป็นขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือ ปรับปรุงคุณภาพเครื่องมือ ก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

ภาพที่ ๓.๒ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ การพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบล

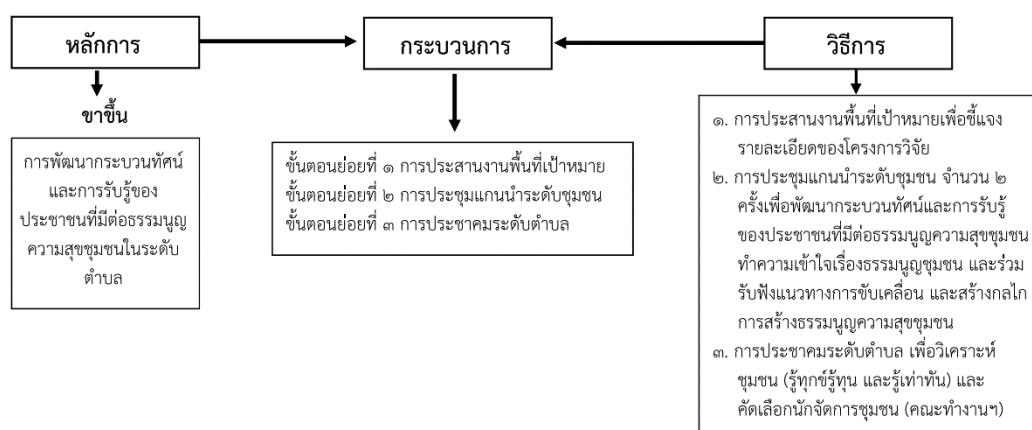
๔.๒ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๔.๓ การถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๑ เพื่อพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบลเป็นขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการสร้างความตระหนักของชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑

ผลการวิจัย พบว่า

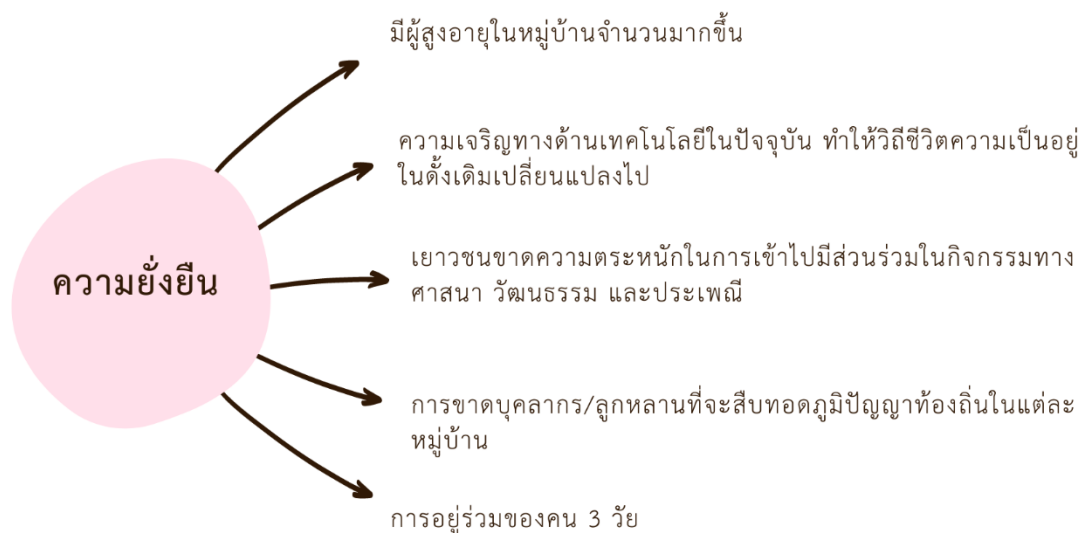
๔.๑.๑ การรู้ทุกชีวิต เป็นการรู้จักข้อจำกัดและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็น

ปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้มีการประสานงานระดับพื้นที่กับแกนนำระดับชุมชน มีการกำหนดให้มีการประชาคมระดับตำบล โดยมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว พัฒนาการตำบลหนองนมวัว อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนกระดุกเนื้อ ตัวแทนชาวบ้าน จำนวน ๘๐ รูป/คน ในวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดุกเนื้อ

ภาพที่ ๔.๒ การประชุมตำบลหนองนมวัว

ผลการประชุมตำบล พบว่า

ภาพที่ ๔.๓ ข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในมิติสังคม

จากผลการประชุมตำบลในประเด็นการรู้ทุกข์ พบว่า ผู้เข้าร่วมการประชุมตำบลทุกคนมองไปในทิศทางเดียวกันว่า “ความยั่งยืน” เป็นเป้าหมายที่ทุกคนคาดหวัง แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทุกคนจำเป็นต้องร่วมกันดำเนินการแก้ไข ดังนี้

๑. การเพิ่มปริมาณของผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว จากการรายงานของกรมกิจการผู้สูงอายุ เดือนกันยายน ๒๕๖๔ พบว่า ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑,๑๘๘ คน จากประชากรทั้งหมด ๕,๑๑๕ คน คิดเป็น ๒๓.๒๓% ขณะที่รายงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวในแผนพัฒนาท้องถิ่น ปี ๒๕๖๖-๒๕๗๐ พบว่า มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑,๒๒๗ คน จากประชากรทั้งหมด ๔,๘๑๘ คน คิดเป็น ๒๕.๔๗% ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นกว่าในปี พ.ศ.๒๕๖๔ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องทำงานมากขึ้น และต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ปัญหาการปรับตัวทางด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุ อาจทำให้มีผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ

๒. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงทางอาชีพ ส่งผลให้คนในตำบลหนองนมวัวมีการเข้ามาประกอบอาชีพ การส่งบุตรหลานเข้า去ศึกษาต่อในตัวเมืองเพิ่มมากขึ้น บางครอบครัวใช้วิธีแบบไป-กลับ บางครอบครัวกลับเฉพาะช่วงวันหยุด บางครอบครัวย้ายถิ่นฐาน ดังนั้นความต้องการทางด้านวัตถุ การยอมรับประเพณีและวัฒนธรรมใหม่ ๆ ทำให้เกิดวิกฤตการณ์การทิ้งวิถีชีวิตเดิมของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เพราะ

นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เข้ามาอำนวยความสะดวกทำให้การดำเนินชีวิตง่ายขึ้น ก่อให้เกิดการหาหนทางวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นปัจจุบัน

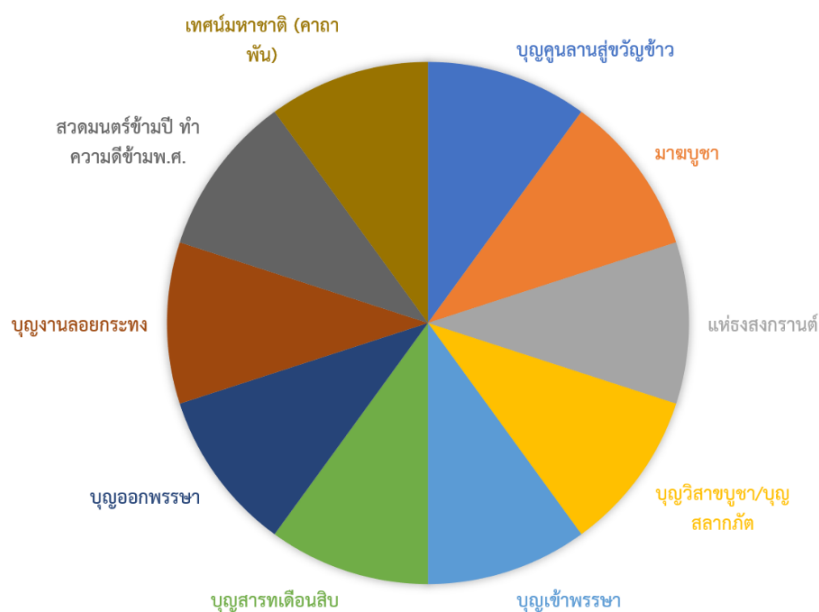
๓. เยาวชนขาดความตระหนักในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี เยาวชนให้ความสนใจกับโลกออนไลน์มากกว่าการปฏิสัมพันธ์ในชุมชน การคุ้นชินกับข่าวสารเชิงลบเกี่ยวกับศาสนา การรับรู้ชุดข้อมูลที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการสืบค้นและวิเคราะห์ข้อเท็จจริงส่งผลต่อความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา รวมถึงการยึดติดในวัฒนธรรมต่างชาติ ความเจริญทางวัตถุก้าวหน้ามากจนความเจริญทางด้านศีลธรรมตามไม่ทัน ส่งผลให้เยาวชนไม่ให้ความสำคัญในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี

๔. การขาดบุคลากร/ลูกหลานที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน สืบเนื่องจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในชุมชน และการขาดความตระหนักในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ส่งผลให้ขาดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างขาดหายไป โดยอนุชนรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญ

๕. การอยู่ร่วมของคน ๓ วัย จากข้อจำกัดในแต่ละประเด็นข้างต้น ส่งผลให้ครอบครัวขยายตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเปลี่ยนแปลง ลูกหลานต้องออกจากบ้านเพื่อไปประกอบอาชีพ ไปศึกษาต่อ ทำให้การอยู่ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัวลดลง ส่งผลให้คนแต่ละวัยเข้าใจกันได้น้อยลง

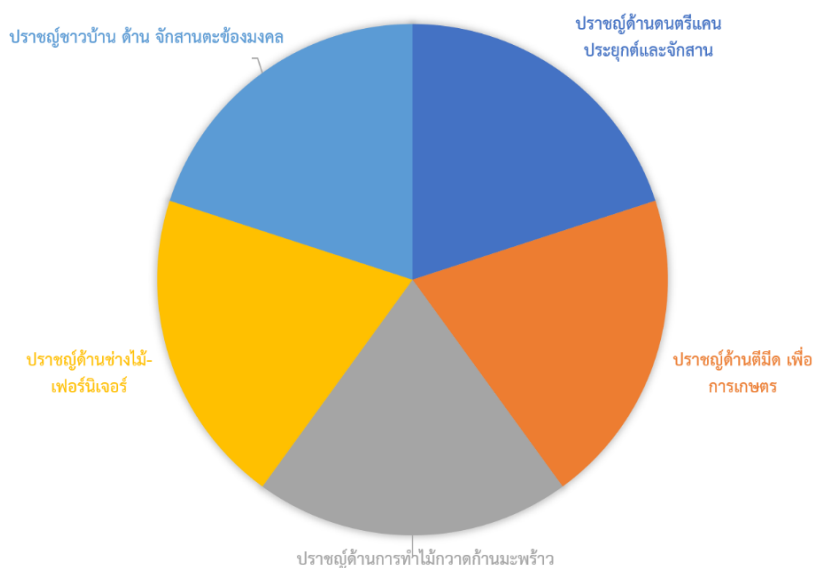
กล่าวได้ว่า ในประเด็นข้อจำกัดทางด้านสังคมนี้ คนในชุมชนยังมองเห็นเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนามากกว่าการมองเห็นข้อจำกัดของการต่อยอด การพัฒนา เนื่องจากว่าในตำบลยังมีวัดเป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทุกคนออกมาทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การหอบลูกหลานเข้าวัด การทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทางประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงผู้สูงอายุ และคนในบางช่วงวัยที่อาศัยอยู่ร่วมกันในตำบลให้มาร่วมมือ ร่วมแรง และรวมใจกัน ขณะที่ในประเด็นข้อจำกัดข้างต้น เป็นสิ่งที่เกิดจากการแสดงถึงความกังวล ความเป็นห่วง เป็นใยและความต้องการในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

๔.๑.๒ การรู้ทุน เป็นการจัดักตัวตนของชุมชน ทุนชุมชน การคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชน เพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยจะทำงานร่วมกับนักจัดการชุมชนในด้านต่าง ๆ และคณะกรรมการกลาง ซึ่งการคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมจะมาจากฉันทนามติของชุมชน ซึ่งจะมาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๑ คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

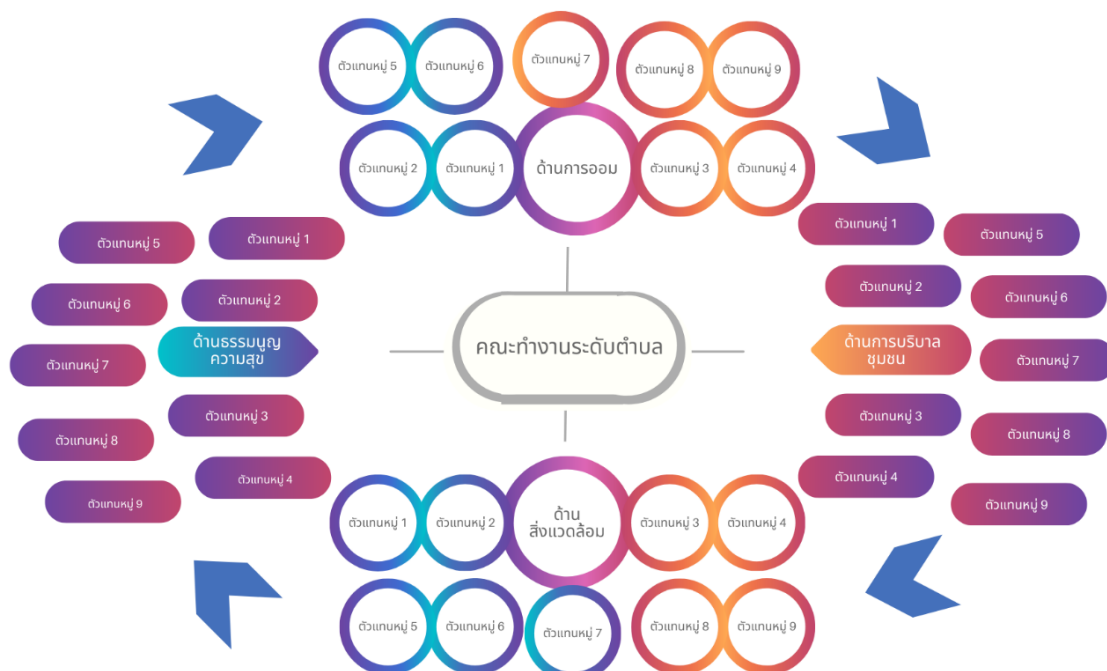
ภาพที่ ๔.๔ ทูทางวัฒนธรรมในตำบลหนองนมวัว

ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มีการนำฮีต ๑๒ คอง ๑๔ มาเป็นกลยุทธิ์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและราชการ ตามเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เป็นการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี และงานบุญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสืบสาน รักษา และต่อยอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น

ภาพที่ ๔.๕ ทูความรู้และภูมิปัญญาในตำบลหนองนมวัว

โครงสร้าง หน้าที่ของนักจัดการชุมชน ดังนี้

ภาพที่ ๔.๖ โครงสร้างคณะทำงานระดับชุมชน

รายชื่อคณะทำงานระดับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ ประจำตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

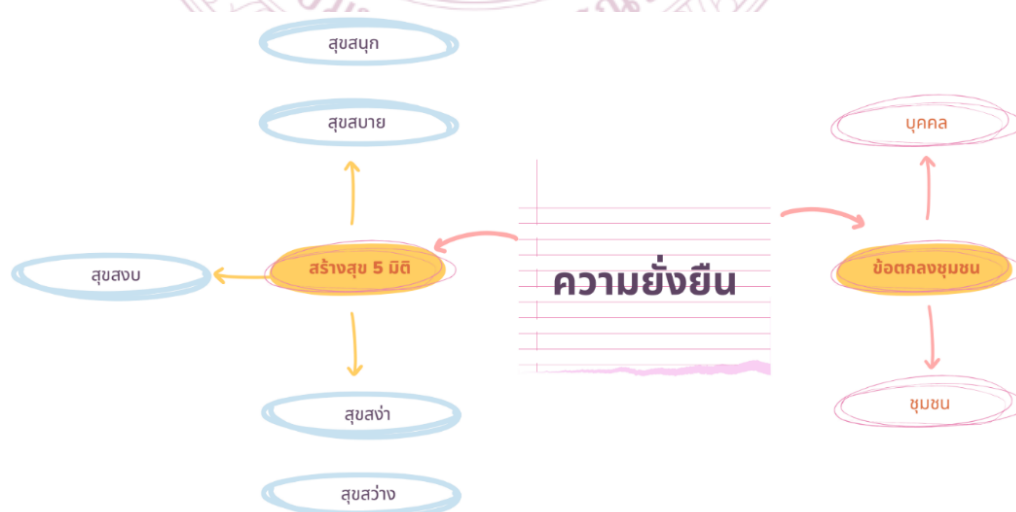
๑.	นางสาวศรีธรา	วิสุทธิเศรษฐผล	ตัวแทนหมู่ที่	๑
๒.	นางเนตรนา	นิเทศัญกิจ	ตัวแทนหมู่ที่	๑
๓.	นายพิชัย	นิริย์	ตัวแทนหมู่ที่	๑
๔.	นายชลิต	ศรลัมภ์	ตัวแทนหมู่ที่	๑
๕.	นางสาวกุสุมา	กิ่งวงษา	ตัวแทนหมู่ที่	๒
๖.	นางดวงเดือน	วิเศษศรี	ตัวแทนหมู่ที่	๒
๗.	นายพิเชฐ	วิชาพร	ตัวแทนหมู่ที่	๓
๘.	นางสาววรรณ	สิงหนวัฒน์	ตัวแทนหมู่ที่	๓
๙.	นางสาวศุภรัตน์	คงเนาวรัตน์	ตัวแทนหมู่ที่	๔
๑๐.	นายบุญลือ	ปั้นสวัสดิ์	ตัวแทนหมู่ที่	๔
๑๑.	นายสมบัติ	บุญช่วย	ตัวแทนหมู่ที่	๕
๑๒.	นางสายัน	บุญทิพย์จำปา	ตัวแทนหมู่ที่	๕

๑๓.	นายวรุฒม์	อ่อนตา	ตัวแทนหมู่ที่	๕
๑๔.	นายสง่า	ใจเพชร	ตัวแทนหมู่ที่	๕
๑๕.	นายรังสรรค์	คำสิทธิ์	ตัวแทนหมู่ที่	๖
๑๖.	นางประไพ	เกษวิริยะการ	ตัวแทนหมู่ที่	๖
๑๗.	นายวิวัฒน์	อยู่เย็น	ตัวแทนหมู่ที่	๖
๑๘.	นางสาวสุนทรี	มันกลีกร	ตัวแทนหมู่ที่	๖
๑๙.	นายมณเฑียร	เทียนสันต์	ตัวแทนหมู่ที่	๗
๒๐.	นางพัชรภา	ตันประเสริฐ	ตัวแทนหมู่ที่	๗
๒๑.	นางสาวบุญช่วย	จันมาก	ตัวแทนหมู่ที่	๘
๒๒.	นายปวิศ	พิกนวล	ตัวแทนหมู่ที่	๘
๒๓.	นายขวัญชัย	มณีรุ่ง	ตัวแทนหมู่ที่	๙
๒๔.	นายปรีชา	เหล่านอด	ตัวแทนหมู่ที่	๙

อำนาจหน้าที่

๑. ขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับตำบลหนองนมวัว ในมิติที่รับผิดชอบ
๒. ประชาสัมพันธ์ สร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ
๓. ติดตามการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับหมู่บ้าน

๔.๑.๓ การรู้เท่าทัน เป็นการจัดทำคู่มือที่ความต้องการของชุมชน โดยกระบวนการสร้างกลไก การขับเคลื่อนการสร้างธรรมาภิบาลชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ผลการประชาคม ตำบล กำหนดแนวทางพัฒนาด้านสังคมในประเด็นความยั่งยืน จำนวน ๒ กิจกรรม ดังนี้

ภาพที่ ๔.๗ แนวทางการพัฒนาด้านสังคม

จากผลการประชาคมตำบล ทำให้ทราบว่า จากการขับเคลื่อนกิจกรรมที่ผ่านมา เป็นการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนในชุมชน ทั้งนี้ผลสืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมส่งผลให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางการทำงานที่มีความชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ยังได้มีจิตอาสาของชุมชนในการเป็นตัวแทนทำหน้าที่เป็นนักจัดการชุมชน จำนวน ๒๑ คน โดยแนวทางการพัฒนาด้านสังคม สามารถสรุปได้ใน ๒ ประเด็น ประกอบด้วย

๑) การสร้างสุข ๕ มิติ เป็นการพัฒนาความสุขในแก่คนในตำบลหนองนมวัว ซึ่งขยายผลมาจากกรอบแนวคิดเรื่องความสุข ๕ มิติ เพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในผู้สูงอายุ ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข แต่จะมีการขยายฐานกลุ่มเป้าหมายจากเดิมที่เป็นผู้สูงอายุเป็นทุกกลุ่มวัยในชุมชนเพื่อการดูแลซึ่งกันและกัน จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ ๑.๑) สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว ๑.๒) สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ ๑.๓) สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ๑.๔) สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา และ ๑.๕) สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง โดยการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากวิทยากรของศูนย์สุขภาพจิตที่ ๓ จังหวัดนครสวรรค์

๒) การสร้างข้อตกลงชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนตำบลหนองนมวัว ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน หรือชุมชน จำเป็นต้องมีการกำหนดข้อตกลง กฎระเบียบ และกฎหมาย เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยจำแนกเป็นประเด็นส่วนตัว และส่วนรวม ผ่านฉันทนามติร่วมกัน

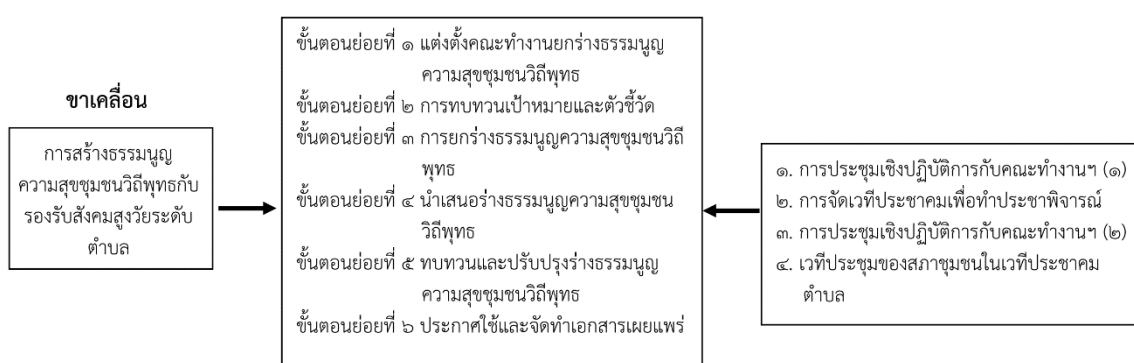
ภายหลังการสรุปผลและคืนข้อมูลจากการประชาคมตำบล นำไปสู่การประชุมนักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน และตัวแทนคณะกรรมการกลาง เพื่อการสร้างฉันทนามติสู่การพัฒนากระบวนการออมชุมชนวิถีพุทธ ตามแนวทางการพัฒนาในมิติสังคมใน ๒ ประเด็น และกำหนด Timeline กิจกรรมร่วมกัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๘ Timeline กิจกรรมการพัฒนาในมิติสังคม

๔.๒ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) เป็นการพัฒนาบนฐานความร่วมมือของเครือข่าย บวร นอกจากนั้นยังเป็นการทบทวนเป้าหมายร่วมกัน การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ และการประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลใน ขาเคลื่อน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและบริหารจัดการตำบลตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ ๔.๙ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒

ผลการวิจัย พบว่า แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านสังคมเป็นกลุ่มคนเดียวกันกับนักจัดการชุมชนด้านการออม เนื่องจากว่าเป็นกลุ่มผู้นำท้องที่ และตัวแทนท้องถิ่นซึ่งมีความพร้อมในการจัดกิจกรรม และมีความสามารถในการนำเสนอข้อมูลผ่านเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย โดยภายหลังจากการทบทวนเป้าหมาย และการยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ในวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ส่งผลให้เกิด (ร่าง) ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วย

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยปรัชญา แนวคิดและวัตถุประสงค์ ประกอบไปด้วย เจตนารมณ์ของธรรมนูญชุมชน ปรัชญาของชุมชน เป้าหมายในการจัดทำธรรมนูญชุมชน บนพื้นฐาน กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งกล่าวถึงหลักสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของธรรมนูญชุมชน การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันและการเป็นตำบลต้นแบบ

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องการออมชุมชน เป็นการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องสังคม เป็นการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ภายในบ้าน ในชุมชน และระหว่างชุมชน

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยเรื่องสุขภาพ เป็นการพัฒนานักบริหารชุมชนวิถีพุทธกับการ
รองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

หมวดที่ ๖ ว่าด้วยเรื่องระบบและกลไกการขับเคลื่อน เป็นการกล่าวถึง
กระบวนการ และระบบการทำงานที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ หลายระบบรวมกันและทำงานร่วมกัน
ซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน

หมวดที่ ๗ บทเฉพาะกาล เป็นหมวดที่กำหนดว่าด้วยการแก้ไขข้อบังคับ หรือ
กฎ หรือธรรมนูญชุมชน การมีบทเฉพาะกาลเพื่อการแก้ไขจะเป็นประโยชน์เมื่อระยะเวลาผ่านไป
บริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง และทุกฝ่ายเห็นควรมีการแก้ไข

ภายหลังการจัดประชุมเพื่อนำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ จากการประชุม
ของตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการสังคม ตัวแทนของชุมชนและตัวแทนภาคส่วนราชการในพื้นที่เข้า
ร่วมการประชุม โดยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นขึ้นในวันจันทร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ จำนวน ๒ เวที
โดยแบ่งออกเป็นเวทีที่ ๑ ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ หมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๓ และหมู่ที่ ๔ จัดขึ้นที่ วัดหนองนมวัว
ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และเวทีที่ ๒ ประกอบด้วย หมู่ที่ ๕ หมู่ที่ ๖ หมู่
ที่ ๗ หมู่ที่ ๘ และหมู่ที่ ๙ จัดขึ้นที่วัดหนองกระดุกเนื้อ พบว่า

๑. เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของ
คนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ

๑.๑ สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่
แข็งแรง คล่องแคล่ว

๑.๒ สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสด
ชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้

๑.๓ สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง
การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วน
ร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

๑.๔ สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผน
และการแก้ไขปัญหา

๑.๕ สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่
เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

๒. ผลการทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ พบว่า

ตารางที่ ๔.๑ การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

ข้อคิดเห็นร่วม	เป้าหมายร่วมของตำบล	ข้อเสนอแนะ
มิติเศรษฐกิจ		
สินค้า อาชีพ หนี้สิน การตลาด	๑. คนในตำบลหนองนมวัว มีการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ๒. คนในตำบลหนองนมวัว มีรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน ๓. คนในตำบลหนองนมวัว มีการออม พึ่งพาตนเองได้ ๔. คนในตำบลหนองนมวัว มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ ๕. คนในตำบลหนองนมวัว มีความมั่นคงทางอาหาร	๑. ควรเสริมอาชีพ ให้ผู้สูงอายุและคน ในชุมชน ๒. ควรจัดแผนการตลาดเพื่อจำหน่าย สินค้าทางการเกษตร ๓. ควรอบรมการทำพวงมาลัย
มิติสิ่งแวดล้อม		
สภาพแวดล้อมที่ อยู่อาศัย (ในบ้าน)	๑. คนในตำบลมีการจัดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของผู้สูง วัย มีความสะอาด มีความสะดวกปลอดภัย มีอาหาร เพียงพอ	๑. ควรมีการสนับสนุนสะพานลอยหรือ ทางม้าลายข้ามถนนเพื่อเข้าหมู่บ้าน ๒. ควรให้คำแนะนำเรื่องการใช้สารเคมี และยาฆ่าแมลงให้เข้าใจถึงโทษ และอันตรายระยะยาวกับ สิ่งแวดล้อมในชุมชน
สภาพแวดล้อม ภายในชุมชน (ในชุมชน)	๒. คนในตำบลมีพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพกายและ สุขภาพจิตอย่างเพียงพอ และเหมาะสม	๓. ควรสนับสนุนการปลูกผักปลอด สารพิษในชุมชน ๔. ควรสนับสนุนให้ปลูกต้นไม้ใน ชุมชน ๕. ควรสนับสนุนให้ปรับปรุงที่อยู่อาศัย ของผู้สูงอายุให้เหมาะสมกับสภาพ ความเป็นอยู่ ๖. ควรสนับสนุนข้อมูล ความรู้ที่ เกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตย์ที่ เหมาะสมกับบริบทชุมชน ๗. ต้องการเห็นการขับเคลื่อนฯ ใน ตำบลเพื่อลดความเสี่ยง อันตราย ๘. ควรมีแหล่งพักผ่อนที่เหมาะสม สำหรับผู้สูงอายุ ๙. ควรสนับสนุนรถสำหรับให้ อสม. และแกนนำเพื่อไปรับยาให้แก่ ผู้สูงอายุ และพาผู้สูงอายุ / ผู้ป่วยไป พบแพทย์ในช่วงอุบัติเหตุ/ฉุกเฉิน
สภาพแวดล้อม ภายนอกชุมชน (ระหว่างชุมชน)	๓. คนในตำบลมีเส้นทางสัญจร พื้นที่ทางเท้า ทางข้าม ทางแยก ป้ายจราจร ในตำบลอย่างชัดเจน	
มิติสุขภาพ		
ความรู้ + ทักษะ	๑. อาสาสมัครนักรับบาลชุมชนและคนในตำบลมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน ๒. อาสาสมัครนักรับบาลชุมชนและคนในตำบลมีทักษะ ในการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน	๑. ควรเปิดศูนย์ช่วยเหลือสังคม ๒. ควรอบรม พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง / ผู้ดูแล อย่างน้อยหมู่บ้านละ ๒ คน

ข้อคิดเห็นร่วม	เป้าหมายร่วมของตำบล	ข้อเสนอแนะ
ความตระหนักรู้	๓. อาสาสมัครนักรับบาลชุมชนและคนในตำบลมีความตระหนักรู้ในการป้องกัน รักษาและฟื้นฟูด้านสุขภาพซึ่งกันและกัน	๓. ควรสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพให้กับวัยรุ่นในตำบล ๔. คาดหวังให้คนในตำบลมีความสุขภาพแข็งแรง
มิติสังคม		
ความยั่งยืน	๑. คนในตำบลมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	๑. อยากเห็นชุมชนที่มีความสามัคคีปรองดอง พร้อมใจกันเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ๒. ควรหนุนเสริมชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ ๓. ควรหนุนเสริมโรงเรียนผู้สูงอายุ
	๒. ตำบลที่มีผู้นำที่ดีเป็นตัวอย่าง	
	๓. คนในตำบลให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมของชุมชน	
	๔. คนในตำบลมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน	
	๕. คนในตำบลอยู่ร่วมกันด้วยความปรองดองสมานฉันท์	

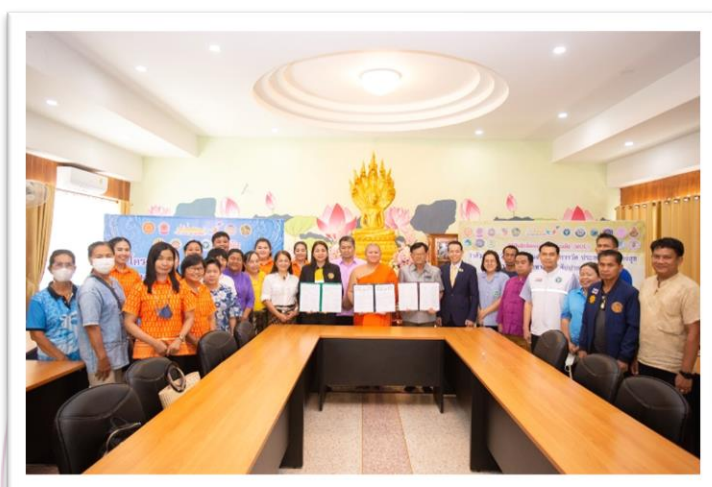
ภาพที่ ๔.๑๐ การทบทวนเป้าหมาย และการยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

๓. การทบทวนโครงการที่ผ่านมาเพื่อสรุปภาพรวม และกำหนดกิจกรรมการพัฒนาเพื่อ
การขับเคลื่อนธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธ โดยการประชุมของตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการ
ออม ตัวแทนของชุมชนและตัวแทนภาคส่วนราชการในพื้นที่เข้าร่วมการประชุม จำนวน ๓๒ คน ใน
วันจันทร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองนมวัว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัด
นครสวรรค์ พบว่า

ตารางที่ ๔.๒ การทบทวนโครงการการขับเคลื่อนธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธ

กิจกรรมก่อนการขับเคลื่อนธรรมนูญฯ	กิจกรรมที่กำหนดร่วมกันในการขับเคลื่อนธรรมนูญฯ
มิติเศรษฐกิจ	
๑. โครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ๒. กองทุนสัจจะออมทรัพย์ ๓. กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	๑. การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิค ถ่ายภาพด้วยมือถือ” ๒. การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบ ธุรกิจด้วย BMC” ๓. การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจาก ผ้าขาวม้า” ๔. การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” ๕. การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ดู่ยาข้างครัว
มิติสิ่งแวดล้อม	
๑. โครงการหน้าบ้าน น่านอง ๒. โครงการสตรีแบ่งปันรัก ปลุกพืชผักปลอดภัย ๓. กิจกรรมการจัดทำถังขยะเปียกในครัวเรือน	๑. ในบ้าน – จัดระเบียบภายในบ้านพักผู้สูงอายุ ๒. ในชุมชน – พัฒนาพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต ๓. ระหว่างชุมชน - พื้นที่สีเขียว / การเพิ่มเครื่องหมาย จราจร
มิติสุขภาพ	
๑. การจัดกิจกรรมส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ๒. กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน ๓. กิจกรรมตรวจสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้านราย ๓ เดือน ๔. กิจกรรมคัดกรองเบาหวาน/ความดันในชุมชน ๕. กิจกรรมงานบุญ งานเศร้าไม่เมา ไม่มีอบายมุข ๖. กิจกรรมอบรมให้ความรู้ในการลดปัจจัยเสี่ยง (เหล้า บุหรี่)	๑. กิจกรรมการส่งเสริมภาพด้วยหลักการ ๒. กิจกรรมออกกำลังกายสไตร์หนองนมวัว ๓. กิจกรรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ๔. กิจกรรมการประเมินคัดกรอง และการส่งเสริมสุขภาพผู้ สูงวัยกลุ่มติดบ้านและเตียง ๕. กิจกรรมการประเมินคัดกรอง และการส่งเสริมสุขภาพผู้ สูงวัยกลุ่มติดบ้านและสังคม ๖. กิจกรรมความรู้ พื้นฟูสุขภาพจิตดี
มิติสังคม	
๑. ชมรมผู้สูงอายุร่มโพธิ์ร่มไทร ๒. โครงการบ้านมีศีล มีสุข ๓. การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ ทำบุญตักบาตร ประจำวันพระ/วันเสาร์/อาทิตย์และวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา ๔. กิจกรรมหิ้วปิ่นโตเข้าวัด	๑. กิจกรรมหนุนเสริมโรงเรียนผู้สูงอายุ ๒. กิจกรรมหนุนเสริมสัมพันธ์ระหว่างคน ๓ วัย (สร้างสุข ๕ มิติ)

ต่อมาเมื่อมีการประชุมเชิงปฏิบัติการกับนักจัดการชุมชนในรอบที่ ๒ ภายหลังจากการ ทบทวนเป้าหมายและปรับปรุง (ร่าง) ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ จึงได้ปรับปรุงและสรุปธรรมนูญ ความสุขชุมชนวิถีพุทธตามความต้องการของชุมชน และประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ในการประชุมของชุมชน ในวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ที่วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๑ การลงนามและประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ
“หนองนมวัวโมเดล ตำบลสุขภาวะ”

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์ มีจำนวนผู้สูงอายุ จำนวน ๒๐๙,๖๘๘ คน จากจำนวนประชากร ทั้งหมด ๑,๐๕๙,๘๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๘ เป็นอันดับที่ ๑๕ ของประเทศ เมื่อพิจารณา ประชากรที่มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ตามกลุ่มอายุ ปี ๒๕๖๒ พบว่า ประชากรอายุ ๐-๑๔ ปี มีจำนวน ๑๕๙,๙๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔๑ อายุ ๑๕-๖๐ ปี จำนวน ๖๘๒,๕๖๗ คน หรือร้อยละ ๖๕.๗๗ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๙๕,๒๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๑ ประชากรวัย เด็กและแรงงานลดลง ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัด นครสวรรค์ มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑,๑๘๘ คน จากประชากรทั้งหมด ๕,๑๑๕ คน คิดเป็น ๒๓.๒๓% ซึ่ง

สถานการณ์ที่นี้เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว ด้วยมีประชากรที่อายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปถึงกว่าร้อยละ ๒๔ จากสถานการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การได้รับสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ และการจัดสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้ เป็นเพียงการบรรเทาด้านร่างกายในฐานะผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้สะท้อนถึงความต้องการอย่างแท้จริง ดังนั้นแล้วการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกัน ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนา

หมวดที่ ๑

ข้อมูลทั่วไป

สภาพทั่วไป

ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีลักษณะแบบสังคมเกษตรวิถีชาวพุทธ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พึ่งพาอาศัยกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในตำบล จึงอยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข และยังคงสืบสานประเพณีวัฒนธรรมสำคัญของตำบล ซึ่งส่วนใหญ่ เกี่ยวข้องกับวัดและพิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย ๙ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ หนองนมวัว หมู่ที่ ๒ หนองตาเซียง หมู่ที่ ๓ หนองนมวัว หมู่ที่ ๔ ดอนขวาง หมู่ที่ ๕ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๖ หนองกระดุกเนื้อ หมู่ที่ ๗ หนองเดิน หมู่ที่ ๘ โป่งยอ และหมู่ที่ ๙ ดอนยาว และมีวิสัยทัศน์การพัฒนาตำบลหนองนมวัว คือ ตำบลหนองนมวัวเป็นตำบลน่าอยู่ ควบคู่ผลผลิตการเกษตรที่ดี ประชาชนมีการศึกษาและสุขภาพดีถ้วนหน้า พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดำรงชีวิตด้วยวิถีพอเพียง

ข้อ ๑ ธรรมนูญฉบับนี้ เรียกว่า ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

ข้อ ๒ ธรรมนูญนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในธรรมนูญนี้

ธรรมนูญ หมายถึง ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

นักจัดการชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีจิตอาสาร่วมกันทำหน้าที่ในขับเคลื่อนกิจกรรมใน ๔ มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสุขภาพ

พระสงฆ์ หมายถึง ผู้นำทางจิตวิญญาณที่สังกัดวัดในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ผู้นำท้องถิ่น หมายถึง กำนันตำบลหนองนมวัว ผู้ใหญ่ บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๙ หมู่บ้านในตำบลหนองนมวัว

ผู้นำท้องถิ่น หมายถึง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว

วัด หมายถึง วัดทุกแห่งที่ตั้งอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนทุกแห่งที่ตั้งอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

เด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กและเยาวชนทุกคนที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

อสม. หมายถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทุกคนที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

อช. หมายถึง อาสาพัฒนาชุมชนทุกคนที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

อบต. หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ภาคีเครือข่าย หมายถึง กลุ่มบุคคล ผู้ประกอบการ องค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมทำ สนับสนุน ช่วยเหลือในกิจกรรมของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาวจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีความสัมพันธ์แนบแน่น มีความเสมอภาค และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ศูนย์วัฒนธรรม หมายถึง ศูนย์วัฒนธรรม ประเพณีไทยชาติพันธุ์ลาวครั้ง มอญ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ตำบล หมายถึง ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

จารีต ประเพณีท้องถิ่น หมายถึง ข้อตกลง กฎ กติการ่วมกันในชุมชนของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

กิจกรรมการขับเคลื่อนฯ หมายถึง กิจกรรมการขับเคลื่อนการคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ข้อ ๔ ธรรมนูญนี้ใช้เป็นกรอบและแนวทางการดำเนินชีวิตให้ตำบลหนองนมวัว เป็นตำบลสุขภาวะ มีสุขภาพดี ชีวีสมบุรณ์ เป็นข้อตกลงใช้ร่วมกันกับประชาชนทุกคนในตำบลหนองนมวัว รวมถึง หน่วยงานองค์กร กองทุน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ข้อ ๕ หากมีระเบียบหรือกฎหมายใดบัญญัติให้กระทำการ ห้ามกระทำการ หรือ กำหนดโทษไว้ ผู้ใดที่ได้กระทำผิดหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าวย่อมมีความผิดและต้องถูก ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น ๆ กำหนด

กรณีธรรมนูญนี้ มีข้อห้ามหรือข้อกำหนดบัญญัติไว้เพื่อเป็นมาตรการทางสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยร่วมกัน ก็ให้มีการบังคับตามสมควรเท่าที่ไม่ขัดหรือเกินกว่าระเบียบ หรือกฎหมายตามวรรคหนึ่ง

ข้อ ๖ หากมีข้อสงสัยหรือข้อขัดแย้งให้คณะกรรมการระดับชุมชนปรึกษารือ มีมติ โดยยึดหลักการตามหลักกฎหมายทั่วไปและจารีตประเพณีท้องถิ่นทั้งนี้ อาจขอความร่วมมือให้ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๙ หมู่บ้านในตำบลหนองนมวัว อาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของทางราชการ เข้าไป ช่วยเหลือแนะนำ

ข้อ ๗ หากมีกรณีที่เหมาะสมหรือจำเป็น คณะทำงานระดับชุมชนสามารถออกระเบียบ ข้อบังคับ หรือวิธีการดำเนินการใด ๆ เพิ่มเติม โดยขอความเห็นชอบจากประชาคมหมู่บ้านได้ เท่าที่ไม่ขัดกฎหมาย นโยบายของทางราชการหรือจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม

ข้อ ๘ ให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเป็นผู้รักษาการตามธรรมนูญ ฉบับนี้

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยปรัชญาและเป้าหมายร่วมของตำบลหนองนมวัว

ข้อ ๙ ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ คือ ข้อตกลงที่เป็นเจตจำนงค์และพันธะร่วมในการ สร้างความสุขมวลรวมเป็นหลักกำกับการทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การจัดระเบียบ ระบบการ ทำงานของชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัด นครสวรรค์

ข้อ ๑๐ เป้าหมายร่วมของตำบล คือ “หนองนมวัวโมเดล ตำบลสุขภาวะ” เป็นการอยู่ ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ

๑) สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่ แข็งแรง คล่องแคล่ว

๒) สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้

๓) สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าใน ตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเพื่อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

๔) สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา

๕) สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจ

ในมติเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อ ๑๑ ให้คณะกรรมการอำนวยการ และนักจัดการชุมชนด้านเศรษฐกิจเป็นผู้รับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๑๒ เป้าหมายร่วมของตำบล ประกอบด้วย

- ๑) คนในตำบลหนองนมวัว มีการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น
- ๒) คนในตำบลหนองนมวัว มีรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน
- ๓) คนในตำบลหนองนมวัว มีการออม พึ่งพาตนเองได้
- ๔) คนในตำบลหนองนมวัว มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ
- ๕) คนในตำบลหนองนมวัว มีความมั่นคงทางอาหาร

ข้อ ๑๓ กิจกรรมการขับเคลื่อนฯ ประกอบด้วย

- ๑) กิจกรรมการสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน
- ๒) โครงการศูนย์เรียนรู้บ้าน ตูยาข้างครัว
- ๓) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลหนองนมวัว
- ๔) กองทุนสัจจะออมทรัพย์
- ๕) ศูนย์เรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองนมวัว

ฯลฯ

ข้อ ๑๔ จัดให้มีกิจกรรมการขับเคลื่อนฯ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยความเห็นชอบร่วมกันของประชาชน และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในตำบล

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องสังคม

ในมติดังคม การสร้างธรรมาภิบาลชุมชนวิถีพุทธ เป็นการสร้างความสุขมวลรวม เป็นหลักกำกับการทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การจัดระเบียบ ระบบการทำงานของชุมชน

ข้อ ๑๕ ให้คณะกรรมการอำนวยการ และนักจัดการชุมชนด้านสังคมเป็นผู้รับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๑๖ เป้าหมายร่วมของตำบล ประกอบด้วย

- ๑) คนในตำบลมีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

- ๒) ตำบลที่มีผู้นำที่ดีเป็นตัวอย่าง
- ๓) คนในตำบลให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมของชุมชน
- ๔) คนในตำบลมีการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- ๕) คนในตำบลอยู่ร่วมกันด้วยความปรองดองสมานฉันท์
- ๖) คนในตำบลมีจิตอาสา จิตสาธารณะเพื่อสังคม

ข้อ ๑๗ กิจกรรมการขับเคลื่อนฯ ประกอบด้วย

- ๑) กิจกรรมหนุนเสริมโรงเรียนสร้างสุข ผู้สูงวัย ตำบลหนองนมวัว
- ๒) กิจกรรมหนุนเสริมสัมพันธ์ระหว่างคน ๓ วัย
- ๓) ชมรมผู้สูงอายุร่มโพธิ์ร่มไทร
- ๔) โครงการบ้านมีศิลป์ มีสุข
- ๕) การจัดกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์ ทำบุญตักบาตรประจำวันพระ/วันเสาร์/อาทิตย์และวันสำคัญทางพระพุทธ ศาสนา
- ๖) กิจกรรมหิ้วปิ่นโตเข้าวัด
- ๗) ถนนสายวัฒนธรรม นำสู่ทาน ศีล ภาวนา และการส่งเคราะห์ ฯลฯ

ข้อ ๑๘ จัดให้มีกิจกรรมการขับเคลื่อนฯ การพัฒนาด้านสังคมอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยความเห็นชอบร่วมกันของประชาชน และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในตำบล

หมวดที่ ๕
ว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม

ในมิติสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ภายในบ้าน ในชุมชน และระหว่างชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยที่เหมาะสม

ข้อ ๑๙ ให้คณะกรรมการอำนวยการ และนักจัดการชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๒๐ เป้าหมายร่วมของตำบล ประกอบด้วย

- ๑) คนในตำบลมีการจัดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของผู้สูงวัย มีความสะอาด มีความสะดวกปลอดภัย มีอาหารเพียงพอ
- ๒) คนในตำบลมีพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตอย่างเพียงพอ และเหมาะสม
- ๓) คนในตำบลมีเส้นทางสัญจร พื้นที่ทางเท้า ทางข้าม ทางแยก ป้ายจราจร ในตำบลอย่างชัดเจน

ข้อ ๒๑ กิจกรรมการขับเคลื่อนฯ ประกอบด้วย

- ๑) ในบ้าน – การจัดระเบียบภายในบ้านพักผู้สูงอายุ
- ๒) ในชุมชน – การพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต
- ๓) ระหว่างชุมชน - พื้นที่สีเขียว / การเพิ่มเครื่องหมายจราจร

- ๔) โครงการหน้าบ้าน นามอง
- ๕) โครงการแบ่งปันรัก ปลุกพืชผักปลอดภัย
- ๖) โครงการส่งเสริมให้ความรู้ ด้านการจัดการขยะชุมชน

ฯลฯ

ข้อ ๒๒ จัดให้มีกิจกรรมการขับเคลื่อนฯ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยความเห็นชอบร่วมกันของประชาชน และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในตำบล

หมวดที่ ๖ ว่าด้วยเรื่องสุขภาพ

ในมิติสุขภาพ เป็นการพัฒนานักบริหารชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลเพื่อเป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว

ข้อ ๒๓ ให้คณะกรรมการอำนวยการ และนักบริหารชุมชนวิถีพุทธ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในหมวดนี้

ข้อ ๒๔ เป้าหมายร่วมของตำบล ประกอบด้วย

- ๑) อาสาสมัครนักบริหารชุมชนและคนในตำบลมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน
- ๒) อาสาสมัครนักบริหารชุมชนและคนในตำบลมีทักษะในการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน
- ๓) อาสาสมัครนักบริหารชุมชนและคนในตำบลมีความตระหนักรู้ในการป้องกันรักษาและฟื้นฟูด้านสุขภาพซึ่งกันและกัน

ข้อ ๒๕ กิจกรรมการขับเคลื่อนฯ ประกอบด้วย

- ๑) กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพด้วยหลักการ
- ๒) กิจกรรมออกกำลังกายสไตร์หนองนมวัว
- ๓) กิจกรรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
- ๔) กิจกรรมการประเมินคัดกรอง และการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงวัยกลุ่มติดบ้านและ
เตียง
- ๕) กิจกรรมการประเมินคัดกรอง และการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงวัยกลุ่มติดบ้านและ
สังคม
- ๖) กิจกรรมความรู้ ฟื้นฟูสุขภาพจิตดี
- ๗) การจัดกิจกรรมส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน
- ๘) กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน
- ๙) กิจกรรมตรวจสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้านราย ๓ เดือน
- ๑๐) กิจกรรมคัดกรองเบาหวาน/ความดันในชุมชน
- ๑๑) กิจกรรมงานบุญ งานเศร้าไม่เมา ไม่มีอบายมุข
- ๑๒) กิจกรรมอบรมให้ความรู้ในการลดปัจจัยเสี่ยง

ฯลฯ

ข้อ ๒๖ จัดให้มีกิจกรรมการขับเคลื่อนฯ การพัฒนาด้านสุขภาพอื่น ๆ เพิ่มเติม โดยความเห็นชอบร่วมกันของประชาชน และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของคนในตำบล

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยเรื่องระบบและกลไกการขับเคลื่อน

เป็นการกล่าวถึงกระบวนการ และระบบการทำงานที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ หลายระบบรวมกันและทำงานร่วมกันซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน

ข้อ ๒๗ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวบรรจุโครงการขับเคลื่อนธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตำบลหรือหนุนเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคี เครือข่าย

ข้อ ๒๘ คณะกรรมการอำนวยการ และนักจัดการชุมชนทุกด้านร่วมกันประสานงานกับภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อตำบล

ข้อ ๒๙ จัดให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อประชาชน และจัดให้มีการทบทวนธรรมนูญบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย ๒ ปี/ครั้ง

ข้อ ๓๐ การชี้วัดความสำเร็จของระบบและกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธ ผ่านกลไกการประเมินตนเองของชุมชน และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการเข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

หมวดที่ ๘

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๓๑ การแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธฉบับนี้ต้องยึดหลักเหตุผล ความจำเป็น และประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนในตำบล การดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญความ สุขชุมชนวิถีพุทธฉบับนี้ โดยประชาชนตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ไม่น้อยกว่า ๕๐ คนของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งร่วมกันเสนอชื่อต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวเพื่อขอแก้ไขเพิ่มเติม หรือสมาชิกซึ่งเป็นคณะกรรมการอำนวยการ และนักจัดการชุมชน จำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวน คณะกรรมการทั้งหมดเข้าชื่อเสนอเพื่อขอแก้ไขเพิ่มเติม ต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการฯ และต้องแจ้งวาระดังกล่าวแก่สาธารณะทราบ ก่อนการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน มติการแก้ไขเพิ่มเติมต้องมีผู้เห็นชอบไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว ทั้งนี้ โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัวสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินการดังกล่าว

สารบัญ

หน้า

ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ

บทนำ

หมวดที่ ๑	ข้อมูลทั่วไป	๒
หมวดที่ ๒	ว่าด้วยปรัชญาและเป้าหมายร่วมของตำบลหนองนมวัว	๓
หมวดที่ ๓	ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจ	๔
หมวดที่ ๔	ว่าด้วยเรื่องสังคม	๕
หมวดที่ ๕	ว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม	๖
หมวดที่ ๖	ว่าด้วยเรื่องสุขภาพ	๖
หมวดที่ ๗	ว่าด้วยเรื่องระบบและกลไกการขับเคลื่อน	๗
หมวดที่ ๘	บทเฉพาะกาล	๘
ภาคผนวก		

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ประกอบด้วย ๘ หมวด ๓๑ ข้อตกลง มีรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป เป็นการกล่าวถึงสภาพทั่วไปของตำบลหนองนมวัว อำเภอ ลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๘ ข้อ

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยปรัชญาและเป้าหมายร่วมของตำบลหนองนมวัว เป็นการกล่าวถึง ปรัชญาของธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ และเป้าหมายร่วมของตำบล จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง สุขสงบ ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๒ ข้อ

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเรื่องการออมชุมชน เป็นการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๔ ข้อ

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องสังคม เป็นการสร้างความสุขมวลรวมผ่านการสร้างข้อตกลง ชุมชน เป็นหลักกำกับการทำงาน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน การจัดระเบียบ ระบบการทำงานของชุมชน ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๔ ข้อ

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ภายใน บ้าน ในชุมชน และระหว่างชุมชนเพื่อการอยู่อาศัยที่เหมาะสม ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๔ ข้อ

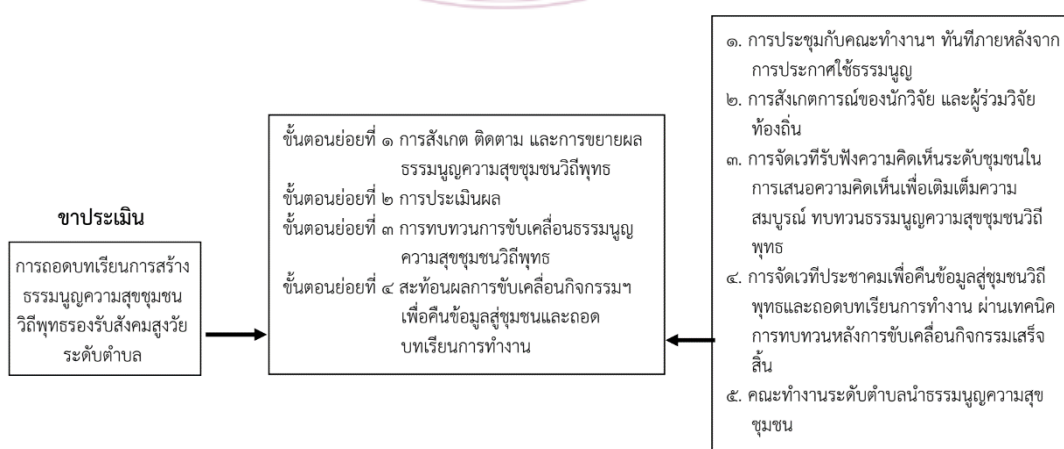
หมวดที่ ๖ ว่าด้วยเรื่องสุขภาพ เป็นการพัฒนานักบริหารชุมชนวิถีพุทธกับการ รองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลเพื่อเป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๔ ข้อ

หมวดที่ ๗ ว่าด้วยเรื่องระบบและกลไกการขับเคลื่อน เป็นการกล่าวถึงกระบวนการและระบบการทำงานที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ หลายระบบรวมกันและทำงานร่วมกันซึ่งจะต้องมีการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันหรืออย่างเดียวกัน ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๔ ข้อ

หมวดที่ ๘ บทเฉพาะกาล เป็นการกล่าวถึงการแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญความสุขชุมชน วิถีพุทธฉบับนี้ต้องยึดหลักเหตุผล ความจำเป็น และประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนในตำบล การดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วยข้อตกลงทั้งสิ้น จำนวน ๑ ข้อ

๔.๓ การถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๓ เพื่อถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการประเมินกระบวนการชุมชน โดยใช้แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แหล่งข้อมูลด้านบุคคล ได้แก่ นักจัดการชุมชน ประชาชนในตำบลหนองนมวัว และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เพื่อค้นหาความรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ทำไปจึงเป็นเช่นนั้น ผ่านการประชุมของผู้นำชุมชน ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนภาครัฐและคณะสงฆ์ในพื้นที่ โดยจัดการประชุมขึ้นในวันอังคารที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ณ วัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๔๐ รูป/คน

ภาพที่ ๔.๑๒ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓

๔.๓.๑ การประเมินกระบวนการชุมชน โดยใช้แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แหล่งข้อมูลด้านบุคคล ได้แก่ นักจัดการชุมชน ประชาชนในตำบลหนองนมวัว เพื่อการตัดสินใจโดยวิธีเชิงระบบ (System Decision-Oriented Evaluation) เน้นการใช้วิธีเชิงระบบโดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาประสิทธิผลของการนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ทางการบริหารและการปฏิบัติ และสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร การนำเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจคุณค่า ให้ทราบความสำเร็จ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ผ่านกระบวนการสังเกต บันทึก การรวบรวมข้อมูล ทักษะการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหาและการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริง และการสัมภาษณ์จากแกนนำและคณะทำงานที่ได้ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการ จำนวน ๔๐ รูปหรือคน พบว่า

๑) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ พบว่า

๑.๑) เป้าหมายโครงการมีความเป็นไปได้และในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชน เนื่องจากก่อนการกำหนดกิจกรรมการพัฒนาฯ ได้มีการประชุมระดมความคิดเห็นกับตัวแทนชุมชน และภาคีเครือข่าย และจิตอาสาเพื่อกำหนดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชนและสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ที่ทั้งยังมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑.๒) ทิวทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ลาวครั่ง มอญและไทย ขณะเดียวกันยังมีประเพณี วัฒนธรรมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญในวันพระ ประเพณีสู่ขวัญข้าว ประเพณีขึ้นปีใหม่ สงกรานต์ ยังมีความหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ไทยลาวมอญมีธรรมชาติที่สวยงาม เป็นระเบียบ มีอัตลักษณ์ของชุมชนมีศิลปะหลากหลายด้าน เช่น ด้านอาหาร ด้านงานอาชีพฝีมือ ด้านศิลปะและดนตรี มีปราชญ์ชาวบ้านในด้านดนตรีแคนประยุกต์ จักสาน ตีเหล็ก การทำไม้กวาดก้านมะพร้าว รวมถึงความเป็นเครือญาติ การอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย จึงทำให้เกิดการสืบสาน รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษมายังรุ่นลูก รุ่นหลานและผู้สนใจ

๒) การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยภายนอกที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ พบว่า

๒.๑) ความศรัทธาในภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ การมีวิสัยทัศน์ของพระมหาสุภักดิ์ วิโรจน์ เจ้าอาวาสวัดหนองกระดุกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาวที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจและยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ก่อให้เกิดกิจกรรม การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น การรณรงค์และชี้แจงข่าวสารต่าง ๆ แก่ชาวบ้านแบบเคาะประตูบ้าน การดูแลให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุ เด็ก และคนในชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่วัดเพื่องานสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และส่วนราชการในพื้นที่ ฯลฯ เป็นหัวเรือใหญ่ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านมติความเห็นชอบร่วมกันระหว่างบ้าน วัด ราชการและภาคีเครือข่าย สร้างการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้คนชุมชนเกิด

ความเลื่อมใส ศรัทธา และให้การยอมรับ ส่งให้การขับเคลื่อนกิจกรรมในด้านอื่น ๆ ก่อให้เกิดความ “เชื่อ ชอบ ช่วย” และบรรลุเป้าหมายร่วมกันในชุมชน

๒.๒) การบริหารจัดการชุมชนมีความเข้มแข็ง แกนนำและนักจัดการชุมชนทั้ง ๔ มิติในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน มีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชน ของทุกกิจกรรม และยังสามารถระดม ตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

๒.๓) แกนนำชุมชน จิตอาสา มีความเข้มแข็ง กระบวนการ กิจกรรมและแนวทางการขับเคลื่อนที่มีเป้าหมายส่งผลต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยตรง แต่ทั้งนี้คนซึ่งหมายรวมถึง แกนนำชุมชน จิตอาสาต้องมีคุณภาพ ประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยแกนนำชุมชนและจิตอาสาที่เปิดใจและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ยอมรับข้อดี จุดที่ควรปรับปรุงเพื่อแสวงหาแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการทำงานร่วมกันจึงจำเป็นที่จะต้องมีการระดมความคิดเห็นผ่านจนตงผลึกออกมาเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน มีเป้าหมายร่วมกัน มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กล้าคิด กล้าทำ กล้าปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดข้อจำกัดต่าง ๆ ขึ้น

๒.๔) ศักยภาพชุมชน การขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนจำเป็นจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทุกอย่างไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการเสียสละ การมีส่วนร่วม การให้เกียรติกัน การเคารพในสิทธิและความคิดของผู้ร่วมงาน การประสานงานของคนในชุมชน นำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างบรรยากาศที่ทำให้คนในชุมชนนำเรื่องที่ตนเองรู้ออกมาแบ่งปัน ถ่ายทอดและยกตัวอย่างเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน

๒.๕) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่าย วิทยาลัยการพัฒนาดำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีวิสัยทัศน์ซึ่งบ่งบอกทิศทางการพัฒนาของตำบล คือ “ตำบลหนองนมวัวเป็นตำบลน่าอยู่ ควบคุมผลผลิตการเกษตรที่ดีประชาชนมีการศึกษาและสุขภาพดี ถ้วนหน้า พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน” รวมถึงการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ

๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) โดยการศึกษาต่อจากการประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยป้อนเพื่อวิเคราะห์ว่ามีปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดอย่างไร ผลการประเมิน พบว่า

๓.๑) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน เมื่อกำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อนกิจกรรมแล้วจำเป็นต้องการดำเนินการด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจร่วมกันในชุมชนโดยผ่านการจัดประชุม การระดมความคิดเห็น และหาข้อตกลงร่วมกันในชุมชน กับตัวแทนชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผน และกำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น และที่สำคัญยังก่อให้เกิดบรรยากาศ และวัฒนธรรมการทำงานแบบเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในชุมชน

๓.๒) ข้อจำกัดและแนวทางการแก้ไขในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ คือ การประสบปัญหาอุทกภัย ทำให้พื้นที่ชุมชน และพื้นที่การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนผู้ร่วมวิจัยได้รับความเสียหาย ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการแก้ไข และเพาะปลูกพืชเกษตรรอบใหม่ทดแทน จึงมีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูและเยียวยาพอสมควร ส่งผลให้การขับเคลื่อน

กิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้เกิดความล่าช้าและหยุดชะงักลง จึงจำเป็นต้องเลื่อนกำหนดการตามความเหมาะสม

๔) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผลประเมิน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามข้อตกลงของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกกิจกรรม

๕) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) โดยการศึกษาภายหลังจากการเสร็จสิ้นโครงการแล้ว พบว่า มีผลกระทบในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้

๕.๑) ความยั่งยืนของชุมชน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้กับทุกกลุ่มวัยในการร่วมดำเนินการเพื่อสร้างความคุ้นชิน สร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความรู้สึกรัก และหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ สืบสาน รักษาและต่อยอดให้ยั่งยืน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของคน ๓ วัยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๕.๒) มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว โดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาคีเครือข่าย เช่น คณะสงฆ์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เครือข่ายบวร กระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว เพื่อช่วยเหลือ และเยียวยาในปัญหาผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และผู้ยากไร้

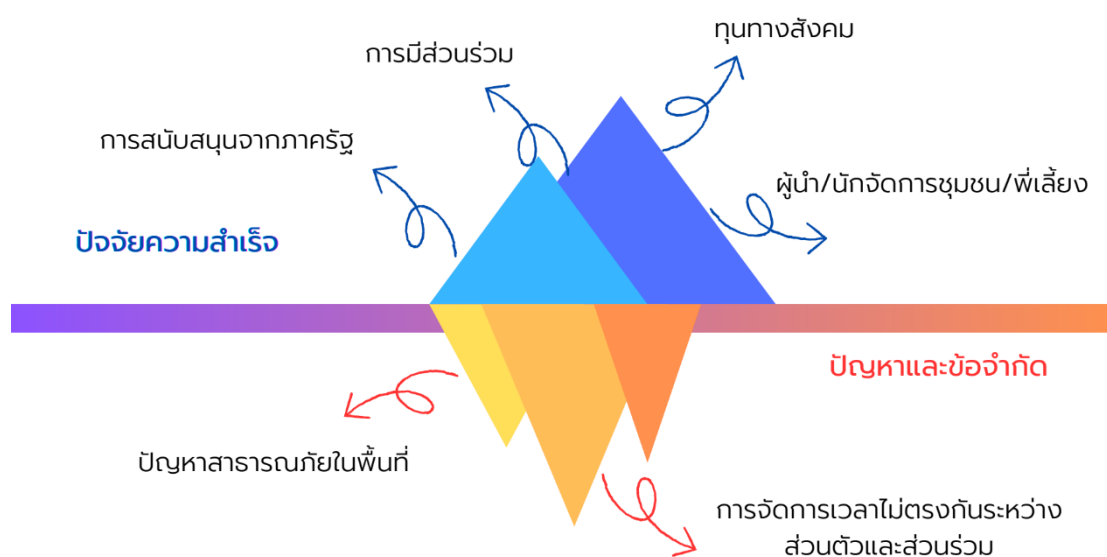

ภาพที่ ๔.๑๓ ศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว

๔.๓.๒ ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เป็นขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ผลการวิจัย พบว่า

ภาพที่ ๔.๑๔ กระบวนการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนตำบลหนองนมวัว

ภาพที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน

การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า

๑. ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

๑.๑ ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่

๑.๒ การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนรวม

ระยะเวลาช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๖๕ จังหวัดนครสวรรค์ประสบปัญหาอุทกภัยทำให้พื้นที่ทางการเกษตรเกิดความเสียหาย ต้องดำเนินการแก้ไข เยียวยาอย่างเร่งด่วนโดยจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจของคนในพื้นที่วิจัยหยุดชะงักลง

๒. ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

๒.๑ การสนับสนุนจากภาครัฐ จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า ได้รับการสนับสนุน และหนุนเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ จากภาครัฐในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี ในการร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมในทุกมิติ ส่งผลการประสานงาน การบริหารจัดการโครงการ และการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์

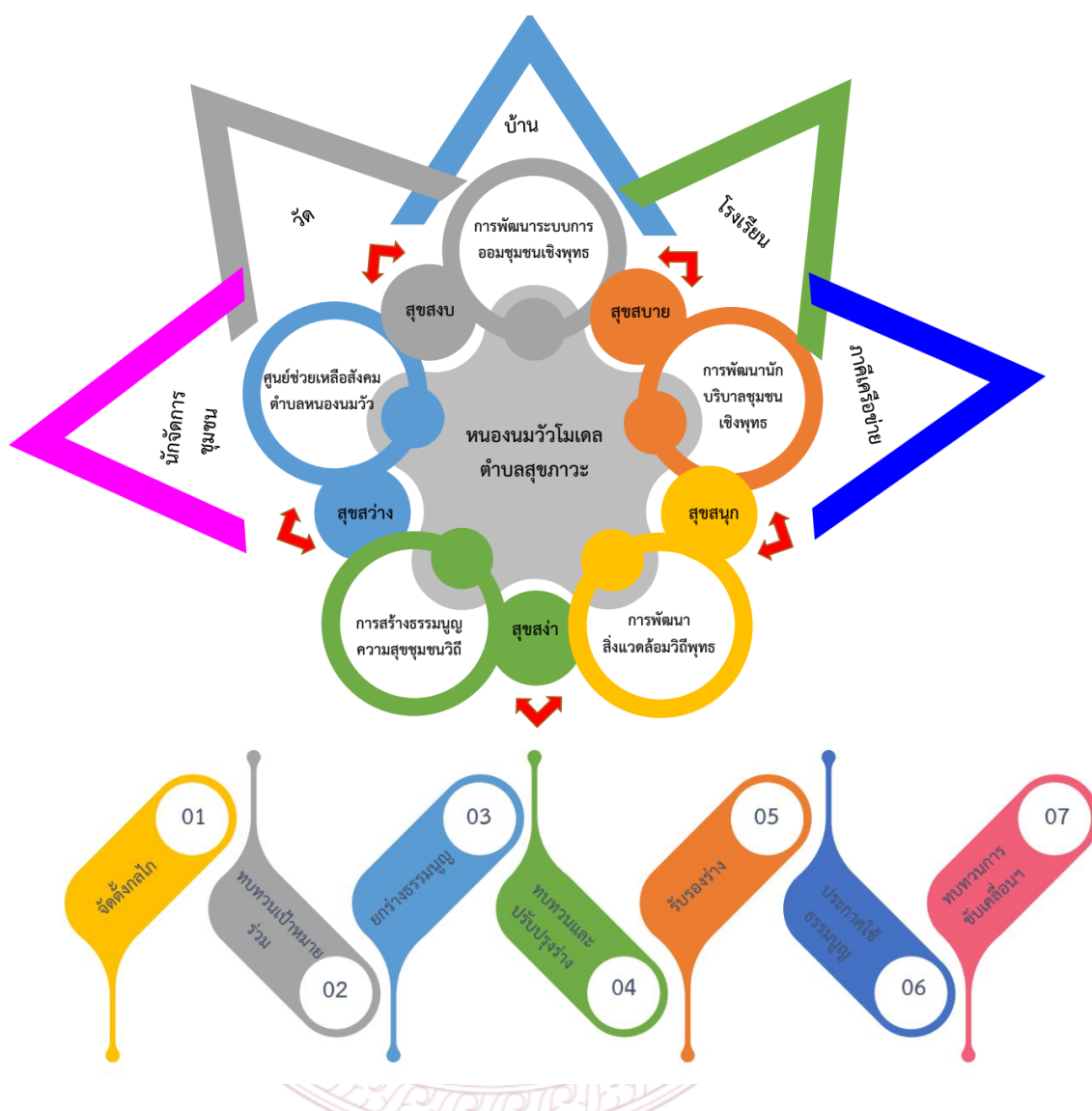
๒.๒ การมีส่วนร่วม จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า นักจัดการชุมชนฯ แกนนำ ประชาชนในตำบล และผู้ที่สนใจได้ให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

๒.๓ ทุนทางสังคม จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ ในพื้นที่ พบว่า บริบททางสังคม ความเป็นเครือญาติ ส่งผลให้เกิดการส่งต่อภูมิปัญญา แนวคิด ทักษะที่ดีระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ทั้งยังรวมถึงทุนทางวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็ง และมีเครือข่ายจากภายนอกตำบล ในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ

๒.๔ ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง จากการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า ได้รับความร่วมมือจากผู้นำ นักจัดการชุมชน ในการให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การประสานระหว่างเครือข่ายในการจัดอบรม ให้ความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ศักยภาพแก่ประชาชนในตำบลหนองนมวัว และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงยังมีจิตอาสา และบุคลากรทางการศึกษาร่วม พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนเพื่อคอยสนับสนุน ให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนในตำบล

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๖ กลไกและกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหน่องนมวัว

จากภาพที่ ๔.๑๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ กลไกและกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหน่องนมวัว แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนด้านบนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหน่องนมวัว ประกอบด้วย

๑. เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หน่องนมวัวโมเดล ตำบลสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ

๑.๑ สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว

๑.๒ สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้

๑.๓ สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

๑.๔ สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา

๑.๕ สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

๒. กิจกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาฯ ระดับตำบล ประกอบด้วย ๔ ด้าน การพัฒนาระบบการออมชุมชนเชิงพุทธ การพัฒนานักบริหารชุมชนเชิงพุทธ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมวิถีพุทธ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถี และผลสืบเนื่องจากการขับเคลื่อนพบว่า มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน โดยได้รับความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย นักจัดการชุมชนฯ บ้าน วัด โรงเรียน ภาคีเครือข่ายและภาครัฐ

ส่วนด้านล่างเป็นฐาน คือ กระบวนการในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว จำนวน ๗ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เริ่มจากผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง และคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มองเป้าหมายร่วมกัน และมีทิศทางเดียวกัน จึงเกิดการแต่งตั้งคณะทำงานระดับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ประจำตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ในนามของ “นักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน” จำนวน ๒๑ คน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม

ขั้นตอนที่ ๒ การทบทวนเป้าหมายร่วมของคนในตำบลหนองนมวัว เป็นการขับเคลื่อนเพื่อเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น และแนวทางการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธที่เป็นรูปธรรมและจัดเกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นกระบวนการในการเรียบเรียงและปรับปรุงธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านความเห็นชอบร่วมกันของที่ประชุมนักจัดการชุมชนฯ โดยยึดเป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ สุขสบาย (Health) สุขสนุก (Recreation) สุขสง่า (Integrity) สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness)

ขั้นตอนที่ ๔ การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ภายหลังจากนำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านเวทีประชาคมของชุมชน นักจัดการชุมชนฯ จะรวบรวมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะมาทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าที่ประชุมของชุมชนอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ ๕ การรับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในตำบลหนองนมวัวได้ตรวจสอบว่า ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธได้จัดทำขึ้นตามข้อตกลงที่ผ่านการเห็นชอบในที่ประชุมหรือไม่ ก่อนทำงานลงมติดีรับร่างฯ หรือหากมีประเด็นที่มีข้อเสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยน หรือตัดออกก็จะมีการรับรองร่างฯ ในที่ประชุม

ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ผ่านเวทีประชุมของหมู่บ้าน และจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธออนไลน์ เพื่อให้คนในตำบลหนองนมวัวได้ยึดถือ ปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๗ การทบทวนการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นการทำให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อประชาชน และจัดให้มีการทบทวนธรรมนูญบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย ๒ ปี/ครั้ง

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบล ๒) สร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล และ ๓) ถอดบทเรียนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๕,๑๑๕ คน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในการสร้างธรรมณูญ ความสุขชุมชนในระดับตำบล เพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยสรุปตามลำดับดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมณูญความสุขชุมชนในระดับตำบล พบว่า

๑) การรู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหา ร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ พบว่า ผู้เข้าร่วมการประชุมตำบลทุกคนมองไปในทิศทางเดียวกันว่า “ความยั่งยืน” เป็นเป้าหมายที่ทุกคนคาดหวัง แต่ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทุกคนจำเป็นต้อง ร่วมกันดำเนินการแก้ไข ดังนี้ ๑.๑) การเพิ่มปริมาณของผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัว ๑.๒) ความ เจริญทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ๑.๓) เยาวชน ขาดความตระหนักในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ๑.๔) การ ขาดบุคลากร/ลูกหลานที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้าน และ ๑.๕) การอยู่ร่วมของคน ๓ วัย

๒) การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน ทุนชุมชน การคัดเลือกตัวแทนนักจัดการ ชุมชนด้านการสร้างธรรมณูญความสุขชุมชน เพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยจะทำงานร่วมกับ นักจัดการชุมชนในด้านต่าง ๆ และคณะกรรมการกลาง ซึ่งการคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้าน การออมจะมาจากฉันทนามติของชุมชน ซึ่งจะมาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๑ คน และตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มีการนำฮิต ๑๒ คอง ๑๔ มาเป็นกลยุทธ์ ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและราชการ ตามเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

๓) การรู้เท่าทัน เป็นนการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน โดยกระบวนการสร้าง กลไกการขับเคลื่อนการสร้างธรรมณูญความสุขชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล มีกำหนด แนวทางพัฒนาด้านสังคมในประเด็นความยั่งยืน จำนวน ๒ กิจกรรม ดังนี้

๓.๑) การสร้างสุข ๕ มิติ เป็นการพัฒนาความสุขในแก่คนในตำบลหนองนมวัว จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ ๑.๑) สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มี สมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว ๑.๒) สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ ๑.๓) สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับ ถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการ ช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ๑.๔) สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การ วางแผนและการแก้ไขปัญหา และ ๑.๕) สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัว ยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง โดยการสัมนาเชิงปฏิบัติการจากวิทยากรของศูนย์ สุขภาพจิตที่ ๓ จังหวัดนครสวรรค์

๓.๒) การสร้างข้อตกลงชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนตำบล หนองนมวัว ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและไม่ละเมิดสิทธิของ ผู้อื่น โดยจำแนกเป็นประเด็นส่วนตัว และส่วนรวม ผ่านฉันทนามติร่วมกัน

๕.๑.๒ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว จำนวน ๗ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เริ่มจากผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง และคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มองเป้าหมายร่วมกัน และมีทิศทางเดียวกัน จึงเกิดการแต่งตั้งคณะทำงานระดับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ ประจำตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ในนามของ “นักจัดการชุมชนด้านการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน” จำนวน ๒๑ คน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ของส่วนรวม

ขั้นตอนที่ ๒ การทบทวนเป้าหมายร่วมของคนในตำบลหนองนมวัว เป็นการขับเคลื่อนเพื่อเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น และแนวทางการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธที่เป็นรูปธรรมและจัดเกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นกระบวนการในการเรียบเรียงและปรับปรุงธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านความเห็นชอบร่วมกันของที่ประชุมนักจัดการชุมชนฯ โดยยึดเป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ สุขสบาย (Health) สุขสนุก (Recreation) สุขสง่า (Integrity) สุขสว่าง (Cognition) และสุขสงบ (Peacefulness)

ขั้นตอนที่ ๔ การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ภายหลังจากนำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านเวทีประชาคมของชุมชน นักจัดการชุมชนฯ จะรวบรวมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะมาทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าที่ประชุมของชุมชนอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ ๕ การรับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตามความต้องการของชุมชน เพื่อให้ประชาชนในตำบลหนองนมวัวได้ตรวจสอบว่า ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธได้จัดทำขึ้นตามข้อตกลงที่ผ่านการเห็นชอบในที่ประชุมหรือไม่ ก่อนทำงานลงมตรับร่างฯ หรือหากมีประเด็นที่มีข้อเสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยน หรือตัดออกก็จะมีการรับรองร่างฯ ในที่ประชุม

ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ผ่านเวทีประชุมของหมู่บ้าน และจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธออนไลน์ เพื่อให้คนในตำบลหนองนมวัวได้ยึดถือ ปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๗ การทบทวนการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นการทำให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อประชาชน และจัดให้มีการทบทวนธรรมนูญบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย ๒ ปี/ครั้ง

๕.๑.๓ การถอดบทเรียนการสร้างธรรมาภิบาลความสุขชุมชนวิถีพุทธรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

๑) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยใช้แบบจำลองการประเมิน CIPPI (CIPPI Model) เพื่อประเมินผล ตามองค์ประกอบ ๕ ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ พบว่า

๑.๑) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ พบว่า

(๑) เป้าหมายโครงการมีความเป็นไปได้และในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับสภาพชุมชน

(๒) ทุนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็ง

๑.๒) การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation) โดยการศึกษาปัจจัยภายนอกที่นำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการฯ พบว่า

(๑) ความศรัทธาในภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณ

(๒) การบริหารจัดการชุมชนมีความเข้มแข็ง

(๓) แกนนำชุมชน จิตอาสา มีความเข้มแข็ง

(๔) ศักยภาพชุมชน การขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของคนที่ดี งานที่ดี และชุมชนที่ดี รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทุกอย่างไปพร้อม ๆ กัน

(๕) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่าย

๑.๓) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) โดยการศึกษาต่อจากการประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยป้อนเพื่อวิเคราะห์ว่ามีปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดอย่างไร ผลการประเมิน พบว่า

(๑) มีการสร้างข้อตกลงชุมชน

(๒) ข้อจำกัดและแนวทางการแก้ไขในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ คือ การประสบปัญหาอุทกภัย

๑.๔) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผลประเมิน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามข้อตกลงของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ ได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อพัฒนาครบทุกกิจกรรม

๑.๕) การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) โดยการศึกษาภายหลังจากการเสร็จสิ้นโครงการแล้ว พบว่า มีผลกระทบในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้

(๑) ความยั่งยืนของชุมชน

(๒) มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองน้าว

๒) ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า

๒.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และการจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

๒.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภาครัฐ การมีส่วนร่วมทุนทางสังคม และผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล คือ กลไกและกระบวนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

กลไกในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว ประกอบด้วย ๑) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดล ตำบลสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข จำแนกความสุขออกเป็น ๕ มิติ คือ ๑.๑) สุขสบาย (Health) เป็นการดูแลสุขภาพร่างกายให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว ๑.๒) สุขสนุก (Recreation) เป็นการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข จิตใจสดชื่นแจ่มใส ลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ ๑.๓) สุขสง่า (Integrity) เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองเห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเอง ให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ๑.๔) สุขสว่าง (Cognition) เป็นความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา และ ๑.๕) สุขสงบ (Peacefulness) เป็นความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต^๑ กล่าวว่า เป็นการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุขเชิงจิตวิทยาในผู้สูงอายุ ๕ มิติ ได้แก่ สุขสบาย สุขสนุก สุขสง่า สุขสว่าง และสุขสงบ ให้กับผู้สูงอายุ โดยเน้นการสร้างคุณค่า การสร้างความตระหนักถึงศักยภาพบุคคล ขณะที่กิจกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาฯ ระดับตำบล ประกอบด้วย ๔ ด้าน การพัฒนาระบบการออมชุมชนเชิงพุทธ การพัฒนานักบริหารชุมชนเชิงพุทธ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมวิถีพุทธ การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถี และผลสืบเนื่องจากการขับเคลื่อนพบว่า มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือสังคมตำบลหนองนมวัว และการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชน โดยได้รับความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรม และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย นักจัดการชุมชนฯ บ้าน วัด โรงเรียน ภาคีเครือข่ายและภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ^๒ ได้ศึกษาวิจัย “การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า การแก้ไขปัญหาจึง

^๑ สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, คู่มือความสุข ๕ มิติสำหรับผู้สูงอายุ (ฉบับปรับปรุง), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

^๒ พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ, “การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑-๑๒.

จำเป็นต้องมีมาตรการทางสังคม เสริมมาตรการทางวิชาการและกฎหมายของภาครัฐโดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง นำจุดแข็งคือ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนวิถีพุทธมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหา ยกระดับกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะหรือมาตรการทางสังคมในรูปแบบธรรมนูญตำบล ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยวุฒิ บัวเนี่ยว และกฤษฎ์ ขุนลิ้ม^๓ ได้ศึกษาวิจัย “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกก่าง อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ” พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในครั้งนี้ ประกอบด้วย ภาควิชาการ ภาคประชาชน ภาครัฐ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการในการขับเคลื่อนการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว จำนวน ๗ ขั้นตอน ขั้นตอนที่ ๑ การจัดตั้งกลไกการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ขั้นตอนที่ ๒ การทบทวนเป้าหมายร่วมของคนในตำบลหนองนมวัว เป็นการขับเคลื่อนเพื่อเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น และแนวทางการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธที่เป็นรูปธรรมและจัดเกิดขึ้นร่วมกันในชุมชน ขั้นตอนที่ ๓ การยกร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นกระบวนการในการเรียบเรียงและปรับปรุงธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านความเห็นชอบร่วมกันของที่ประชุมนักจัดการชุมชนฯ โดยยึดเป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข ขั้นตอนที่ ๔ การทบทวนและปรับปรุงร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ภายหลังจากนำเสนอร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธผ่านเวทีประชาคมของชุมชน นักจัดการชุมชนฯ จะรวบรวมความคิดเห็น และข้อเสนอแนะมาทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเสนอเข้าที่ประชุมของชุมชนอีกครั้ง ขั้นตอนที่ ๕ การรับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตามความต้องการของชุมชน ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ ผ่านเวทีประชุมของหมู่บ้าน และจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธออนไลน์ เพื่อให้คนในตำบลหนองนมวัวได้ยึดถือ ปฏิบัติร่วมกัน และขั้นตอนที่ ๗ การทบทวนการขับเคลื่อนธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธ เป็นการทำให้มีการรายงานผลการดำเนินงานต่อประชาชน และจัดให้มีการทบทวนธรรมนูญบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย ๒ ปี/ครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ และคณะ^๔ ได้ศึกษาวิจัย “การสร้างธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตาถูก อำเภอสว่างวีรจันทร์ จังหวัดสุรินทร์” พบว่า กระบวนการสร้างธรรมนูญชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะตามแนวปณิธานธรรมในเขตตำบลตาถูก อำเภอสว่างวีรจันทร์ จังหวัดสุรินทร์มีขั้นตอนสำคัญ ๗ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน ขั้นตอนที่ ๒ ความรับผิดชอบร่วมกัน ขั้นตอนที่ ๓ จัดตั้งคณะกรรมการชุมชน ขั้นตอนที่ ๔ ยกร่างธรรมนูญชุมชน หรือข้อตกลง กติกาในการอยู่ร่วมกันขั้นตอน

^๓ ชัยวุฒิ บัวเนี่ยว และกฤษฎ์ ขุนลิ้ม, “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกก่าง อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลโคกก่าง, ๒๕๕๘).

^๔ พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ และคณะ, “การสร้างธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตาถูก อำเภอสว่างวีรจันทร์ จังหวัดสุรินทร์”, วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๖๓): ๒๙๕-๓๑๐.

ที่ ๕ ประชุมเพื่อปรับปรุงแก้ไขร่างธรรมนูญชุมชน ขั้นตอนที่ ๖ ประกาศใช้ธรรมนูญศิลปวัฒนธรรม เพื่อสภาวะของชุมชนขั้นตอนที่ ๗ จัดพิมพ์รูปเล่มและแจกจ่ายให้ชาวบ้าน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัย ระดับตำบล” ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการพัฒนาศักยภาพคนในตำบลหนองนมวัว เพื่อการพัฒนาระดับชุมชนและระดับตำบลอย่างต่อเนื่อง

๒) ภาครัฐควรเลือกประเด็นในธรรมนูญฯ ที่เป็นโยชน์ต่อส่วนรวมและนำมาขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓) ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีการติดตาม ประเมินผลเพื่อเป็นการพัฒนากระบวนการที่ยั่งยืนเป็นระยะในทุก ๔ เดือน เพื่อประเมินในสิ่งหรือผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนมากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ชุมชนควรมีแผนชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง

๒) ชุมชนควรจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาดตนเองและชุมชน ลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและคุณค่า

๓) ชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ธรรมนูญสุขภาพชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกับกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมให้เข้าใจอย่างทั่วถึงให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของธรรมนูญฯ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาการประเมินผลกระทบกรณีการนำธรรมนูญฯ ไปสู่การปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๒) ควรมีศึกษาการขยายผล สู่ชุมชนอื่น ๆ และและการยกระดับธรรมนูญความสุขระดับตำบลสู่ระดับอำเภอ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

คัตนางค์ มณีสรี และวัชรภรณ์ เฟ่งจิตต์. จิตวิทยาเพื่อคุณ: บทสารคดีทางวิทยุ. กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จิรเนาว์ ทศศรี และณัฐติพงศ์ แก้วทอง. บทที่ ๙ การประเมินกระบวนการชุมชน ใน การติดตามสนับสนุนและประเมินผลโครงการ. สงขลา: โฟ-บาร์ด, ๒๕๕๙.

ฉันทนา ภาคบกข. “การพัฒนา EQ : ความธรรมดาที่ไม่ธรรมดา” ใน รวมบทความทางวิชาการเล่ม ๒ อีคิว : จากแนวคิด...สู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ Desktop, ๒๕๔๔.

ดลฤดี สุวรรณศิริ. คู่มือความสุข ๘ ประการในที่ทำงาน HAPPY WORK PLACE. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๐.

พระมหาสุทนต์ อาภาภิโร อบอ่น และคณะ. ตัวชี้วัดความสุข: กลยุทธ์การสร้างและการใช้เพื่อชุมชนเป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๓.

พุทธทาสภิกขุ. กรรมเหนือกรรม: กรรมในฐานะกฎแห่งกรรมและกรรมจากพระโอษฐ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

วิทยากร เชียงกุล. จิตวิทยาในการสร้างความสุข. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๘.

ศูนย์คุณธรรม องค์การมหาชน. ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานชีวิตที่สมดุล. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๑๙๒๔ สตูดิโอ จำกัด, ๒๕๖๒.

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ. รายงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), ๒๕๔๘.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศจากรากฐาน สุขภาพคนไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานประจำปี ๒๕๕๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน, ๒๕๕๓.

สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. คู่มือความสุข ๕ มิติสำหรับผู้สูงอายุ ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๖. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘.

(๒) คุชณินิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

วณิชภาพร ศรีนวล. “การพัฒนารูปแบบการจัดการตนเองด้านนวัตกรรมการสุขภาพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.

(๓) รายงานวิจัย:

ชัยวุฒิ บัวเนี่ยว และกฤษณ์ ขุนลึก. “กระบวนการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ในประเด็นการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกายในชุมชนตำบลโคกก่าง อำเภอบึงคล้า จังหวัดบึงกาฬ”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโคกก่าง, ๒๕๕๘.

บงกช ดารารัตน์. “ความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การจัดการความขัดแย้ง”. ในการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๑.

พนิดา จงสุขสมสกุล. “การสื่อสารกับความสุขของคนในชุมชนดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. ในการประชุมหาญใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ ๗ น. ๑-๒๓. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๕๙.

เริงชัย ต้นสุชาติ และธรรณชนก คำแก้ว. “ดัชนีวัดความสุขและความอยู่ดีมีสุขของสมาชิกชุมชนในมูลนิธิโครงการหลวง”. รายงานการวิจัย. มูลนิธิโครงการหลวง: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๑.

สถาพร เรืองธรรม. “ธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญกับการส่งเสริมการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่น”. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๗.

สิทธิพร สุนทรและคณะ. “รูปแบบความสุขของผู้สูงวัยในจังหวัดมหาสารคาม”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ๒๕๖๑.

(๔) บทความ:

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัยและคณะ. “การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ตี จังหวัดบุรีรัมย์”. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑: ๑๓๙-๑๖๒.

ประเวศ วะสี. “สุขภาพดี อยู่ที่ไหน”. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๑๑-๓๐.

พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศ และคณะ. “การสร้างธรรมนูญศิลปวัฒนธรรมเพื่อสุขภาวะของชุมชนด้วยหลักพุทธธรรมในเขตตำบลตากูก อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๒๙๕-๓๑๐.

พระครูสุนทรวัชรการ (อำพล วณิชชิติกาล) และพระครูวิรุฬห์วัชรธรรม (ศิริชัย เพ็ชรรัตน์). “ชุมชนแห่งความสุข: กระบวนการการเรียนรู้สำนึกพลเมืองของชุมชนด้วยกระบวนการใช้ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการทางสังคม”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑-๑๓.

พระโสภณพัฒนบัณฑิต และคณะ. “การขับเคลื่อนระบบสุขภาพ โดยใช้ธรรมนูญสุขภาพชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองตาไก้ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑-๑๒.

พินทุสร โพธิ์อุไร. “แนวคิดที่ว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”. วารสารพัฒนาสังคม, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒): ๖๔-๗๗.

พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง. “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๕-๒๘.

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม. “การพัฒนาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขมวลรวม”. วารสารสหวิทยาการจัดการ, ปีที่ ๑ เล่มที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๐๔-๑๐๕.

(๖) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. “ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๓”. (อัดสำเนา).

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”. ราชกิจจานุเบกษา. ๑๓๔ (เมษายน ๒๕๖๐): ๑-๙๐.

(๗) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมกิจการผู้สูงอายุ. “สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย ๗๗ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒”. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/side/๑/๑/๒๗๕>

เจียรนัย ทรงชัยกุล. การครองตนในครอบครัวอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก https://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main๑_๓.html [๒๐ กันยายน ๒๕๖๓].

นพดล กรรณิกา. ประเมินความสุขของคนทำงาน (Happiness at Workplace). เข้าถึงได้จาก <http://www.ryt๙.com/s/abcp/๔๘๑๕๐๘/> [๘ กันยายน ๒๕๖๔].

เปลว สีเงิน. “ธนาคารความดี ตำบลหนองสาหร่าย ใช้ความดีกู้เงินแสน ส่งเสริม ‘ชาวนาอัจฉริยะ’ ใช้เทคโนโลยีใหม่ช่วยลดต้นทุน”. ไทยโพสต์. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/๑๔๕๒๗> [๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ภรณ์ ภูประเสริฐ. “แนวคิดการสร้างเมืองที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ”. ไทยโพสต์. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/๔๒๘๒๐>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ข่าวประชาสัมพันธ์ “สถิติบอกอะไร ผู้สูงวัยปัจจุบันและอนาคต”. เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/Pages/PressRelease/๒๕๖๑/No๐-๐๔-๖๑-๑.aspx>. [๗ สิงหาคม ๒๕๖๓].

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Secondary Sources

Ban Ki-moon. **Latest Statements: Secretary-General's message for International Day of Happiness**. Retrieved from <http://www.un.org/sg/statements/index.asp?nid=7532> [8 ตุลาคม 2564].

Bowen, D. E. and Lawler, E. E. "Empowering Service Employees". **Sloan Management Review**, Vol.36 (April 1995). 73-84.

Freire, P. **Pedagogy of the Oppressed**. Middlesex: Penguin Books, 1986.

Glatzer, W. "Happiness: Classic theory in the light of current research". **Journal of Happiness Studies**, Vol. 1 (December 2000): 501-511.

GPI Atlantic. **Nova Scotia GPI Components**. Retrieved From <http://www.gpiatlantic.org/gpi.htm> [October 8, 2007].

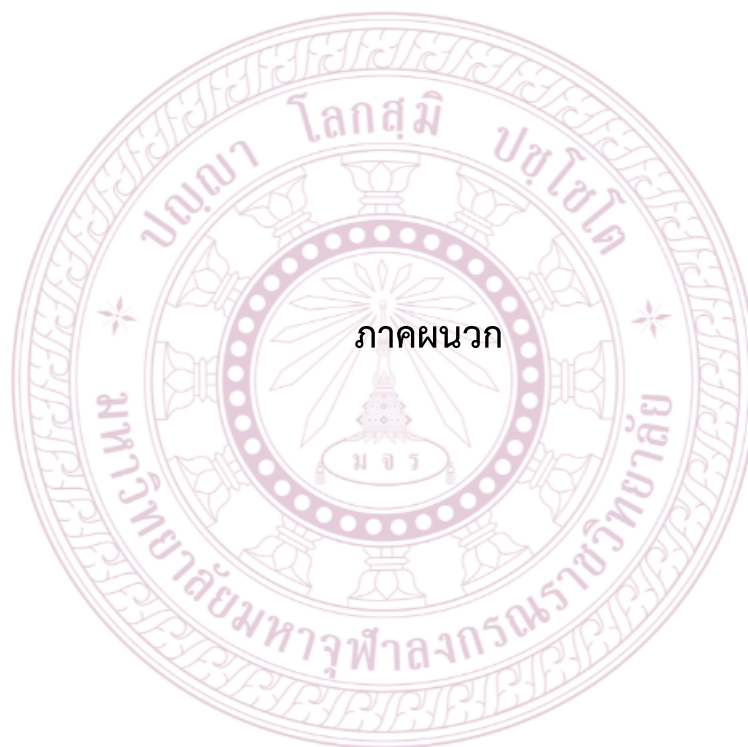
Hamilton, Edwin. **Adult Education for Community Development**. Westport: Greenwood Press, 1992.

Kemmis, S & McTaggart, R. **The Action Research Planer**. 3rd ed. Victoria: Deakin University, 1988.

Lyubomirsky, S., King, L. & Diener, E. "The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Appiness Lead to Success". **Psychological Bulletin**, Vol.136 No.6 (2005): 803-855.

Wallerstein, H.A. **Dictionary of Psychology**. Zoller. U.: Penguin Books. Inc., 1993.

Zimmerman, M. A. "Psychological Empowerment: Issues and illustration". **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 (May 1995): 581-599.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือวิจัย

แบบประเมินผล

การสร้างธรรมเนียมความสุซซุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑. การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation)

.....

.....

.....

๒. การประเมินปัจจัยป้อน (Input Evaluation)

.....

.....

.....

๓. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)

.....

.....

.....

๔. การประเมินผลิตผล (Product Evaluation)

.....

.....

.....

๕. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

.....

.....

.....

ระเบียบวาระการประชุม

การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

ครั้งที่/.....

วัน.....ที่ เดือน.....พ.ศ.

ณ

วาระที่ ๑ เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

๑.๑ เรื่องที่ประธานแจ้งเพื่อทราบ

๑.๑.๑

๑.๑.๒

๑.๑.๓

๑.๑.๔

๑.๒ เรื่องที่เลขานุการแจ้งเพื่อทราบ

๑.๒.๑

๑.๓ เรื่องที่.....แจ้งเพื่อทราบ

๑.๓.๑

๑.๓.๒

๑.๓.๓

วาระที่ ๒ เรื่องรับรองรายงานการประชุม (ไม่มี)

-

วาระที่ ๓ เรื่องสืบเนื่อง (ไม่มี)

-

วาระที่ ๔ เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

๔.๑

๔.๒

๔.๓

วาระที่ ๕ เรื่องอื่น ๆ

ประเด็นการถอดบทเรียน
การสร้างธรรมณูความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการสร้างธรรมณูความสุขชุมชนวิถีพุทธ

๓.๑ ปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จ

๓.๒ ปัญหาและข้อจำกัด

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อบรรลุเป้าหมาย

.....

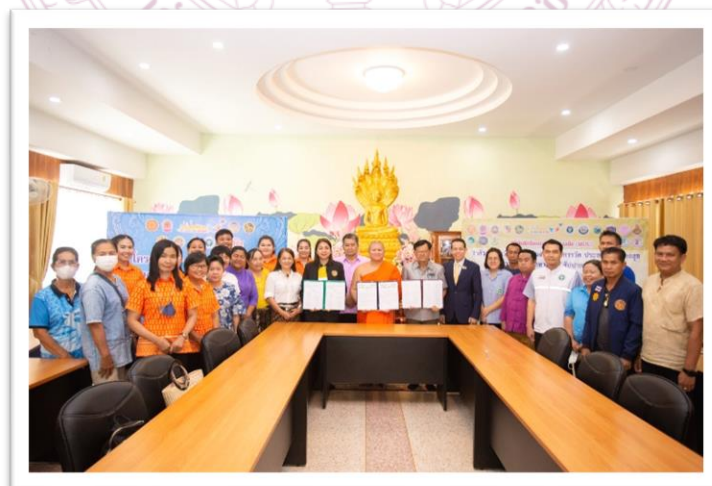
.....

.....

.....

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายประยงค์ สิงห์โตทอง ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร. อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่การกำหนดข้อเสนอการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาในเชิงพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายประยงค์ สิงห์โตทอง)

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางอโร พรหมศักดิ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อักรเดช พรหมศิลป์ และคณะ
ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนานักบริหารชุมชน และ อสม.ในพื้นที่ รวมถึงแนวทางในการ
ดูแลสุขภาพคนในพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางอโร พรหมศักดิ์)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระมหาสุภักดิ์ วิโรจน์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนรัตนปัญญาวิทยาลัย
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร. อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมให้กับนักเรียน
.....
.....
.....
.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ
(พระมหาสุภักดิ์ วิโรจน์)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนปัญญาวิทยาลัย

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางอัญชลี ปันนาค ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนบ้านดอนกระดุกเหนือ
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำ

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมให้กับนักเรียน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นางอัญชลี ปันนาค)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนกระดุกเหนือ

ภาคผนวก ง.
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

ผลผลิตผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ			หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
		๒๕๖๒	๒๕๖๓	รวม			
๒๕. บทความทางวิชาการ – วารสารระดับชาติ	บทความวิจัย “การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล”		๑	๑	เรื่อง	ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ในวารสารฐาน TCI	ผู้ที่สนใจสามารถนำไปอ้างอิงในผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการที่ตนเองผลิตหรือเขียนขึ้นมาได้
๒๙. การประชุม/สัมมนาในระดับนานาชาติ - นำเสนอแบบปากเปล่า	บทความวิจัย “The creating a Buddhist happiness community statute to support the aging society at sub-district”		๑	๑	เรื่อง	การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ และนานาชาติ ครั้งที่ ๑๓ “สหวิทยาการลุ่มน้ำเจ้าพระยาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตนครสวรรค์ ในวันพุธที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๖	ผู้ที่สนใจสามารถนำไปอ้างอิงในผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการที่ตนเองผลิตหรือเขียนขึ้นมาได้
๑๗. การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ – การถ่ายทอดเทคโนโลยี	เครือข่ายภาคประชาสังคม		๑		เครือข่าย	นักจัดการชุมชนด้านการออมจำนวน ๒๑ คน	เป็นแกนนำที่จะช่วยขยายผลไปยังหมู่บ้าน ตำบล
๑๓. องค์ความรู้ใหม่	บ้านดอนกระตูดเนื้อ-ตอนยาว: โมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”		๑		กระบวนการ	กลไกและกระบวนการการสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธตำบลหนองนมวัว	หนองนมวัวโมเดลตำบลสุขภาวะ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล นางสาวรัตติยา เหนืออำนาจ

Miss. Rattiya Nau-amnat

ที่อยู่

เลขที่ ๗๐๙/๑๗๕ หมู่ ๒ หมู่บ้านสวัสดิการทหารบก

ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

E-mail: rattitik.prom@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยบูรพา
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลงานวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน	๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่งัก	๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
ยุงข้าวยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
นิเวศวัฒนธรรม : รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
Knowledge Center: กระบวนการจัดการวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
สันติภาพไร้รอยต่อ : การพัฒนากระบวนการทัศน์และความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	หัวหน้าโครงการวิจัย
ผ่อ : มิติมุมมองในการผลิตสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในพื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง	ปีงบประมาณ ๒๕๖๕	ผู้ร่วมวิจัย

ผลงานทางวิชาการ

๑. บทความวิจัย

พระครูนิวาสิตขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่वंก” การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒, ณ วิทยาลัยสงฆ์ล้านนาเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดน่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๒): ๕๐-๖๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ. พระเทพปริยัติเมธี. และนัยนา เกิดวิชัย. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๓-๒๘.

พระมหาสุติภัก อภินนโท อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา พรหมกัลป์. “คณะสงฆ์กับการจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง”. **การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ INCU๒๐๑๙ : MCU Nan นครน่าน: นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก วันพุธ ที่ ๑๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๒.**

พระมหาสุติภัก อภินนโท (แหมทอง) และรัตติยา เหนืออำนาจ. “การจัดการเครือข่ายวัฒนธรรมเชิงพุทธของคณะสงฆ์จังหวัดนครพนม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประชาคมอาเซียน”. **วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑-๑๘.**

พระมหาสุเมธ สมานิตและรัตติยา เหนืออำนาจ. “แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพิจิตร”. **วารสารอาชีวกรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓๓-๔๒.**

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวาสิตขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจและจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๑.**

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ รัฐวทฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ธรรมาปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียง ภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๕๓-๑๖๖๓.**

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ยุ่งข้าวยุคใหม่: กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๓): ๑๖๙๕-๑๗๐๗.**

พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ รัฐวทฒโน), อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธ กับ การเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพอ-แม่มีใหม่”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๑๒๘-๒๑๓๗.**

อัครเดช พรหมกัลป์, พระราชรัตนเวที, รัตติยา เหนืออำนาจ. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฐ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๔๓๙-๒๔๕๑.**

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. “ถอดบทเรียนห้วยหนามตะเข้: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.**

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจและอาภรณ์รัตน์ รอดไผ่เลิศ. “การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.**

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มพู่เรียน และจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย”.

วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ. “การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมมเมธี และจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. “การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ”.

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๕๕๙-๕๗๓.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาสุเมธ สมานิต, ศศิกิจจ์ อ่ำจ้อย. ถอดบทเรียนช่วยหนุนนำ: การจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๔-๒๔.

อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา เหนืออำนาจ, อารรัตน์ เลิศไพบรุษ. การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๔): ๓๕-๔๗.

พระราชรัตนเวที, อัครเดช พรหมกัลป์ และรัตติยา เหนืออำนาจ. การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗ (พฤศจิกายน -ธันวาคม ๒๕๖๔): ๒๗๗๖-๒๗๙๑.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, พระมหาไธ้ ธมมเมธี, จรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนากระบวนการทัศนและความเข้าใจทางพุทธวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕): ๒๑๒-๒๒๖.

รัตติยา เหนืออำนาจ, อัครเดช พรหมกัลป์, สมคิด พุ่มพู่เรียน และจรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา. การพัฒนาความรู้และองค์ประกอบชุมชนสร้างสรรค์ “Smart Community” ของชุมชนในสังคมไทย. **วารสารศิลปการจัดการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๔): ๕๕๙-๕๗๓.

๒. บทความทางวิชาการ

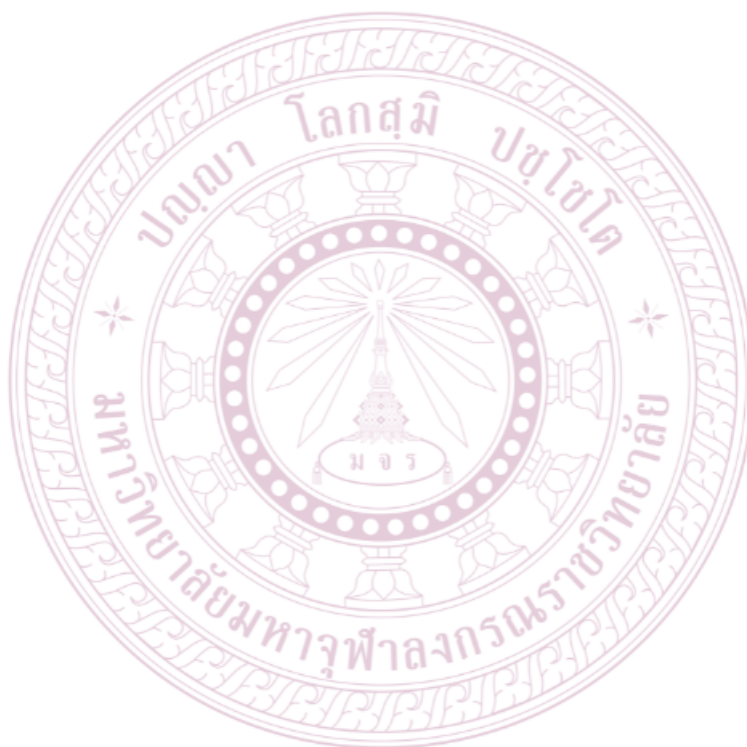
รัตติยา เหนืออำนาจ. “เทคนิคการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน”. **วารสารสถาบันวิจัยพินิจธรรม**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๙-๔๒.

รัตติยา เหนืออำนาจ. “เกษตรวิถีกับการบริหารจัดการตามแนวคิด Lean Thinking” **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ทุนท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม ๙-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

รัตติยา พรหมกัลป์. “ประเพณีจับข้อมือสาว: กุศโลบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนคนไทยเชื้อสายมอญ”. วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒).

รัตติยา เหนืออำนาจและอัครเดช พรหมกัลป์. “๑๐๓ ปี ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การสืบสานบนพื้นฐานของความขัดแย้ง”. วารสารอาชญากรรมและความปลอดภัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๕๙-๗๒.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล รองศาสตราจารย์ สยาม ดำปรีดา

ชื่อ - นามสกุล Associate Professor Sayam Dampreeda

๒. ที่อยู่ เลขที่ ๑๔ ซ.กาหลง ๔ ตำบลท่าทราย

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๑๑๐๒๑๑๒

E-mail: sayam.dd@gmail.com

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์

๔. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี พธ.บ. (มนุษยสงเคราะห์ศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท ร.ม. (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
M.A. (Linguistics) Delhi University, India

๕. ผลงานทางวิชาการ

บทความวิจัย

ธฤชณ รอดรักษาและสยาม ดำปรีดา. “ความผูกพันต่อองค์การของพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี”. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติและระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๓ เรื่อง “คุณภาพของการบริหารจัดการและนวัตกรรม” (น. ๕๐๕-๕๐๗). กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม.

สยาม ดำปรีดา เอกชัย บุญมีพิพิธ ปิยะนาถ บุญมีพิพิธและอนันต์ ปัจฉิมสวัสดิ์. “การจัดการความรู้การใช้หลักสูตรยากกับพระราชและวิจัยยากในสถานศึกษาโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี”. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมเพื่อเทคโนโลยีสู่เศรษฐกิจที่ยั่งยืน”. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม.

สยาม ดำปรีดาและคณะ. “ปัจจัยสุขภาพองค์การที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริการของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดราชบุรี”. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “พุทธปัญญาภิวัตน์แห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน”. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

บทความวิชาการ

สยาม ดำปรีดา. “การถอดบทเรียน: กรณีศึกษาหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ”. นิตยสารข่าวทางเดิน, นิตยสารข่าวทางเดิน ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑๖๙ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๘): ๔๐-๔๓.

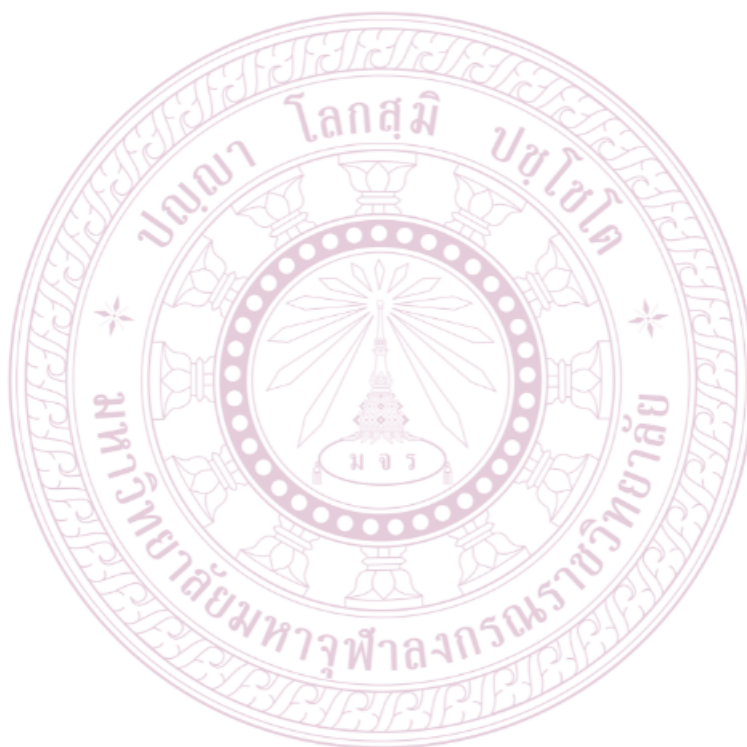
สยาม ดำปรีดา. “การปฏิรูปศาสนา (ยุโรป)”. นิตยสารข่าวทางเดิน, นิตยสารข่าวทางเดิน ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑๗๐ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๘): ๔๘-๕๑.

๕. หนังสือ

สยาม ดำปรีดา. **สังคมกับการปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๑.

สยาม ดำปรีดา และคณะ. **มนุษยสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๘.

สยาม ดำปรีดาและทิพนันต์ กระแจะจันทร์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิก, ๒๕๖๐.

ประวัติและผลงาน

๑. ชื่อ-สกุล ดร.อาราตร แก้วบุตรดี

๒. ตำแหน่งทางวิชาการ -

๓. วุฒิการศึกษา

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐

- รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขานโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๖

- พุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑

- ป.ธ. ๖ สำนักศาสนศึกษาวัดนครสวรรค์ พระอารามหลวง

๔. ผลงานวิชาการ ย้อนหลัง ๕ ปี

ผลงานทางวิชาการตามเกณฑ์มาตรฐานย้อนหลัง๕ปี

****อาราตร แก้วบุตรดี.** แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล. การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ภูมิศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในทางพระพุทธศาสนา ครั้งที่ ๗ ประจำปี ๒๕๕๘ เล่มที่ ๓ (IBRS ๒๐๑๖) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, นาน หน้าที่ ๑๑๘๐-๑๑๘๑.

****อาราตร แก้วบุตรดี.** การจัดการภาครัฐแนวใหม่กับการใช้หลักธรรมเชิงพุทธในการบริหาร. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๕ ประจำปี ๒๕๖๑, ณ อาคารหอประชุม มหาวิทยาลัยปทุมธานี หน้าที่ ๓๒๓ – ๓๓๐.

****อาราตร แก้วบุตรดี.** การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒(MCU Congress II), ณ อาคารหอประชุมมวก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

****อาราตร แก้วบุตรดี.** ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสาร มจร พุทธชินราชปริทรรศน์, วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช (TCฐาน ๒), ปีที่๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๖๑.

**การาตร แก้วบุตรดี. การดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ (TCIฐาน ๒), ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑

**การาตร แก้วบุตรดีและคณะ. “การเสริมสร้างจิตสำนึกแบบมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าชุมชนในท้องถิ่น”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์,วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ (TCIฐาน ๒), ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๒, หน้าที่ ๙๓ - ๑๑๒

**การาตร แก้วบุตรดีและคณะ. โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการให้ความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการลด ละ เลิก สูบหรี่ของประชากรในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์. โครงการเสริมสร้างสุขภาพและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ๒๕๖๒.

ภาคผนวก ฉ.
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

**ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม**

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๕๗/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
(The Creating a Buddhist Happiness Community Statute to Support the Aging Society at Sub-District)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765014

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผู้วิจัยหลัก: ดร.รัตติยา เหนืออำนาจ

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๕๗/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖